

BIBIANA

revue

o umení pre deti
a mládež

XXV. ROČNÍK
Cena / 0,70 €

4
/ 2018

Z. STANISLAVOVÁ /

V. ANOŠKINOVÁ /

J. KAČALA /

T. VRÁBLOVÁ /

Ľ. KEPŠTOVÁ /

M. BALOGHOVÁ /

Peter TVRDOŇ

REVUE BIBIANA JUBILUJE / 1

Zuzana STANISLAVOVÁ

FIKCIA, FAKTUÁLNOŠŤ, INŠTRUKTÍVNOŠŤ
V KNIŽNEJ PRODUKCII PRE DETI A MLÁDEŽ
2017 / 2

Ján KAČALA

JAZYK A JAZYKOVÁ KULTÚRA V ČASOCH
ČESKO-SLOVENSKEJ A SLOVENSKEJ
REPUBLIKY / 14

Viera ANOŠKINOVÁ

NAJKRAJŠIE DETSKÉ KNIHY JARI, LETÁ,
JESENE A ZIMY 2017 / 26

Viera ANOŠKINOVÁ

ILUSTRÁTORI OCENENÍ NA BIB 2017
V IZRAELI / 29

Timotea VRÁBLOVÁ

„SVIATOČNÉ UDALOSTI“ KNIŽNÉHO
ROKA / 30

Viera ANOŠKINOVÁ

KRISTÍNA ŠIMKOVÁ – NOSITELKA CENY
ĽUDOVÍTA FULLU 2018 / 41

Ľubica KEPŠTOVÁ

S TROJRUŽOU DO OTVORENÉHO
NÁRUČIA / 43

Magda BALOGHOVÁ

ŽALMY O NEVINNEJ (O POÉZII MILANA
RÚFUSA) / 45

Milena ŠUBRTOVÁ

STOLETÁ DÁMA LISTUJE VLASTNÍ
MINULOSTÍ / 48

Gabriela MIKULČÍKOVÁ

IZBA ČÍTANIA AKO EXPERIMENTÁLNE
LABORATÓRIUM / 50

Simona BALOGOVÁ – Dávid DZIAK

ČLOVEK SO ZNEVÝHODNENÍM V ROKOVANÍ
NA PREŠOVSKÉJ UNIVERZITE / 52

Výstavy v BIBIANE / 57**RECENZIE / 58**

Zuzana Stanislavová / Daniel Pennac:

Vlčie oko, Pes tutulák; **Dávid Dziak** /
Zuzana Líšková: Ako sa Ela naučila vidieť
neviditeľné; **Simona Balogová** / Jana
Šajgalíková: Ema a Max

Viera ANOŠKINOVÁ

HLBOKOMORSKÉ ROZPRÁVKY
V DÁNSKU / 66

**Najkrajšie a najlepšie
detské knihy 2017 / 68****Obsah 25. ročníka / 70**

Šéfredaktor ONDREJ SLIACKY

Číslo zredigovala **EVA CÍFERSKÁ**

Revue Bibiana, orgán Slovenskej sekcie IBBY. Vychádza štyrikrát do roka v BIBIANE, medzinárodnom dome umenia pre deti

Zriaďovateľom BIBIANY je Ministerstvo kultúry SR

Adresa redakcie: BIBIANA, medzinárodný dom umenia pre deti, Panská 41, 815 39 Bratislava,
tel. 02/ 54 41 84 88; IČO 00 682 357

Obálka a typografická úprava Dušan Babjak

Tlač Commercium, spol. s r. o., Bratislava

Rozširuje a objednávky prijíma distribučná firma ARES, s. r. o., Elektrárenská 12091, 831 04 Bratislava,
bezplatná linka 0800 14 19 11

Podávanie novinových zásielok povolené Riaditeľstvom pôšt č. J-243/94-P zo dňa 21. 1. 1994

MK SR EV 2974/09

Autorom ilustrácií na obálke i vo vnútri čísla je Kristína Šimková

Číslo vyšlo v decembri 2018

ISSN 1335-7263

PETER TVRDOŇ

Revue Bibiana jubiluje

V súvislosti so spoločenskými zmenami, ktoré nastali po novembri 1989, zanikol jediný česko-slovenský časopis, ktorý sa venoval umeniu a literatúre pre deti a mládež pod názvom Zlatý máj. Počas celého svojho trvania od polovice päťdesiatych rokov až do polovice deväťdesiatych rokov minulého storočia sa táto revue intenzívne venovala všetkému, čo súviselo s umením a detskou literatúrou.

Niekoľkým nadšencom nedala táto situácia spať, a preto sa rozhodli založiť časopis Bibiana. Nebola to však jednoduchá cesta. Skôr ako vyšlo jej prvé číslo, bolo treba nájsť nielen finančné prostriedky, ale aj inštitúciu, ktorá by tvorbu pre deti zastrešovala. Bolo treba prekonať množstvo malých, ale aj veľkých prekážok. Cieľ sa však dosiahol, časopis bol zaregistrovaný a začal vychádzať jedenkrát za štvrťrok. Prvé číslo vyšlo v roku 1993.

Boli však obdobia, keď časopis zápasil s rôznymi problémami. Kritické boli najmä roky 1996, 1997 a 1999, keď sa pre nedostatok finančných prostriedkov pristúpilo k vydávaniu dvojčísiel. Postupom času sa však situácia stabilizovala a vydávanie časopisu sa dostalo do zabehnutých kolají.

Vďaka zanietenosti šéfredaktora časopisu, ktorým je od začiatku Ondrej Sliacky, má dnes revue Bibiana okolo seba aj širokú kolektív externých spolupracovníkov zo všetkých oblastí. Sám vydavateľ – teda „Veľká BIBIANA“ ako inštitúcia – sa snaží v rámci svojich možností vytvárať čo najlepšie podmienky pre jej vydávanie. Samozrejme, vždy je čo zlepšovať a zdokonaľovať. To je hlavná úloha aj do ďalších rokov. Poprajme teda Bibiane – revue o umení pre deti a mládež – veľa tvorivých spolupracovníkov aj do ďalšieho štvrtstoročia.

Fikcia, faktuálnosť, inštruktívnosť v knižnej produkcii pre deti a mládež 2017

Zuzana Stanislavová

V prvej časti hodnotiaceho pohľadu na produkciu roka 2017 sme venovali pozornosť žánrovým modifikáciám rozprávkového (resp. fantastického) princípu, ktorý v sledovanom roku (ale aj v rokoch predtým), dominoval. V druhej časti bilancie si všimneme prozaické žánre, v ktorých prevážuje realistická fikcia, resp. ktoré vo vyššej či nižšej miere pracujú s faktami.

PRÍBEHY ZO ŽIVOTA DETÍ

Čitateľské potreby predškolákov a mladších školákov dnes zrejme saturujú najmä rozprávko-vo, fantastické, dobrodružne ladené príbehy. Spomedzi nevelkého počtu realisticky modelovaných próz z detského života tradične dobrú úroveň potvrdzuje **Marta Hlušíková** súborom krátkych príbehov o dvojici kamarátov **Len sa teš, Pampúch!** (Perfekt, il. Juraj Martiška). U tejto autorky sme zvyknutí na to, že s naratívnym

šarmom spracúva elementárne veci detstva, k akým patrí rodina, škola, kamarátstvo, vzájomné detské anemozity aj sympatie. Charakteristická je pre ňu netypická viacgeneračná rodina (v tomto prípade sú to deti, rodičia, dedo a pradedo), ktorá je nositeľom prirodzenej láskavosti a aj svojrázneho humoru. Oboje korení najmä v spôsobe, akým fungujú nielen vzťahy medzi dospelými navzájom, ale najmä medzi pradedkom a pravnukom. Neha tohto vzťahu nemá v sebe nič zo sentimentality, vyznieva veľmi autenticky, a medzigeneračný prenos „skúseností“ z detských lapajstiev, chlapčenských „hrdinstiev“ či pomsty za spôsobenú krivdu zasa buduje vtipný rozmer prózy, ozvlášťňuje všednodennosť, ale zároveň vyjadruje porozumenie medzi generáciami a azda tlmočí aj čosi z večných, archetypálnych znakov detstva. Hlušíková má dar rozprávať o bežných, veselých i vážnych veciach detstva múdro a s vtipným nadhľadom a poznávacie i výchovné posolstvo nenápadne zakódovať

do textu ako jeho naskrze organickú súčasť, pretože ho kóduje prostredníctvom funkčne využitého detského aspektu.

Príbehmi o dvoch škôlkaroch, teda o malej a chudej dievčinke Fazulke a veľkom a okrúhlom chlapcovi Pupovi, vstúpila na pôdu knižnej tvorby pre deti už inak skúsená prozaička **Hana Lasicová**. Kniha ***Pup a Fazulka*** (Ikar-Stonožka, il. Alena Wagnerová) rozpráva o priateľstve, o láskavosti v prístupe k svetu detstva, pričom sa aj táto autorka úspešne vyhla trivialite. V rozprávaní o bežných životných situáciách detí, o ich starostiach aj radoostiach, je prítomný zdravý pedagogický nadhľad dospelého, tolerantnosť voči detskej prirodzenosti aj akceptovanie detskej osobnosti s jej individuálnymi špecifikami. Pohľad na detské chyby z nevedomosti či z ešte nedostatočného stotožnenia sa s pravidlami života sprevádza optimálna miera pedagogického optimizmu. Za vtipnými, živými epizódami sa pohybuje rozprávač, ktorý oslovuje detského čitateľa, odkazuje na to, čo má hodnotu (ale opäť väčšinou bez evidentného didaktizovania či moralizovania), jednoducho správa sa voči dieťaťu ako k svojmu partnerovi. Vznikla tak vydarená a príjemná kniha, ktorá navyše dodá malému čitateľovi zdravú dávku sebavedomia a upevní v ňom vedomie toho, že ho ľúbia napriek tomu, že nie je dokonalý.

Typ detských prázdninových príbehov reprezentuje kniha **Kataríny Škorupovej *Anča z pomaranča*** (Slovart, il. Jana Malatincová). Rozprávačkou je jedno z troch detí, ktoré sa s matkou po odchode otca od rodiny presťahovali na dedi-

nu k babke. Dievčenským pohľadom sú zachytené peripetie zoznamovania sa s rančom, ktorý prevádzkuje babka „tami“, ale aj so svojráznymi susedmi i rovesníkmi a súrodenecké spolužitie so staršou sestrou i s dvojročným bračekom. Autorka si zvolila rozprávačku s bujnou fantáziou a na tej báze modeluje vtipné situácie, ale nie vždy sa jej darí ustriechnuť estetickú mieru. Naivne napr. vyznieva, keď rozprávačka považuje susednú rodinu za ľudozrútov ešte aj po vysvetlení podstaty ich zdravého životného štýlu (ktorý ju k takejto domnienke doviedol). Akcie, ktoré s touto predstavou súvisia, sú nepresvedčivé a v druhej polovici príbehu zbytočne zdĺhavé: čitateľ už dávno vie všetko, takže mu táto hra na predstavy môže pripadať nefunkčná. Rovnako nepresvedčivo vyznieva rozpor medzi prvoplánovým výkladom obrazných frazeologizmov rozprávačky (aj tým autorka sleduje, zdá sa, len komický efekt) a jej miestami príliš intelektuálnym vyjadrovaním. Príbeh ako celok je vtipný a deti mladšieho školského veku určite pobaví, mnohé veci okolo detských vzťahov a problémov súčasnej rodiny (hoci miestami prekryté povrchovou zábavnosťou) sú dobre odpozorované.

Kniha **Margity Ivaničkovej *S tromi psami za pätami*** (2016, Spolok slovenských spisovateľov, il. Juraj Oravec) vyšla síce už v roku 2016, ale keďže sa vtedy nedostala do hodnotiaceho referátu, aspoň stručne si ju pripomeňme v tomto kontexte. Opäť je to z väčšej časti prázdninový príbeh, rozprávačom je však tentoraz chlapec. Narácia je ťažkopádnejšia ako u K. Škorupovej a čitateľská adresnosť nie je celkom zreteľná: tematizovanou životnou problémo-

vostou a ontogenetickým profilom postáv próza zodpovedá skôr mladšiemu školskému veku, v doslove sa však odkazuje na šiesty až ôsmy ročník ZŠ. To, čo zaiste mladého čitateľa zaujme a čo je na tejto próze cenné, to je stvárnenie vzťahu medzi ľuďmi a zvieratami, v ktorom hrá významnú rolu vtipne spracovaná psychológia psích i mačacích hrdinov. Prostredníctvom jednotlivých členov protagonistovej domácnosti autorka modeluje rôznorodé postoje k domácim miláčikom, ktorým nechýba jemne karikatúrny príznak. Sympatický je tiež obraz fungovania rodiny, ale postupu budovania komických situácií možno mnohokrát vyčítať samoučelnosť a záveru prózy určitú nejasnosť.

Napokon spomeňme ešte knihu **Júliusa Belana *Daj gól, Carlos!*** (Slovart, il. Lea Točeková), ktorou autor pokračuje v športovom príbehu o mladom futbalistovi. Tak ako v rozprávkovej knihe (o ktorej bola reč v prvej časti bilancie), aj tu problémom zostáva autorova narácia: komplikovaná stavba vety spôsobuje rozvláčnosť rozprávania, početné a málo funkčné detaily retardujú dianie, text je rozprávačsky monotónny a deskriptívny. I keď v prvej polovici knihy mal autor šancu vniesť do príbehu isté akčné napätie vďaka (inak dosť konvenčnému) motívu nespravodlivého obvinenia protagonistu z krádeže, nedokázal ho sujetovo dostatočne živo rozvinúť. Kniha je nudná a určite jej nepomohlo ani sujetové klišé z prvej časti diológie (*Prihraj, Carlos!*, 2016), t. j. snažia dynamizovať text mechanicky, rozpisom diania v každej minúte zápasu. Belanov text možno považovať za ukážku brakovej literatúry.

PRÍBEHY PRE DOSPIEVAJÚCICH

Zažívali v roku 2017 úctyhodný početný rozmach a kvalitatívnu pestrosť. Pohľad na túto žánrovú a vekovú sféru otvoríme pripomienkou súboru poviedok z vydavateľstva Perfekt ***Ked' budem mať pubertu.*** Je to v poradí ďalší z poviedkových zborníkov, aké toto vydavateľstvo pripravuje už trinásť rokov. Mladým čitateľom ponúka príbehy, ktoré reagujú na problémy súčasnosti. Práve v tom spočíva veľký význam týchto zborníkov: prinášajú nové témy, aktualizujú konvenčné, dávajú šancu rovnako skúseným, ako aj mladým autorom, čo znamená, že sa poviedková tvorba konfrontuje z hodnotového i generačného hľadiska a začínajúci autori si môžu skúšať sily v takejto konfrontácii.

K najlepšiemu čítaniu zo sledovaného žánrového okruhu zaiste patrí próza už spomínanej **Marty Hlušikovej *Žiaden káčer navyše*** (Slovart, il. Lucia Žatkuliaková). Ide o voľné pokračovanie úspešného príbehu *Neznášam, keď ma hladkajú po hlave* (2009, reed. 2015). Protagonistka a rozprávačka Petra je už prváčka na gymnázium. Jej kamarátka Klára, pôvodom Nemka, žije v Amerike a v kontakte sú len cez skype. Naďalej je zdrojom komiky jej komolenie slovenčiny, postava má však v sujete aj inú funkciu. Okrem iného pôsobí ako (možno pridospelo vyznievajúci) korektor Petriných názorov a tiež ako médium Petriných reflexií. Cez rozhovory s ňou necháva autorka uvažovať čitateľa o podstate viacerých problémov dospievania, o veciach v rodine i v škole. Dôvtip a múdrosť naďalej charakterizuje Petrinu starú matku; zostáva jej aj dobromyseľne komický rozmer

– či už ide o večný zápas s nadbytočnými kilami, o okolnosti sobáša alebo o komentáre niektorých situácií či osôb. V rámci školskej témy autorka modeluje viacero typov učiteľských osobností, predovšetkým sa však rodí a rozvíja vzťah medzi Petrou a Filipom, spočiatku trochu komplikovaný Filipovou hlasovou anomáliou (fistulový hlas). Ako v tejto súvislosti konštatuje recenzentka V. Volochová (2017, s. 68), autorka, „reagujúc na vždy aktuálnu problematiku akceptácie inakosti medzi ľuďmi, stavia svoju dievčenskú hrdinku pred dilemu, či to, čo sa jej na Filipovi páči, dokáže prevážiť jeho nepríjemný hlasový prejav. Mladému čitateľovi nastavuje zrkadlo vlastnej ľudskosti, črtajúcej sa na pozadí povrchnosti, cynickosti; tá sa zasa prejavuje ubližovaním tým, ktorí sa od nás niečím líšia. Ďalším hodnotovým posolstvom je hľadanie odpovede na otázku, čo znamená mať niekoho skutočne rád, teda prijímať ho aj s jeho nedokonalosťami.“ M. Hlušíková s neobyčajným pedagogickým taktom odкрýva

i to, ako decentne a pritom otvorene možno s mladými komunikovať aj o páľčivých témach (láska, sex a jeho možné následky, smrť, sociálne siete a pod.).

Sériu príbehov spojených postavami publikovala v posledných rokoch **Lena Riečanská**. Rozprávania o troch kamarátkach (*Ach, tá Joja!*, 2015; *Soňa, čo sa deje?*, 2016; *Monika to roztočí*, 2016) uzatvára v roku 2017 próza **Tiborove trapasy** (Trio Publishing, il. Lucia Zajac Valová). Tentoraz je to príbeh spolužiaka trojice dievčat, ktorý sa v pozícii vedľajšej postavy v rozličných situáciách objavoval vo všetkých troch predchádzajúcich knihách. Tentoraz sa vynárajú jeho tajomstvá a trápenia – to, že matka mu zomrela, aj problém domáceho násilia, zo strany otca, ktorý po smrti matky prepadol alkoholu. Všetko sa napokon vyrieši – aj s pomocou idealizovaného učiteľa telocviku, ktorý Tiborovho otca zamestná vo futbalovom tíme žiakov ako pomocníka trénera. Záver je „americký“ šťastný: koniec školského roka, Tibor má práve narodeniny, a keď sa vráti z nákupu, nájde doma spolužiakov-gratulantov s veľkou tortou.

L. Riečanská ako pohotová rozprávačka si v rámci dievčenských románov vytvorila určitú šablónu, do ktorej vždy vloží aj nejaký aktuálny spoločenský problém (závislosť, nebezpečenstvo sociálnych sietí a pod.). Potvrdzuje to aj „zimný“ príbeh Katky v próze **Sladkých štrnásť s horkou príchuťou** (Spolok slovenských spisovateľov, il. Lucia Zajac Valová). Protagonistka vyrastá v rodine, kde si najlepšie rozumie so starou mamou, a v škole, kde má svoju najlepšiu kamarátku. Ide o príbeh

všedného dňa, v ktorom sa udejú celkom bežné veci a v ktorom Katka stretne svoju prvú lásku. Ozvláštnený je tentoraz rozprávaním starej mamy o dobe, v ktorej ona mala štrnásť: o konci 60. rokov, o okupácii Československa v auguste 1968 a o smrti Danky Košanovej. Táto línia je autentická, rovnako ako aj dobové fotografie z archívu autorky. Práve tento motív robí inak tuctovo pôsobiace rozprávania zaujímavým. L. Riečanskej by však prospelo, keby sa dokázala vymaniť zo sujetovej schémy, do ktorej svoje príbehy uzatvára. Zrejme to bude súvisieť aj s jej prozaickou nadprodukciou...

Podobné problémy sa rysujú aj u **Zuzany Štelbaskej**, ktorá sa v ostatných rokoch neuveriteľne rozpisala, postupujúc pritom systematicky od trinástich do (predbežne) pätnástich rokov – a tvoriac podľa priehľadne modifikovanej šablóny. Ide vždy o sériu poviedok vydaných vo vydavateľstve Cooboo, ilustrovaných Danom Ledlom. Kniha **Trinásťroční** (il. Dana Ledl) ponúka päť poviedok o troch dievčatách a dvoch chlapcoch, situovaných do rokov 1993 – 2157. Poviedky reagujú na morálne i ekologické problémy spoločnosti: na odcudzenosť civilizácie prírode a prirodzenosti života, na to, ako doba pred novembrom 1989 znamenala osudy ľudí doma i tých, ktorí sa ešte počas minulého režimu rozhodli odísť, aký dosah to malo na ich príbuzných. Autorka upozorňuje na odcudzenie sa najbližších, kladie otázku týkajúcu sa skutočných hodnôt v živote i poslania stereotypmi nezaťažených ľudí. Hrdinami všetkých príbehov sú (v zmysle nadpisu) trinásťroční mladí ľudia, pričom pri stvárnení spoločenských (najmä

morálnych) problémov sa nevyhýba ani dávke mysteriôznosti. Podobným spôsobom pokračuje aj v päťici poviedok **14-roční**. Aj tu mapuje dospievanie súčasnej mladej generácie a zároveň sa usiluje reflektovať pálčivé problémy spoločnosti a ekológie – opäť v širokom časovom rozpätí od fiktívneho roku 8017 pred Kristom do roku 1996. Príbehy situuje na Slovensko: do Banskej Bystrice, „kdesi na Krupinskú planinu“, do Dolného Kubína, na Liptov a do Bardejova. Aj tieto poviedky hovoria svojím spôsobom o hodnotách a etike, o zápasoch so samým sebou v dospievaní, o hľadaní vlastnej morálnej či humánnej identity. Tretia kniha poviedok, **15-roční**, vyšla už v roku 2018. Štyri poviedky aj tentoraz hovoria o modalitách ľudskosti, o problémoch vyrovnávania sa s ťažkými sociálnymi problémami v citlivom období dospievania (problém osobnostnej identity, problém závislosti, týrania, neopätovanej lásky a pod.). Príbehy sú však čoraz viac štylizované, nepravdepodobné, zaťažené sladkastým, sentimentálnym oparom. Autorka sa teda stále viac vzdáva skutočnému životu dospievajúcich, unikajúc do sveta romantických konfliktov – hoci aj vybudovaných na pozadí reálne jestvujúcich, ťažkých ľudských problémov. Štelbaská pritom pozná dušu dospievajúcich a dokáže na tej báze tvoriť príbeh zaujímavý, občas aj celkom funkčne ozvláštnený určitým sujetovým tajomstvom. Posolstvo jej príbehov, zmysel výpovede je však často (takrečeno: čím ďalej, tým viac) príliš prvoplánové. Príbehy bývajú zaťažené dávkou sentimentality (týka sa to najmä stvárnenia tínedžerských lások, ale sentiment často sprevádza

aj spomínanú prvoplánovosť posolstva). Nie najšťastnejším riešením je aj spôsob, akým vševedúci rozprávač anticipuje budúce dianie. Jednoducho: i v prípade Štelbaskej platí, že menej textu, vypracovaného kvalitne, bez šablón a klišé, by bolo viac.

Aj **Silvia Demovičová** sa v románe **Dievča iného chlapca** (Verbarium) rozhodla pre pokračovanie príbehu svojej protagonistky z predchádzajúcej prózy (*Leto s Alexandrom*, 2016). Protagonistka Táňa sa vracia do gymnázia v Trnave, aby tu zmaturovala, a jej chlapec Alex pokračuje v štúdiu medicíny v Martine. Tánini rodičia sú rozvedení, otec žije s novou priateľkou v Trnave a má s ňou malú dcéru, matka žije v Starej Vsi so svojou matkou a hľadá si prácu. Príbeh je o problémoch s opätovným nadviazaním kamarátskych vzťahov, o skúške, ktorej je vystavená láska na diaľku. Odhalí sa romantické tajomstvo Táninho pôvodu (jej biologickým otcom je matkina prvá veľká láska žijúca v zahraničí), čo na pozadí vcelku uveriteľných životných peripetií protagonistky vyzerá ako daň lacným dievčenským príbehom, podobne ako i jej vzťah k novému spolužiakovi, ktorý sa do nej bezhranične zaľúbi. Povrchnému ozvláštneniu a stajomňovaniu príbehu slúži aj motív Alexovho „brigádovania“ (gay klub). Triviálnu schému príbehu sa autorka usiluje modifikovať pomocou motívu písania príbehu na blog; ten je v podstate kryptonymom vývinu vzťahu medzi Táňou a Alexom. Ako inak – príbeh napokon vyústi do happyendu. Ani S. Demovičová neprekročila šablóny dievčenských románov.

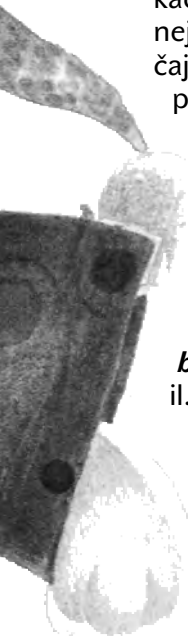
Kniha **Vladimíra Leksu-Pichaniča** **Mám radšej Beatles** (Perfekt, il.

KRISTÍNA ŠIMKOVÁ / E. Dzurillová: *Bambulkyne príhody*

Miroslav Regitko) oživuje oblasť príbehov o chlapčenskom dospievaní tematizovaním hudby. Zaujímavo komponovaná kniha (aj z hľadiska zladenia textu a ilustrácie) vyjadruje záujmy pubescenta, rozvíjajúci sa vzťah k hudbe, kamarátstva či starosti so školou. Nechýba ani prvé nesmelé zaľúbenie. V poviedkovo koncipovaných kapitolách, popretkávaných štylizovanými ukážkami z Bercovho

čítania, je vcelku vtipne rozvíjaný ústredný motív: problém s priemernosťou v škole, v hudbe, túžba hrdinu realizovať sa hudbou. V tom smere je podnetná výmena učiteľky hudby za nekonvenčného učiteľa, ktorý sa napokon stane tichým radcom a pomocníkom aj pri zakladaní protagonistovej bítovej kapely. Pointu príbehu tvorí úspešný koncert na konci školského roka pre spolu-

žiakov a konečne po všetkých dvojkách jednotka za výsledky v hudobnej škole. Je to teda zdanlivo obyčajný život obyčajného pubescenta, pričom však narácia a mozaikovitá kompozícia, v tom rámci napr. aj vstup ilustrácií a fotografií z hudobného (kultúrneho) sveta do rozprávania, pôsobí originálne, ozvláštnene a nekonvenčne.

Kniha **Jaroslavy Kuchtovej** *Keby som mal brata* (Mladé letá, il. Viktor Csiba) tematizuje tri dominantné motívy: šikanovanie ako životný problém protagonistu, mierne obézneho piataka Maťa; rodinné prostredie detí ako problém optimálneho výchovného rámca nasvietený cez chlapca-gymnazistu, ktorý sa stane Maťovým ochrancom; hlad v rozvojových krajinách ako globálny problém, vstupujúci do textu cez Maťových rodičov pôsobiacich ako humanitárni pracovníci v Keni. Všetky tieto problémy sa stretávajú na jednej ploche a autorka na ne upozorňuje príliš explicitne a didaktizujúco. V tom zmysle sa ukáže, že vodca šikanujúcej dvojice je vlastne polutovaniahodný syn dvojice alkoholikov, že je taký preto, lebo nemá nikoho naozaj blízkeho okrem túlavého psa, ktorého sa ujal a ktorého mu v bytovke chovať zakazujú. Jeho napravenie prebehne neuveriteľne rýchlo a totálne (vrátane priamočiareho pokánia). Do svedomia si vstúpi aj gymnazista Tomáš, ktorý je vykreslený ako akýsi tútor malých a napokon začne poctivejšie chodiť aj do školy. Na Maťovej babke, u ktorej chlapec počas rodičovskej neprítomnosti žije, sa príliš oči-

vidne demonštruje, že nemáme súdiť človeka podľa výzoru. Kuchtová to celé napokon „šťastlivo“ skončí na Vianoce, keď sa pri stole zídu nielen Maťo s babkou a rodičmi, ale aj chlapec z Kene, ktorého Maťovi rodičia zachránili a adoptovali, ba aj gymnazista Tomáš, o ktorom vyšla pravda najavo ako o Maťovom ochrancovi a pomocníkovi. Príbeh je pomerne rozvláchny, zaťažený viacerými klišéovitými motívami (napr. rodičia v zahraničí – dieťa u starej matky), sujetovými konštrukciami – teda nie vždy vierohodný explicitnými vysvetleniami o tom, čo je správne a čo nie, aká je sociálna situácia v Keni a pod. Hrdinovia na to, že sú piataci – šiestaci, sa občas správajú dosť infantilne (plyšáčky). Próza nabitá aktuálnymi problémami zostala pri ich umeleckom spracovaní ani nie na polceste.

Vytvárať diológie až série príbehov sa zrejme v ostatných rokoch stalo na Slovensku módou. Tak ako vyššie spomenuté autorky, aj **Peter „Petko“ Opet** pokračuje vo svojom rozprávaní *Život Adama 2. Rebel to má ťažké!* (Ikar, il. Tomáš Hasaj). Rozprávanie šiestaka o živote v rodine, škole, o súrodencoch, huncútstvach je štylizované podľa vzoru *Tajného denníka Adriana Mola* či *Bertových patálií* a ponúka zemité, pomerne dosť samorastlé, povrchné zábavné čítanie, ktoré sa ku koncu už stáva monotónnym. Autor si zrejme nekladie vysoké méty, epizódy nemajú ambície byť niečím viac než prvoplánovými jednoduchými zábavnými epizódami s humorným akcentom. Rušivé vyznačovanie niektorých výrazov boldom autor zachoval aj v tomto pokračovaní, funkcia a kritériá výberu zvýrazňovaných textových fragmentov sú však naďalej nejasné.

POVEŠŤ – ŽÁNER S PRVKOM FAKTUÁLNOSTI

V minulých rokoch bola povesť tak trochu na ústupe; rok 2017 bol však pre ňu opäť raz priaznivým, a to nielen kvantitou. K umelecky najzaujímavejším ukážkam povestového spracovania našej histórie patria knihy O. Sliackeho a J. Milčáka.

Povesti a príbehy z medenej Bystrice a okolia (Vydavateľstvo Matice slovenskej, il. Kristína Šimková) **Ondreja Sliackeho** sú dedikované pamiatke autorových rodičov a (v zmysle úvodu *Zaživa v Bystrici a po smrti v nebi*) splateniu dlhu vo sfére povestového spracovania histórie Banskej Bystrice. Príbehy majú čistú žánrovú podobu (azda s výnimkou poslednej prózy *Modlitby za Karolu*). Autor v chronologickom slede rozvíja históriu baníctva v meste a okolitých lokalitách od 13. až po 20. storočie, približuje zákutha mesta, udalosti a osobnosti, ktoré sa určitým spôsobom zapísali do jeho dejín. Opierajúc sa o dokumenty historikov dopovedá historické súvislosti, nevtieravo vyjadruje vrúcny vzťah k mestu, citlivo beletrizuje fakty. Približuje aj tragické tóny histórie, ale nerobí z nich senzáciu. Súčasťou povestí sa stala známa zbojnícka pieseň *Zabili, zabili*, ale tiež viaceré známe osobnosti (Božena Němcová, Jozef Murgaš, Jozef Gregor Tajovský či Dominik Skutecký a jeho dcéra Karola, ktorá spolu s manželom zahynula vo vápenke v Nemeckej v januári 1945). V Sliackeho podaní sa teda dostali do povesti aj novodobé slovenské dejiny a osobnosti. Príbehy sú vďaka precíznemu zliterárneniu a zaujímavým sujetom veľmi príjemným čítaním, ktoré zaujme nielen Banskobystričanov.

Svojmu rodnému mestu venoval **Levočské povesti** (Vydavateľstvo Matice slovenskej, il. Stanislav Lajda) **Ján Milčák**. Každý zo siedmich príbehov je uvedený (v súlade s úzom matičiarскеj povestovej mapy) krátkym vstupom. Tentoraz je ním text, ktorý ani tak nevypovedá o konkrétnych udalostiach bohatej histórie mesta, ako skôr o autorovom zámere evokovať jeho dávnu atmosféru a životný štýl. Čitateľ sa tak dozvedá o Levoči ako križovatke obchodných ciest a slobodnom meste s právom trhu, skladu, hrdeľným právom; o zvykoch mešťanov i zvykoch na ochranu mesta (zatváranie mestských brán); o sociálnej vzorke obývajúcej mesto (mešťania, remeselníci, žobráci, trhovníci), o vybraných lokalitách mesta (radnica so zvonickou, mestské hradby, mestské brány, klieťka hanby) a pod. Vlastné príbehy sú väčšinou skôr historizujúcimi rozprávkami než povestou, ktorá by dôsledne naplnila znaky žánru. Aj ony totiž sledujú najmä vyčarovanie atmosféry dávneho bohatého mesta a konkretizujú ju prostredníctvom siedmich ľudských osudov. Historických faktov je teda v príbehoch málo; evidentne ide o poetický typ autorskej povesti, ktorá sleduje predovšetkým evokovanie atmosféry stredovekého života aj s jeho sociálnymi protikladmi, zvykmi, obyčajmi a ľudskými typmi.

Naopak, krátke, pomerne vecné miestne a historické povesti, spracúvajúce históriu Trenčína, sústredili **Ján Skovajsa** a **Peter Mišák** do publikácie **Trenčianske povesti** (Vydavateľstvo Matice slovenskej, il. Milan Stano). Materiál k nim z mesta a okolia, ktoré je na históriu skutočne bohaté a ktoré v tomto duchu vní-

mali aj minulé generácie, zozbieral J. Skovajsa, látky zliterárnil P. Mišák. Pred čitateľom tak defiluje trenčiansky región od čias Veľkej Moravy, Svorada a Benedikta, Matúša Čáka, cez tatárske vpády, sokoliarstvo, miestnych zemepánov a nechýba ani povest o Fatime a Omarovi, príbehy spracúvajúce turecké boje, protihabsburské povstania a rôzne lokality v bývalej Trenčianskej stolici.

Podtitul signalizujúci príslušnosť k žánru miestnej povesti má aj publikácia **S. V. Lapšanského *Zemplínske tajomstvá. Povesti zo Zemplína*** (Matica slovenská, il. Stanislav Lajda). Päť próz situovaných na Zemplíne má však v skutočnosti charakter historicko-romantického príbehu s výraznými prvkami sentimentality, v ktorej sa utopilo rovnako historické jadro, ako aj žánrové znaky povesti. Texty tohto typu majú blízko k romantickým povestiam druhej polovice 19. storočia a biele miesto Zemplína na povestovej mape Slovenska veru nevyplnili.

Naopak – obsah publikácie **Igora Váľka *Povesti o slovenských jazerách, plesách, studniach a studničkách*** (Vydavateľstvo Matice slovenskej, il. Ján Kurinec) v plnom rozsahu zodpovedá názvu: v troch častiach autor sústredil príbehy týkajúce sa predmetných typov vodstva na našom území. Vcelku zaujímavé sužety (hoci tie o jazerách sú dosť stereotypné) autor tak trochu nadbytočne, resp. nie celkom funkčne, zaťažil archaizmami či nárečovými výrazmi. Rovnako nie vždy udržal mieru romantizujúcej sentimentality, alebo naopak, nadsadil popisnosť nad epickú príbehovosť.

Povestový rámec v dobrom zmys-

le slova si zachováva kniha **Renáty Matúškovej *Slovenskí zbojníci. Povesti a iné zvesti*** (Perfekt, il. Juraj Martiška). Autorka sústredila vecné informácie o siedmich, historicky doložených slovenských zbojníkoch a konfrontovala fakty o ich živote a pôsobení s povestami a zvestami, aké o nich kolovali medzi prostým ľudom. Z jednej strany knihy sú teda sústredené povesti, z druhej je umiestnený pohľad v zmysle – *Ako to naozaj bolo*. Autorka stručne naznačuje historický pohľad na fenomén zbojníctva u nás, potom pohľad na postavu Juraja Jánošíka ako symbol zbojníctva na Slovensku, čitateľ sa napokon stretne aj s fragmentom Bottovej Smrti Jánošíkovej a iných najznámejších zbojníckych piesní. Kniha je zaujímavým i poučným čítaním.

Veľmi pekne ilustrovaná kniha demonologických príbehov **Beatrice Čulmanovej *Slovenské povesti o strašidlách*** (Ikar, il. Svetozár Košický) sa orientuje na nadprirodzené bytosti (bosorky a bosoráci, trolovia, vodníci, čerti, drak, permoníci, duše ľudí), na tajomné hradné panie, ale hlavne na rôznorodé povahy ľudí. V tom zmysle príbehy hovoria o ľudskej zlobe, nenávisti, egoizme, chamtivosti, ale aj o láske a priateľstve. Viažu sa najmä na slovenské hrady, v menšej miere na vybrané obce či doliny Slovenska. Nielen sužety viacerých príbehov, ale aj menej vynaliezavý spôsob ich rozprávačského rozvinutia dokazujú, že povestové látky sa opakujú (napr. povesti o tajomných hradných paniach, o strážených podzemných priestoroch a pod.).

LITERATÚRA FAKTU V KONTEXTE ROKA 2017

V tejto súvislosti hodno venovať pozornosť zaujímavej umelecko-náučnej, poznávacej, inštruktívnej, interaktívnej publikácii o výtvarnom umení s názvom ***Ako maliari vidia svet. Zoznám sa s obrazmi slávnych slovenských maliarov. Galéria pre malých aj veľkých*** (Slovart). V tvorivom kolektíve sa stretli spisovateľka **Andrea Gregušová**, majsterka tvorivých dielní orientovaných na výtvarnú výchovu **Katarína Kosánová** a ilustrátorka **Nataša Štefunková**. Dali dokopy vybrané informácie týkajúce sa výtvarného umenia, literárnu a výtvarnú tvorivosť a vytvorili príťažlivý kaleidoskop hravého poznania, aktivít a zábavy pre deti. Kniha je koncipovaná ako galéria známych slovenských výtvarníkov (Mikuláša Galandu, Ľudovíta Fullu, Cypriána Majerníka, Miloša A. Bazovského, Antona Jasuscha, Ondreja Zimku, Alojza Klima, Miroslava Cipára, Ladislava Gudernu, Milana Luluhu, Martina Benku, Doroty Sadovskej, Erika Bindera, Miloša Urbáška, Martina Knuta, Rudolfa Sikoru a Daniela Fischera) a zároveň ako galéria výtvarných techník a základných informácií o nich. Pridanou hodnotou publikácie je možnosť techniky si priamo vyskúšať. Svetom výtvarného umenia sprevádzajú mladých čitateľov postavičky chlapca (Galé) a dievčaťa (Ria). Tvorivý zámer, tematické zameranie publikácie a pozvánka do knihy sú vo vydarenej, vtipnej veršovanej forme, aká sa z času na čas objaví aj v jednotlivých kapitolkách. Zadná predsádka je priestorom na predstavenie osobností troch autoriek knihy. Hravo rozmarné, rytmicky veľmi dobré a obsažné veršova-

né texty A. Gregušovej podporujú zábavný rozmer poznávania. Texty sú jednak inštruktážne – aby deti pochopili vybraný fakt týkajúci sa maliarstva (farebnosť, líniu, náznak, detail a celok, symbol atď.), jednak formatívne – vytvárajú empatický, citlivý vzťah k svetu a k umeniu. Prostredníctvom úloh a komunikácie s dieťaťom autorky sprostredkúvajú poznanie o rozmanitosti umenia a jeho sile, rozvíjajú porozumenie umeleckému obrazu na všetkých štyroch úrovniach recepcie a simultánne stimulujú produkčné aktivity; učia tak deti umenie nielen vnímať a rozumieť mu, ale aj mať ho rád. Kniha je vynikajúcim a originálnym prínosom do kontextu kníh pre mladých čitateľov, sprostredkúvajúcich poznanie výtvarného umenia.

Pre čitateľov, ktorí sa zaujímajú o prírodné a kultúrne bohatstvo ľudstva, bude zaujímavá a užitočná publikácia ***100 divov sveta*** (Foni book) zostavená **Monikou Srnkovou**. Pred vekovo starším čitateľom defilujú vybrané kultúrne pamiatky a prírodné pozoruhodnosti piatich svetadielov. Najviac je pravdaže zastúpená Európa a v tom kontexte dostalo miesto aj niekoľko slovenských divov: Ochtinská aragonitová jaskyňa, Banská Štiavnica, Kostol sv. Jakuba v Levoči, Spišský hrad, Vysoké Tatry. Z kompozičného hľadiska je publikácia riešená tak, že spravidla jedna strana je vždy venovaná jednému pozoruhodnému miestu, ktoré je predstavené kombináciou obrazového materiálu a stručného, vecného hesla. Takéto riešenie plní nielen informatívnu funkciu, ale vďaka neskrývanému nadšeniu textu tak trochu aj funkciu propagačnú.

Napokon nezabudnime ani na no-

vú publikáciu koryfeja slovenskej literatúry faktu pre mládež **Ladislava Švihrana, *Absurdity dejín*** (Perfekt). Autor sa zameria na zaujímavé, prekvapujúce, mnohokrát šokujúce paradoxy, ktoré nám pripravili dejinné udalosti a osobnosti od najstarších čias po súčasnosť. Rozprávania rozdelil do niekoľkých kapitol. Kapitola *Z dávnych čias* prináša paradoxy antiky a stredoveku; *Mocní a bezmocní* sú obrazmi osobností novoveku – od protihabsburských povstaní až po 20. storočie. *Kotrmelce vedy* hovoria o paradoxoch života a objavov vedcov, *Majstri pera a tónov* zasa o umelcoch. *Čas bolševizmu* približuje protiklady režimu, v ktorom sme žili. *Hitlerov register absurdít* vypovedá o obsahu sám za seba, kapitola *Takmer súčasnosť* približuje udalosti, lokality, osobnosti nedávnych dejín a napokon kapitola *Naše črepy a čriepky* pripomína paradoxy, ktoré sa dotýkajú nás a našej histórie a kultúry. Okrem zábavy (lebo jednotlivé absurdné udalosti či okolnosti histórie sú podané živo, niekedy až s bulvárnym publicizmom) ponúka kniha aj poučenie o tom, že dejiny ľudstva majú svoju oficiálnu i skrytejšiu tvár a že veci je dobre vidieť v súvislostiach. Ak sa v nich objavujú absurdné prvky, je to len dôkaz o tom, že život vôbec nie je priamočiary a čierno-biely.

ZÁVER

Pri listovaní produkciou roka 2017 pre deti a mládež nedá nespomenúť si na Františka Mika blahej pamäti a na jeho dialekticky chápaný vzťah hry s poznaním v tvorbe pre mladých. Ono to už z ontogenézy detskej psychiky vyplýva, že dieťa získava skúsenosti, poznanie a morálne

pravidlá zásluhou všetkého, s čím sa stretne. Teda čím je mladšie, tým širšie pole pôsobnosti dostáva aj fakt poznávania seba a sveta prostredníctvom literatúry. Bezpochyby si túto skutočnosť uvedomujú aj slovenskí autori a spravidla sa ju usilujú vo svojej tvorbe poctivo naplňovať. Možno teda povedať, že ťažko upodozrievať spisovateľa z úmyslu či zámeru negatívne pôsobiť na formujúci sa svet detí. Tendencia explicitne podsúvať dieťaťu poznanie a etické normy tu však jestvuje; spôsobená je spravidla nedodržaním dostatočnej miery onej mikovskej synergie „hry“ (na život a na svet) a poznania (života a sveta). Rovnako viditeľná je aj tendencia vytvárať diológie a série príbehov; žiaľ, len výnimočne sa dá konštatovať, že to nebol zlý nápad. Príkladov na obidve tendencie sa nájde dosť aj v roku 2017, ktorý v oblasti prózy možno z hľadiska umeleckých hodnôt považovať len za štandardný (ale situácia sa nejaví priaznivejšie ani v poézii, skôr naopak).

Poznámka: Text je čiastkovým výstupom z grantového projektu VEGA 1/0095/18 Umelecká hodnota, trivialita, brak a gýč v literárnej, výtvarnej a hudobnej tvorbe pre deti a mládež.

Literatúra

- MIKO, F., 1980. *Hra a poznanie v detskej próze*. Bratislava: Mladé letá.
- SLIACKY, O., 2017. Margita Ivaničková: S tromi psami za päťami. In: *Bibiana, revue o umení pre deti a mládež*. 2017, č. 3, s. 67.
- VOLOCHOVÁ, V., 2017. Marta Hlušiková: Žiaden káčer navyše. In: *Bibiana, revue o umení pre deti a mládež*. 2017, č. 3, s. 68–69.

ján
kačala

Jazyk a jazyková kultúra v časoch Česko-slovenskej a Slovenskej republiky

Vznik spoločného česko-slovenského štátu roku 1918 značil revolučný krok v mnohých ohľadoch nášho národného, spoločenského, politického aj kultúrneho života. V kultúrno-politickom ohľade nastala radikálna zmena vo všetkých oblastiach nepriaznivého zdedeného stavu a od tohto mílnika rátame obdobie nevídaného rozvoja slovenskej kultúry. Podstatne sa zmenila aj jazyková situácia na Slovensku. Postavenie slovenčiny, ktorá bola v predchádzajúcich desaťročiach maďarskou politickou mocou v rámci politiky totálnej maďarizácie uhorskej časti monarchie všestranne zatláčaná do úzadia, zmenilo sa v novej situácii zásadne predovšetkým tým, že sa stala štátnym jazykom, t. j. jazykom štátnej správy a zákonodarnej moci, súdnictva, vzdelávacej sústavy na všetkých stupňoch školského vzdelávania, jazykom rozvíjajúcej sa vedeckej spisby, ozbrojených súčastí nového štátu, zložiek spravujúcich chod hospodárstva a podobne. Status sloven-

činy sa opieral o ústavu nového štátu prijatú 29. 2. 1920, v ktorej sa kodifikoval fiktívny, v skutočnosti nejestvujúci československý národ a paralelne aj československý jazyk, a to v dvoch zneniach – českom a slovenskom, pričom české znenie sa malo prevažne používať v českej časti štátu a slovenské znenie prevažne v jeho slovenskej časti. Tento ústavný rámec sa pokladal za nosný pre jestvovanie štátu ako celku a najmä ako subjektu medzinárodného práva, ale vnútri štátu najmä pri stupňujúcom sa upevňovaní centralistickej pražskej moci sa od samého začiatku stal zdrojom politického napätia, ktoré ako súčasť celkovej spoločensko-politickej situácie v novej, na demokratických princípoch osnovanej republike a jej otraseného medzinárodného postavenia na konci 30. rokov 20. storočia napokon viedlo k zániku tohto štátneho útvaru.

Spomínaná nová jazyková situácia zároveň odhalila vtedajšiu nepripravenosť slovenčiny na plnenie nových celospoločenských úloh v štá-

te. Nerozvinutá bola najmä odborná slovná zásoba viacerých vedných, technických aj pracovných odborov a syntax náučných textov a chýbali kvalifikovaní odborníci, učelia, úradníci, hospodárski pracovníci a podobne, ovládajúci spisovnú slovenčinu, nejestvovali vedecké ústavy a rozvinuté školstvo. Aj preto sa v 20. rokoch na českej strane obnovila a verejne publikovala jazykovedná teória uznávajúca kvalitu spisovnej slovenčiny v oblasti jazyka umeleckej literatúry, ale zároveň konštatujúca, že v oblasti odborného vyjadrovania je spisovná slovenčina nerozvinutá, a preto požadujúca, aby sa v spisovnej slovenčine nebudoval odborný štýl a namiesto slovenčiny sa ako odborná reč upotrebovala čeština; tejto línii mali pomôcť aj početní českí odborníci pôsobiaci na Slovensku. Touto teóriou sa aspoň načas podarilo popliesť hlavy aj niektorým predstaviteľom slovenského národného pohybu, ale čoskoro sa ukázalo jej nebezpečenstvo priamo pre jestvovanie spisovnej slovenčiny. Prijatie tejto predstavy by totiž bolo ochromilo spisovnú slovenčinu v jej základoch, lebo spisovný jazyk nemôže plnohodnotne jestvovať a fungovať bez cieľavedomého budovania a rozvíjania prostriedkov odbornej reči. Takéto prostriedky predstavujú integrálnu a nenahraditeľnú súčasť spisovného jazyka a nemožno medzi nimi a zvyšnou časťou spisovného jazyka vybudovať múr.

Nepriaznivým signálom danej situácie bolo aj to, že v časti verejných tlačných textov sa miešali slovenské prvky s českými do takej miery, že sa často strácal rozdiel medzi slovenčinou a češtinou. Na prelome 20. a 30. rokov 20. storočia sa však sociálna

a kultúrna situácia na Slovensku už zmenila: už tu bola nová generácia vzdelaných ľudí, odchovaných česko-slovenskými školami, ktorí boli pripravení prispievať svojou prácou k budovaniu štátu, ale vinou centralistickej mocenskej politiky nemohli v tomto štáte nájsť primerané pracovné uplatnenie. To poukazovalo na falošnosť demokraticky vyznievajúcej ideológie aj uplatňovanej politickej praxe a prispievalo k ďalšiemu občianskemu aj národnému uvedomovaniu. V oblasti slovenského jazyka a jeho uplatňovania v živote sa to prejavilo tak, že postupnou cieľavedomou prácou vedúcich národných činiteľov sa podarilo všetky nástrahy proti slovenčine a jej kultúre z 20. rokov 20. storočia prekonať a v 30. rokoch sa situácia obrátila jednoznačne v prospech slovenčiny, jej stability a životaschopnosti.

Na pozitívnom vývine má veľké zásluhy najmä činnosť obnovenej **Maticy slovenskej**, ktorá začala svoju činnosť 1. I. 1919 a od začiatku sa starala o celkový národný a kultúrny vzrast a v tomto rámci aj o podporu a rozvíjanie spisovnej slovenčiny. V tomto ohľade je dôležitá práca jazykového odboru Maticy slovenskej, jazykových redaktorov a sústavné vydávanie matičných – periodických aj neperiodických – publikácií. V nich sa udržiavala línia martinského úzu, ktorého formovanie siaha ešte do 80. rokov 19. storočia a je spojené najmä so záslužnou činnosťou Jozefa **Škultétyho** ako bezprostredného tvorcu martinského úzu najmä prostredníctvom redakčnej práce v obnovených Slovenských pohľadoch a v Národných novinách, ďalej s mnohostrannou autorskou, publicistickou aj redaktorskou činnosťou

Svetozára Hurbana **Vajanského**, ďalej vydavateľov, redaktorov aj korektorov, publicistov a ďalších kultúrnych pracovníkov martinského kultúrneho centra. Kodifikátorom martinského úzu sa stal znamenitý jazykovedec Samuel **Cambel** svojimi dielami z druhej polovice 80. rokov (dôležitá z tohto hľadiska je jeho knižná publikácia s názvom *Príspevky k dejinám jazyka slovenského* z roku 1887) a ďalšej z roku 1890, keď vyšiel jeho *Slovenský pravopis* s podtitulom *Historicko-kritický nákres*, a najmä z roku 1902, keď bolo uverejnené jeho základné kodifikačné dielo *Rukoväť spisovnej reči slovenskej*. Pre ďalší kontinuálny vývin spisovného jazyka a jeho kodifikáciu je dôležité, že toto záslužné Cambelovo dielo vyšlo ešte v ďalších dvoch vydaniach v redakčnej réžii a s pozitívnymi kodifikačnými úpravami Jozefa Škultétyho: 2. vydanie je z roku 1915 a 3. vydanie z roku 1919. O to-

to Cambelovo dielo sa totiž v slovakistických výkladoch opierali najmä praktické gramatiky Jána **Damborského**, ktoré vychádzali predovšetkým v 20. rokoch a na začiatku 30. rokov a široko sa využívali v školskom vzdelávaní.

Predmetom Cambelovej a Škultétyho kodifikácie (v obnovených vydaniach Cambelovej *Rukoväti spisovnej reči slovenskej* z roku 1915 a 1919) bol teda už starostlivo opatrovaný jazykový útvar, označovaný ako **martinská norma**, rešpektovaný najmä v publikáciách vydávaných Maticou slovenskou ešte aj v 20. a 30. rokoch 20. storočia, t. j. v čase trvania prvej Česko-slovenskej re-

publiky. Martinským úzom, prípadne martinskou normou sa v slovenskej jazykovednej literatúre označuje vzorový kultivovaný útvar spisovného jazyka vypestovaný cielavedomou prácou zainteresovaných kultúrnych činiteľov pôsobiacich v Turčianskom Svätom Martine ako vtedajšom kultúrnom aj národnom centre slovenského života a kodifikovaný Samuelom Cambelom a Jozefom Škultéty. Vznik a rozvíjanie martinského úzu aj martinskej normy sa jazykovo a miestne viaže na kultúrny útvar vypestovaný v Turčianskom Svätom Martine a jeho okolí, pracovne najmä na redaktorov pôsobiacich v tomto centre a osobnostne predo-

všetkým na spomínaných vedúcich národných činiteľov Jozefa Škultétyho a Svetozára Hurbana Vajanského, ale aj na ďalších slovenských spisovateľov, publicistov, redaktorov, vydavateľov, korektorov pôsobiach v martinskom kultúrnom centre alebo v jeho kultúrnej línii. Pri Jozefovi Škultétym sa žiada vyzdvihnúť aj jeho dlhodobé kontinuálne a neobvyčajne široké pôsobenie v slovenskom živote: po mnohé desaťročia bol činný ako rešpektovaný bádateľ vo viacerých národovedných odboroch a ako obranca slovenských národných záujmov, stal sa prvým profesorom slovenského jazyka a literatúry na Filozofickej fakulte novostanovenej Univerzity Komenského v Bratislave, dlhodobo účinkoval ako vedúci pracovník Matice slovenskej, neoceniteľná je jeho redakčná práca v profilových periodikách, ako sú *Slovenské pohľady* a *Národné noviny*, pri širokej vydavateľskej činnosti Matice slovenskej, ako aj jeho angažovaná publicistická a organizačná činnosť.

V súvisi s uplatňovaním a ďalším rozvíjaním aj pestovaním martinského úzu, prípadne už kodifikovanej martinskej normy si zasluhujú osobitné uznanie najmä matičné vydania zbraných spisov veľkých slovenských realistických spisovateľov, sústavné vydávanie nových umeleckých aj náučných diel starších aj súvekých slovenských autorov, publikácií pre študujúcu mládež a vydávanie časopisu *Slniečko* (od roku 1927), určeného detskému čitateľovi a školám. Práve prostredníctvom tohto časopisu pre deti sa podarilo sústrediť pri jeho tvorbe vrcholných predstaviteľov medzivojnovnej slovenskej literatúry a výtvarnej kul-

túry a výrazne ovplyvňovať a kultivovať estetické cítenie najmladšej generácie slovenského národa a zároveň formovať jej jazykové vedomie a zvyšovať celkovú jazykovú kultúru na Slovensku.

Už aj tak zložitá jazyková situácia na Slovensku sa ešte skomplikovala roku 1931 vyjdením prvých *Pravidiel slovenského pravopisu*, zostavených na pôde jazykového odboru Matice slovenskej pod vedením českého profesora Václava **Vážneho**. Tie totiž niesli výrazné znaky čechoslovakistickej ideológie a politiky, a tak prispeli na Slovensku k zreteľnému triedeniu duchov a k zjednoteniu reprezentatívnej časti slovenskej inteligencie na báze podpory samostatnosti slovenčiny, jej plnohodnotného rozvoja a pestovania jej kultúry. Už 12. mája 1932 valné zhromaždenie Matice slovenskej zaujalo k týmto pravidlám kritický postoj, vyčítalo zostavovateľovi neodôvodnené vnášanie početných českých prvkov do kodifikácie spisovnej slovenčiny, žiadalo uskutočniť objektívny vedecký výskum skutočného stavu slovenčiny a vypracovanie nových pravidiel.

Odpoveďou na vyjdenie prvých oficiálnych pravopisných pravidiel bolo aj založenie prvého slovenského jazykovedného časopisu *Slovenská reč* roku 1932. Jeho vydávania sa už od druhého ročníka ujala Matica slovenská v Turčianskom Svätom Martine a jej vedenie poverilo redigovaním časopisu mladého ambiciózneho jazykovedca Henricha **Bartka**. Jeho cieľom bolo stabilizovať slovenský spisovný jazyk na základe jeho čo najužšieho spätia s ľudovou rečou. Časopis poskytol významnú publikačnú základňu prvej profesionálnej generácii slovenských

jazykovedcov, ktorí sa venovali výskumu slovenského jazyka, a v jeho lone sa zrodili aj viaceré nové jazykovedné odbory. Napríklad už v druhom ročníku Slovenskej reči uverejnil sériu statí o slovenskej fonológii iný znamenitý jazykovedec Ľudovít **Novák**. Význačnú časť príspevkov v *Slovenskej reči* tvorili zásadné štúdie o rozmanitých stránkach spisovnej slovenčiny, polemické state, ďalej hodnotenia súvekej jazykovej, najmä literárnej praxe a krátke nápravné texty reagujúce na jazykové nedostatky vtedajších verejných prejavov. Možno povedať, že v Slovenskej reči v 30. rokoch sa uskutočňovala (v relácii k Vážneho *Pravidlám slovenského pravopisu*) nová priebežná kodifikácia spisovnej slovenčiny.

Súčasne sa na pôde jazykového odboru Matice slovenskej začali pripravovať nové pravopisné pravidlá. Vyšli roku 1939 a Matica slovenská okrem iného chcela nimi pozdraviť vznik nového štátu hneď v marci roku 1939, no dlho a starostlivo chystané dielo nepadlo na úrodnú pôdu, lebo slovenské ministerstvo školstva a národnej osvety ich neprijalo, pravidlá tak nenadobudli platnosť. Museli sa z nich vynechať niektoré základné navrhované zmeny a text nových pravidiel vyšiel v nasledujúcom roku v redakcii Antona A. **Baníka** bez týchto zmien. V tomto vydaní pravopisných pravidiel sa prijali viaceré progresívne úpravy v prospech stabilizácie spisovnej reči a pravopisný slovník sa oslobodil od početných bohemizmov, prípadne nevhodné cudzie slová boli označené osobitným znakom. Spomenuté štyri základné zmeny sa stali organickou súčasťou slovenského pravopisu až v nových pravidlách, ktoré

vyšli už v celkom novej politickej situácii roku 1953 pod redakciou Štefana **Peciaru**. Tieto zmeny značili výrazné priblíženie písomnej podoby spisovnej slovenčiny s jej skutočnou zvukovou podobou a podstatne tak zjednodušili pravopisnú sústavu slovenčiny a sprístupnili ju širokým vrstvám používateľov spisovnej slovenčiny a tým uľahčili aj jej vyučovanie v školách. Viaceré takzvané politické výnimky v novej pravopisnej sústave boli odstránené pričinením Jozefa **Ružičku** roku 1968.

Uvedieme spomínané štyri základné pravopisné zmeny, ktoré sformuloval Henrich Bartek, ale boli prijaté až roku 1953: 1. zjednotenie písania prípony *-li* pri slovesných tvaroch v minulom čase bez ohľadu na to, či sa tieto slovesné tvary vzťahujú na mužské osoby alebo na osoby ženského či stredného rodu; 2. predložky *z* a *s* a ich vokalizované podoby *zo*, *so* sa píše podľa gramatického princípu, t. j. podľa toho, s ktorým pádom sa spájajú: predložka *z*, *zo* sa zapisuje v spojení s genitívom, 2. pádom mena, napríklad *z lietadla*, *zo skrine*, predložka *s*, *so* sa zapisuje v spojení s inštrumentálom, 7. pádom mena, napríklad *s otcom*, *so sestrou*; 3. predpony *s-*, *z-*, *zo-* (okrem spomínaných politických výnimiek) sa píše podľa živej výslovnosti, napríklad *spracovať*, *spredu*, *zlúčiť*, *zostaviť*; 4. dĺžka samohlások v prevzatých slovách sa zapisuje v zhode so živou výslovnosťou, napríklad *biológ*, *biológia*, *dráma*, *chémia*, *exkluzívny*. Tieto zmeny vyplynuli z vnútorných zákonitostí slovenčiny, podporili vedomie samostatnosti slovenčiny a vo svojich dôsledkoch viedli k oddialeniu slovenskej pravopisnej sústavy od čes-

KRISTÍNA ŠÍMKOVÁ/
O. Slácky: Rozprávy nad zlato -
z pokladu Pavla Dobšinského

kej, čo v situácii silnejúceho pražského centralizmu bolo čímši výnimočným, navyše keď na čele Ústredného výboru Komunistickej strany Slovenska stál Karol **Bacilek**, ktorý pre svoje neovládanie slovenčiny a miešanie slovenčiny s češtinou bol predmetom výsmechu. Kodifikovanými zmenami sa tak nové *Pravidlá slovenského pravopisu* stali významnou oporou pri posilňovaní slovenskej spisovnej výslovnosti a pri zvyšovaní kultúry spisovnej slovenčiny a jej používaní v praxi.

Najnovšie *Pravidlá slovenského pravopisu* boli vydané roku 1991, neprinášajú podstatnejšie zmeny v slovenskej pravopisnej sústave, ich základné poslanie sa dá vystihnúť skôr tak, že prinášajú nové kodifikačné riešenie niektorých čiastkových pravopisných otázok a bezprostredne nadväzujú na základnú kodifikačnú orientáciu predchádzajúcich pravidiel. Posilňujú niektoré špecifické zákonitosti spisovnej slovenčiny, ako je platnosť rytmického zákona a niektoré výslovnostné javy, vo vlastnej pravopisnej sústave vnášajú zmeny do písania názvov verejných priestranstiev typu *Námestie slobody*, *Park slobody*, ustalujú vžitú prispôbené zapisovanie mien z uhorského obdobia nášho národného vývinu a zjednocujú spôsob písania prísluvkových výrazov typu *dobiela* aj *do biela*, t. j. jednotne variantne, dovedna aj s predložkou *osve*.

Pre obidve povojnové pravopis-

né pravidlá je charakteristické to, že ich slovenská kultúrna verejnosť prijala ako prirodzené pre slovenčinu a svojim širokým využívaním v spoločenskej praxi stali sa tak významným prostriedkom zjednocovania pravopisnej praxe aj významným nástrojom na celkové zvyšovanie jazykovej kultúry. V ostatných desaťročiach sú pravopisné pravidlá dôležitou súčasťou kodifikácie súčasnej spisovnej slovenčiny; ako oficiálne uznané kodifikačné príručky platia: *Krátky slovník slovenského jazyka* (4. vyd. z roku 2003) pre oblasť slovnej zásoby, *Pravidlá slovenskej výslovnosti* od Ábela Kráľa (najnovšia edícia z roku 2009) pre oblasť výslovnosti a *Morfológia slovenského jazyka* z roku 1966 (skoncipovaná pod vedením Jozefa Ružičku) pre oblasť tvaroslovia.

Po tomto kodifikačnom prehľade pripomenieme niektoré ďalšie výrazné znaky súčasného stavu a vývinu spisovnej slovenčiny v čase po vzniku Česko-slovenskej republiky roku 1918. Celkove sa toto obdobie vyznačuje neobyčajnou dynamikou a to vyvolávalo aj dynamické zmeny v spisovnom jazyku. Najdôležitejším výsledkom celého storočného vývinového obdobia je to, že slovenčina potvrdila svoju identitu a samostatnosť, ako aj prispôsobivosť novým podmienkam a vyjadrovacím potrebám svojich nositeľov a používateľov a rozvinula sa na všestranne vyhovujúci, významovo aj výrazovo a štýlovo neobyčajne diferencovaný a zároveň životaschopný dorozumievací nástroj. Rozsah používania spisovnej slovenčiny sa za toto obdobie rapídne zväčšil, zvýšila sa vzdelanostná a kultúrna úroveň používateľov spisovnej slovenčiny a spisovný ja-

zyk sa stal majetkom celého národa aj tým, že spoľahlivo a plnohodnotne saturuje mnohostranné potreby svojich používateľov vo všetkých oblastiach národného života. Osobitne treba vyzdvihnúť veľké rozšírenie sa slovnej zásoby najmä bohato diferencovaným a široko rozvinutým tvorením z domácich zdrojov, ale aj preberaním z iných, príbuzných aj vzdialenejších jazykov. Veľmi bohatá a jemne významovo aj výrazovo diferencovaná a súčasne neprestajne sa rozvíjajúca je **odborná slovná zásoba** početných klasických aj moderných vedných, technických aj pracovných odborov, slúžiaca v písomnej aj hovorenej podobe dorozumievaniu v odbornej sfére. S vývinom vedy a techniky bezprostredne súvisí rozširovanie a zvýznamňovanie sféry vzdelávacej, popularizačnej a osvetovej praxe pri šírení nových poznatkov v spoločnosti.

V súvisi s celkovým rozvojom spoločenského, politického a kultúrneho života a potreby bezprostredne informovať široké vrstvy používateľov prostredníctvom spoločenských komunikačných prostriedkov sa rozvíjali aj vyjadrovacie prostriedky **publicistického štýlu**, ktorý rovnako ako náučný štýl patrí medzi najdynamickejšie sa rozvíjajúce štýly spisovného jazyka. Aj v súvisi s rozvojom elektroniky a elektronických oznamovacích prostriedkov rozšírili sa najmä lexikálne a syntaktické prostriedky publicistického štýlu a vznikli nové žánrové formy, pričom nositeľmi týchto procesov v hromadných oznamovacích prostriedkoch sa stali aj početné všeobecne uznávané osobnosti s výrazným publicistickým prejavom hovoreným aj písomným.

Výnimočné postavenie jedného zo

základných nosných pilierov spisovného jazyka, jeho tvorivého využívania a ďalšieho rozvíjania si aj v tomto období zachovával **umelecký štýl**. Možno povedať, že s kvalitatívnym aj kvantitatívnym rastom národnej literatúry bezprostredne súvisí rast národného a osobitne spisovného jazyka. Literárna tvorba a literárne prúdy v 20. storočí prinášali so sebou nielen tematické a estetické obohacovanie našej literárnej kultúry, ale aj nové dimenzie spisovného aj národného jazyka. Výrazné literárne osobnosti 20. storočia boli výrazné aj vo svojom literárnom jazyku a svojím tvorivým prínosom prispievali aj k zodpovedajúcemu pôsobeniu v oblasti literárneho jazyka. Mnohé literárne osobnosti platia v spoločnosti ako jazykové vzory. Pre prejavy umeleckého štýlu je charakteristické funkčné využívanie všetkých prostriedkov národného jazyka vrátane nespisovných, napríklad nárečových, slangových, subštandardných a podobne. Možno povedať, že práve v období, o ktorom je reč, sa prejavy umeleckého štýlu neobvyčajne rozrástli čo do šírky aj estetickej diferencovanosti. Osobitnú zmienku v danej súvislosti si zaslúži dramatická tvorba a scénické uplatňovanie jej výsledkov v profesionálnych aj ochotníckych divadlách, filmoch, v televíznych adaptáciách, ktoré okrem iného prispelo aj k formovaniu a pestovaniu scénickej reči a spisovnej výslovnosti a tým aj k ustálovaniu hovorenej podoby spisovného jazyka.

Ako špecifickú „spomienku“ na staršie obdobia vývinu spisovného jazyka ešte aj v medzivojnovom období a celkom zriedkavo v súčasnom období zaznamenávame u niekto-

rých autorov v prejavoch umeleckého štýlu výskyt lexikálnych bohemizmov v postavení umeleckých prostriedkov, poetizmov. Tento jav bol častejší v období romantizmu a realizmu v slovenskej literatúre, keď sa umelecký štýl spisovnej slovenčiny plnohodnotne konštituoval, no v novších obdobiach vývinu spisovnej slovenčiny je badateľný jeho úbytok.

Najmä v básnickej tvorbe sme v tomto období aj svedkami experimentovania s jazykom (napríklad v nadrealistickej poézii). V tejto súvislosti sa žiada spomenúť aj neobvyčajne významnú **prekladovú tvorbu**, ktorou sa nielen slovenskému čitateľovi sprostredkúvali vrcholné umelecké diela napísané v početných iných jazykoch sveta, ale sa prostredníctvom nej aj úspešne konfrontovala slovenčina s inými rozvinutými jazykmi sveta.

Dôležitou súčasťou spisovného jazyka sa stal aj bežný **konverzačný štýl**, v rámci neho sa sformovala bohatá vrstva hovorových a expresívnych prostriedkov spisovného jazyka, ktorá našla svoj odraz aj v prejavoch umeleckého štýlu. V prejavoch hovorového štýlu sa či už spontánne alebo zámerne vyskytujú aj prvky nespisovných útvarov národného jazyka, najmä zemepisných nárečí, slangov, subštandardnej vrstvy, mestskej reči a podobne, ktorými hovoriaci prejavuje svoju miestnu alebo sociálnu príslušnosť, alebo sú signálom nedostačujúceho funkčného rozlišovania medzi spisovnými a nespisovnými prostriedkami či menej dôkladného poznania spisovného jazyka a jeho jednotlivých prostriedkov.

Spoločný život Slovákov a Čechov v jednom štáte priniesol nielen jedi-

nečnú situáciu, keď príslušníci obidvoch národov pri bežnom aj oficiálnom dorozumívaní upotrebovali svoj spisovný jazyk, ale vo vlastnej jazykovej rovine aj vzájomné bezprostredné ovplyvňovanie sa obidvoch spisovných jazykov. So zreteľom na stav, v ktorom obidva jazyky vstupovali do situácie intenzívneho kontaktu a každodenného vzájomného dorozumievania sa príslušníkov obidvoch národov pomocou svojho národného jazyka, je prirodzené, že podstatne silnejší bol vplyv češtiny na slovenčinu ako slovenčiny na češtinu. Ovplyvňovanie sa najväčšími týkalo slovnej zásoby, najmä jej abstraktnej časti a odbornej terminológie viacerých vedných a technických odborov, ktoré pred vznikom spoločného štátu pre mimoriadne nepriaznivé národnostné, politické a kultúrne pomery v rakúsko-uhorskej monarchii nemali na Slovensku zodpovedajúce zázemie v podobe rozvinutého a sústavného vedeckého bádania, systematického vzdelávania v národnom jazyku a cieľave domej výchovy nových odborníkov a normalizácie odbornej terminológie.

Na druhej strane hláskoslovie a tvaroslovie sa podporovaním idey samostatnosti a osobitosti slovenčiny a slovenského národa zo strany rozhodujúcej časti kultúrnej verejnosti aj pod vplyvom jazykového vzdelávania a kodifikácie spisovného jazyka stabilizovala skôr disimiláciou od češtiny. Konkrétne v hláskovej stavbe spisovnej slovenčiny sa ustalovali javy výrazne odlišné od češtiny; to sa týka napríklad rozširovania výskytu dvojhlások a ustalovania slabičnej kvantity vrátane platnosti rytmického zákona ako špecifického

zákona regulujúceho výskyt kvantity v slove. Rovnako v tvarosloví sa vo vývine presadili javy zjednodušujúce a spravidelňujúce skloňovanie mien a časovanie sloves, posilňovala sa tendencia po zachovávaní rovnakého základu slova pri ohýbaní alebo pri tvorení slov, odstraňovali sa niektoré alternácie spoluhlások a podobne. Tieto a ďalšie vývinové javy prispeli k tomu, že sa slovenčina vo svojej tvaroslovnej rovine vyvinula na relatívne pravidelný a jednoduchý jazyk, oveľa pravidelnejší a jednoduchší, než sú iné blízke slovanské jazyky alebo aj typologicky vzdialenejšie európske jazyky.

Celkove blízke vzťahy obidvoch jazykov a ich používanie pri každodennom dorozumívaní sa príslušníkov obidvoch národov tak, že každý hovoril svojím jazykom, prinieslo spisovnej slovenčine viac prospech aj upevnenie vedomia jej samostatnosti a osobitosti. Únosná miera preberania českých prvkov sa prekračovala u jazykovo menej zdatných používateľov, tí však nemali rozhodujúci dosah na mieru celospoločensky preberaných cudzojazyčných prvkov. Pritom, prirodzene, mala svoju dôležitú pozíciu aj jazykovedná teória a regulačné kroky v oblasti jazykového vzdelávania a jazykovej kultúry. Po vydaní *Pravidiel slovenského pravopisu* z roku 1940 sa ukázala potreba niektorých puristických poučiek používaných v *Slovenskej reči* v 30. rokoch 20. storočia ako irelevantná a vznikom samostatného štátneho útvaru roku 1939 sa utvorila jazyková situácia, v ktorej nebolo treba v jazykovej výchove používať metódy obrany pred vplyvom cudzojazyčných prvkov; preberanie takýchto prvkov bolo podmienené tým, či cu-

KRISTÍNA ŠIMKOVÁ / E. Dzurillová: Bambul'kine príhody

dzojazyčný prvok je v spisovnej slovenčine potrebný. To značí, že v období po roku 1940, ktoré pokladáme za obdobie **súčasnej spisovnej slovenčiny**, jazykovedná teória a regulačná prax v jazykovom vzdelávaní a jazykovej výchove zásadne nebránila preberaniu cudzojazyčných prvkov do spisovnej slovenčiny; preberanie podmieňovala **potrebnosťou** nového prvku v našom spisovnom jazyku a zložitosťou pri jeho prípadnom nahrádzaní ekvivalentným domácim prvkom.

Toto jazykovedné stanovisko v otázkach jazykovej kultúry a jazykovej výchovy, školskej aj mimoškolskej, bolo opreté o výsledky systema-

tického vedeckého výskumu a opisu slovenčiny a osobitne spisovnej slovenčiny, tak ako sa postupne rozvinul v 20. storočí, ako sa inštitucionalizoval na pôde Univerzity Komenského, založenej roku 1919, neskôr aj na ďalších slovenských univerzitách a najmä na báze Slovenskej akadémie vied a umení, zákonne ustanovenej roku 1942, v rámci ktorej od 1. IV. 1943 začal svoju činnosť aj Jazykovedný ústav. Vlastný komplexný základný vedecký výskum slovenského jazyka sa rozvinul až po druhej svetovej vojne a najdôležitejšie vedecké výsledky akademický ústav začal publikovať až v 50. rokoch 20. storočia. Medzi ne rátame predovšet-

kým viaceré základné lexikografické diela o slovenčine, ďalej *Morfológiu slovenského jazyka* z roku 1966 (pod vedením Jozefa **Ružičku**), *Atlas slovenského jazyka*, ktorého štyri diely v ôsmich zväzkoch vyšli v rokoch 1968 – 1984, početné zásadné monografické a syntetické diela, zborníky štúdií a mnohé ďalšie diela.

Dôležitou súčasťou vedeckého výskumu a opisu slovenčiny sa najmä v medzivojnovom a osobitne v súčasnom období vývinu spisovnej slovenčiny stal **konfrontačný slovensko-inojazyčný výskum**. Popri už tradičnom (hoci nie systematickom) slovensko-českom porovnávacom výskume sa postupne rozvíjal najmä slovensko-inoslovanský výskum a v rámci neho osobitne slovensko-ruský a rusko-slovenský výskum, ďalej slovensko-nemecký, slovensko-orientálny a v súčasnosti najmä slovensko-anglický výskum. Predmetom konfrontačne orientovaného bádania, uskutočňovaného vo viacerých ústavoch Slovenskej akadémie vied, ako aj na Univerzite Komenského v Bratislave, neskôr aj na iných slovenských univerzitách, bola najmä slovná zásoba a jeho výsledkom sú predovšetkým početné lexikografické diela akademického aj praktického typu a ďalej mnohé monografické diela, vedecké štúdie, zborníky a učebné texty.

Našu prehľadovú stať o storočnom vývine a súčasnom stave aj používaní spisovnej slovenčiny zakončíme konštatovaním, že 20. storočie, na ktorého konci vznikla aj samostatná Slovenská republika, prinieslo nášmu národnému jazyku aj nevšedné spoločenské uznanie v podobe zákonného uznania statusu **štátneho jazyka**. Takéto vysoké spoločens-

ské postavenie slovenčiny uzákonil najvyšší zákon štátu – Ústava Slovenskej republiky z 1. IX. 1992, v ktorej článku 6 sa ustanovuje, že „na území Slovenskej republiky je štátnym jazykom slovenský jazyk“. Z tohto ústavného ustanovenia vychádza aj zákon Národnej rady Slovenskej republiky z 15. XI. 1995 o štátnom jazyku Slovenskej republiky. Ten predovšetkým v zákonnej dikcii vymedzuje kodifikovanú podobu štátneho jazyka, ktorú možno stotožniť so spisovným jazykom, a vymenúva spoločenské sféry, v ktorých je používanie kodifikovanej podoby štátneho jazyka záväzné.

Pravdaže, tento zákon o štátnom jazyku Slovenskej republiky udáva iba všeobecné zákonné rámce, vymedzuje základné pojmy a termíny z okruhu jazykového zákonodarstva a určuje oblasti, v ktorých sa vyžaduje záväzné používanie kodifikovanej podoby slovenčiny ako štátneho jazyka. Z druhej strany sa žiada podčiarknuť, že to, ako sa hoci aj čo najdôkladnejšie formulované zákony budú v spoločenskej praxi dodržiavať, to závisí od prístupu každého používateľa nášho národného a osobitne spisovného jazyka k tomuto jazyku. Keďže jazyk okrem iného platí aj ako nenahraditeľná národná a výrazná kultúrna hodnota, nemajú sa pri vyžadovaní rešpektovania jeho noriem a platnej kodifikácie uplatňovať nijaké donucovacie prostriedky. Donútiť sa v otázkach kultúry môže len každý sám svojou vlastnou kultúrnosťou a uvedomenosťou, založenou na dobrovoľnosti. Stále totiž platí, že za jazyk ako celonárodnú aj celospoločenskú duchovnú a kultúrnu hodnotu je zodpovedný celý národ, a teda aj každý z nás.

viera anoškinová

Najkrajšie detské knihy jari, leta, jesene a zimy 2017

Ako v predchádzajúcich rokoch, ani rok 2017 nebol výnimkou v tom, že hodnotenie v súťaži Najkrajšie detské knihy jari, leta, jesene a zimy za rok 2017 nebolo jednoduché. Opäť bolo prihlásené veľké množstvo kníh, avšak ich kvalita nie vždy spĺňala kritériá, ktoré sú pre túto súťaž určujúce. A tými sú vysoká estetická úroveň a prínos, ktorý z toho plyní pre detského čitateľa. Pri hodnotení za jednotlivé ročné obdobia sme brali vždy do úvahy výtvarnú kvalitu ilustrácie, jej vhodnosť pre danú vekovú kategóriu, ale aj to, či ilustrácie boli prevzaté z pôvodného cudzojazyčného textu, alebo boli vytvorené našimi ilustrátormi k slovenskému prekladu knihy. Slovenskí ilustrátori, najmä detskej literatúry, patrili vždy k medzinárodnej špičke, o čom svedčí množstvo ich ocenení z medzinárodných výstav. Tak ako po minulé roky sa mená niektorých ocenených ilustrátorov opakujú, ale nájdu

sa aj nové mená nastupujúcej generácie mladých ilustrátorov.

Skôr ako pristúpime k jednotlivým oceneným knihám, predstavím členov výtvarnej poroty Martina Kellenbergera, Zdena Kolesára a Vieru Anoškinovú. Za rok 2017 porota oceniла 12 kníh. Je to menej ako v predchádzajúcom roku, ale nemyslíme si, že by to bolo málo.

Na jar získali ocenenie dve knihy, prvou je kniha Tomáša Janovica Dínom-dánom s ilustráciami **Tomáša Klepocha**. Pri tejto knihe ilustrátor nepoužil pre neho také typické čierne línie, ktoré zvyšovali expresivitu jeho obrázkov. Využil mäkkú ružovo-zelenú farebnosť, keďže kniha je určená menším čitateľom, ale vtipnosť, hravosť a zveličenie stále ostávajú. Jeho štylizované figúry sú plné energie a sily. Ako sám autor hovorí, snaží sa nepodceňovať dieťa a ilustráciu tvorí pre všetkých, bez rozdielu veku. Druhou ocenenou knihou jari je Veľká kniha európskych rozprávok od Ľubomíra Feldeka. Ilustroval ju **Miroslav Cipár**. Autorovu ilustračnú tvorbu charakterizuje dominantný

prvok hravosti a sladkej romantiky. Z ilustrácií je evidentný tvorcov rukopis, štylizuje jednoduché predmety, ktoré skladá tvarovo i farebne do kompozične zoskupených obrazov plných fantázie. Príznačný je pre jeho ilustráciu sklon k symbolom, znaku a ornamentu. Komično a humor sa odráža v jeho mnohých štylizovaných obrazoch umocnených živou farebnosťou. V ilustráciách strieda extrémne polohy agresívnej expresivity s harmonickou poetikou. Náklonnosť ku grafickému vnímaniu obrazu je evidentná aj v ilustráciách. Hoci v nich sa nepomerne viac hrá a narába viac s farbou, talent vyjadriť sa skratkou, znakom a jednoznačne adresnou čistotou tvaru sa prejaví v každom z jeho diel pre malého vnímateľa.

V lete porota ocenila jednu knihu, a to Slovenské povesti o strašidlách od Beatrice Čulmanovej, ktorú ilustroval **Svetozár Košický**. Je možno náhodou, že Svetozár Košický dostáva zákazky na ilustrovanie kníh s mystickou či mýtickou tematikou, ale rozhodne mu táto poloha svedčí. Sila ilustrácií je umocnená aj technikami, ktoré používa – kresba tušom a perom, lavírovaná kresba perom či gvaš. Aj vďaka svojej precíznosti autor dokáže jedinečne vystihnúť tajuplnú a vzrušujúcu atmosféru ilustrovaných príbehov. Svojimi ilustráciami pripomínajúcimi dobové perokresby jedinečne vystihol tajuplnú a vzrušujúcu atmosféru čias minulých. O kvalite jeho tvorby svedčí aj fakt, že za svoju ilustračnú tvorbu dostal dvakrát Cenu Ministerstva kultúry a v roku 2017 Cenu primátora Bratislavy na Bienále ilustrácií Bratislava 2017.

Tradične silným obdobím publi-

kovania kníh je jeseň a zima. Za jesenné obdobie sme ocenili päť kníh. Knihu Milana Rúfusa *A čo je krása?* obohatila svojimi krehkými ilustráciami **Katarína Vavrová**. Vládne v nich až hojivá jemnosť, decentnosť a vzdušnosť. V jej dielach cítiť ľahký nádych secesie, sú plné tajomnosti a jedinečnej atmosféry. Jej výtvorný pohľad je krehký, nežný, lyrický a citlivý. Z jej postáv vane nielen pokoj, ale aj isté napätie, čím navodzuje éterickú atmosféru. Ďalšou ocenenou knihou je autorská kniha japonskej autorky žijúcej na Slovensku **Nany Furiye** s názvom *Namiko na hubách*, ktorá je určená najmenším čitateľom. Autorka vytvorila optimistické ilustrácie s využitím sytej farebnosti. Deti príbeh pochopia aj bez toho, aby ho čítali, pretože štylizácia ilustrácií jednoznačne text dopĺňa a obohacuje. Peter Karpinský je autorom knihy *Teta Agáta* a jej mačacia sedmička. Ilustroval ju **Peter Uchnár**, ktorý patrí k renomovaným slovenským ilustrátorom a za svoju tvorbu získal viacero ocenení. Ilustrácie Petra Uchnára dýchajú fantazijnou atmosférou a tajomnom. Vo svojej tvorbe používa mäkké kontúry, tlmené pastelové farby, ale aj syty kolor. Jeho ilustrácia má dynamický maliarsky charakter s drobnokresbou štetca, ktorá je dôkazom jeho mimoriadneho zmyslu pre detail. Používa kombinovanú techniku – akvarel napríklad kombinuje so škriabaním, čo mu umožňuje dosiahnuť ďalšie výrazové efekty. Jeho postavy a postavičky, ale aj príroda a živočíchy sú prepracované do najmenších detailov. Animátor, režisér a ilustrátor **Boris Šima** ilustroval knihu *Vandy Rozenbergerovej Websterovci*, ktorá vznikla na základe animova-

ného seriálu. Vytvoril svieže a vtipné ilustrácie umocnené sýtou farebnosťou, ktoré určite pritiahnu množstvo čitateľov.

Jesennú kolekciu uzatvára kniha Teseus a Ariadna, ktorú ilustrovala **Júlia Piačková**. Vytvorila snové ilustrácie, ktoré dokonale vystihujú charakter knihy. Použila pastelovú farebnosť s občasným výrazným akcentom. V jej ilustráciách vidíme typicky ženské znaky ako emotívnosť a hlboký záujem o tému, ktorú stvárnila. Tieto ilustrácie nás zavedú do strhujúceho sveta plného emócií, vášní a expresívnosti.

Zimnú kolekciu otvára kniha Jána Turana Zo zlatého krčiažteka s ilustráciami **Martina Kellenbergera**. Vytvoril ilustrácie s pre neho charakteristickou, akoby vibrujúcou linkou, žiarivou farebnosťou a dôslednou drobnokresbou. Použil klasickú tušovú perokresbu kolorovanú akvarelom. Svoje ilustrácie stavia na farebnosti, optimizme a úsmevnom vnímaní. **Ivana Šáteková** ilustrovala (Takmer) dospelé poviedky autorky Zuzany Štelbaskej. Kniha je vybavená minimalistickými čierno-bielymi ilustráciami v komixovom duchu. Charakteristická pre autorku je irónia a hľadanie absurdných situácií. Jej kresby sú hravé, narába v nich s humorom sebe vlastným, niekedy nekompromisným až mrazivým. Kresba jej slúži okrem iného aj ako kritický nástroj, ktorým dokáže poukázať na rôzne zvláštnosti dnešnej spoločnosti. Rozprávky nad zlato Ondreja Sliackeho ilustrovala **Kristína Šimková**. Vo svojej ilustračnej tvorbe využíva sýtu, expresívnu farebnosť na zvýraznenie obsahovej stránky ilustrovaného textu, ktorý

obohacuje o ďalší rozmer. Jej postavy sú realistické s istou mierou štylizácie na zdôraznenie ich charakteru a sú pre detského diváka ľahko čitateľné. Svojou podstatou sú nežné, s istou dávkou humoru. Jemnosť jej kresieb je podčiarknutá pastelovou farebnosťou. Svojou nevťieravosťou vhodne dopĺňajú a obohacujú ilustrovaný text. Poslednou ocenenou knihou je kniha Petra Karpinského Ako sme s Ťukťukom ťukťukovali s ilustráciami **Martiny Matlovičovej**. Jej tvorba je mimoriadne temperamentná, nápaditá, svieža a charakteristická. Autorka kombinuje maliarsky štýl s kolážou. Farba je vždy žiarivá, sýta, jednoznačne určujúca a dominantná. Má však zmysel pre detail, ktorý má vždy svoje miesto a kompozične dotvára celý obraz ilustrácie. Výtvarníčka má vo svojich obrázkoch mimoriadny zmysel pre vtip, iróniu a zveličenie. Štylizuje figúry, priznáva zámerne na jednej strane ich hravú infantilnosť, na strane druhej ich vyšpekulované figliarstvo. Ilustrátorka chápe knihu ako komplex a jej tvorba je typická inovatívnym myslením a odvážnym zmyslom pre kreativitu. Svojím ilustrátorským štýlom sa hodí k ilustrovaniu moderných autorských rozprávok a príbehov, ktoré jej umožňujú naplno využiť kreativitu, čím ilustrované texty obohacuje a posúva do ďalšej dimenzie.

Čo dodať na záver? Veríme, že ocenenie ilustračnej tvorby v tejto súťaži bude pre ilustrátorov motiváciou, aby sa aj naďalej venovali ilustrácii detských kníh. Vydavateľom všetkých ocenených kníh blahoželáme a dúfame, že takýchto pekných kníh bude vychádzať stále viac.

Ilustrátori ocenení na BIB 2017 v Izraeli

V priestoroch telavivskej radnice na Rabinovom námestí bola 25. októbra 2018 otvorená výstava **Ilustrátori ocenení na BIB 2017**. Výstava sa uskutočnila pod záštitou Jeho Exceľencie veľvyslanca SR v Izraeli Petra Hulényiho a organizovala ju Umelecká asociácia Izraela pod vedením pani Tanye Sternson, ktorá bola členkou medzinárodnej poroty BIB 2017. Na otvorení výstavy sa zúčastnil aj štátny tajomník Ministerstva kultúry SR Ivan Sečík. Okrem samotnej vernisáže sa pri tejto príležitosti konalo sympóziu s témou **Súčasný stav svetovej ilustrácie kníh pre deti a mládež v zrkadle BIB-u**. Zúčastnili sa ho izraelskí ilustrátori, Vic-

toria Fomina – členka medzinárodnej poroty BIB 2017, zástupcovia diplomatických zborov v Tel Avive, ako aj predstavitelia mestského zastupiteľstva Tel Avivu. Na sympóziu sme vystúpili s témami: „**Význam BIB-u pre svet obrázkovej knihy pre deti a mládež vo svete a kritériá hodnotenia ilustrácií**“, „**BIB a jeho aktivity doma i vo svete**“. Na podujatí sme prezentovali filmy o BIBANE, medzinárodnom dome umenia pre deti a BIB 2017. Touto akciou sme prezentovali BIB a ukázali sme, že je skutočným zrkadlom ilustrácie moderného sveta.

Viera Anoškinová

Peter Hulényi, Tanya Sternson, Mária Jarošová, Viera Anoškinová, Victoria Fomina a Ivan Sečík

timotea vráblová

„Sviatočné
udalosti“
knižného
roka

Rok 2017 bol vydavateľsky plodný. V literatúre pre deti a mládež vyšlo viac ako 120 titulov pôvodnej tvorby. Nie všetky znesú známku vyššej kvality. No v pôvodnej i prekladovej literatúre sa objavili knihy, ktoré možno označiť za vynikajúce počiny. Ich čítanie je teda akoby „sviatočnou udalosťou“ a právom si zasluhujú ocenenie Najlepšie detské knihy jari, leta, jesene a zimy.

JAR

JURAJ ŠEBESTA:

Bájky 1

vydala Asociácia Corpus.

Bájky sú kráľovským žánrom, skúškou autorského dôvtipu presne a analyticky postrehnúť správanie jednotlivcov i skupín, zložité sociálne vzorce, konštruktívne i deštruktívne modely správania. Juraj Šebesta vo svojej zbierke prichádza s inovatívnym zámerom. Nie v zmysle toho, ako podá, prerozpráva starodávny materiál z ezopského či z iných bájkarských fondov, ale v tom, že hľadá výrazové dimenzie bájky: v modernom svete a v jeho symptomatickom prostredí (na uliciach plných áut, v Carnegie Hall), s modelmi správania sa hrdinov a s udalosťami, ktoré príznakovo odkazujú aj na súčasný svet. Kľúčom k čítaniu nie sú vždy len vzorce vystupovania postáv, ale aj nečakaný stret udalostí. Nie osudovo nečakaný, pri ktorom by sme rozmýšľali nad metafyzickým významom náhody či nenáhody. Skôr neočakávaný pre

neschopnosť hrdinov reflektovať situáciu a prekuknúť stereotypy a životné vzorce; či už širšie spoločenské, alebo ich vlastné. Príkladom je aj bájka *O kobyľke* na priechode pre chodcov uprostred mestskej premávky. Banálna situácia na bežnom mieste sa stáva kritickým okamihom. Kobyľke síce správne zastaví kanec v kabriolete, no napokon ju predsa zrazí kôň, ktorý sa učí jazdiť na kolieskových korčuľiach. Skutočnou zápletkou nie je otázka logiky v pravidlách „zvládania“ priechodu. Ale čosi hlbšie, symbolické za celou situáciou: povrchné „prechádzanie“ životným priestorom, predvádzanosť, sebaaprezentácia či bezduchá koketéria. A to všetko dohromady na nepatričnom mieste.

Postavy z tradičného bájkarského fondu dáva Šebesta do nových problémových súvislostí. Konflikt líšky a havrana sa rozpracováva v inovovanom príbehovom rámci. Pritom využíva osvedčené adaptačné modely rozširovania a prenášania symbolického významu. Súboj „o sústo na obživu“ sa dostáva do širšieho problémového kontextu. Odkazuje na „boj o moc“ v zvieracej ríši. Do uvažovania nad udalosťou tak autor vkladá významný prvok: je boj o moc, o vodcovstvo otázkou porovnávania vízií a vodcovských schopností? Alebo je postavený nízko, pudovo – na zneužívaní základnej potreby uživiť sa? Výber kandidáta je symptomatický naznačenému problému. Nie je ním ani lev, orol, ani sova. Je ním sup. Príznaková neschopnosť hrdinov vyznať sa v okolnostiach sa tu týka celého zvieracieho spoločenstva, nielen hlavných protagonistov. „Zdá sa, že sup sa nepoučil z príbehu o havranovi“, zdanlivo „poučene“ zhodnotí situáciu líška, keď jej sup pustí chutný kus mäsa. Prehliadla však nové „po-

riadky“. Veď ríša sa zmenila na supie teritórium. So supmi chodia hyeny, „bratrančí“ sa s nimi havran. To mäso, ktoré ľstivo získala, bolo len podhodnou návnadou, „pascou na líšku“. Šebesta s priznaným sarkazmom necháva bájke dva konce. V tom jemnejšom pre deti sa líška predsa ešte z jamy dostane. V „dospeláckej“ verzii však biedne zahynie a stáva sa článkom potravinového reťazca požíračov mŕtvol. Nuž a sup je zvrchovaným kráľom, síce len v kráľovstve supov a havranov, ale veď to mu stačí.

GABRIELA DITTELOVÁ:

Letí, letí, všetko letí...

vydalo Trio Publishing.

Zbierka je určená najmladším čitateľom, teda pre vekovú skupinu, ktorá je Dittellovej autorsky blízka. Titul zbierky navodzuje predstavu hry; tej interaktívnej pri oboznamovaní sa s fyzickým priestorom, i tej vnútornej pri spoznávaní významového priestoru. Príznačne veku adresáta autorka rozohráva „hru“ s predstavivosťou (vizuálne obrazotvornou, ale aj predstavivosťou zvukov a zmyslov). Čo to vlastne letí? Leto s letnou ozvenou, čas naprieč ročným cyklom, búrka i dážď. Každý z týchto javov rozohrá priestor iným spôsobom.

Pri svojich doterajších zbierkach Dittellová obyčajne vychádzala z tradičnejšieho fondu krátkych epických básničiek s prekvapivou humornou pointou, pri ktorej si dieťa prehodnocuje situáciu alebo vďaka ktorej pozornejšie skúma životný terén postavičiek. V zbierke *Letí, letí* plní však epická línia básničiek inú funkciu. Autorka využíva „príbeh“ ako nástroj kontaktu. Oživuje dieťaťu životný priestor, dáva mu impulz k tomu, aby ho vnímalo s väčším

KRISTÍNA ŠIMKOVÁ /
O. Sitacky: Rozprávky nad zlato -
z pokladu Pavla Dobšinského

zainteresovaním, emocionálne sa doňho vložilo, „rozpriestranilo“ sa v ňom. Stimuluje ho k tomu, aby si témy ďalej rozvinulo pomocou vlastnej predstavivosti a rozmyšľania. Ako to vyzerá v lese, keď sa zvieratká veselia na lesnom bále? Na akúže hudbu tancujú, keď im vyhráva namiesto hudobníkov ozvena? Možno, že aj takéto otázky budú dieťa viesť naprieč svetom básní. Dítelovej veršiky mu totiž ponúkajú milý priestor na skúmanie a radostné zapájanie sa do diania v básničkovom „susedstve“.

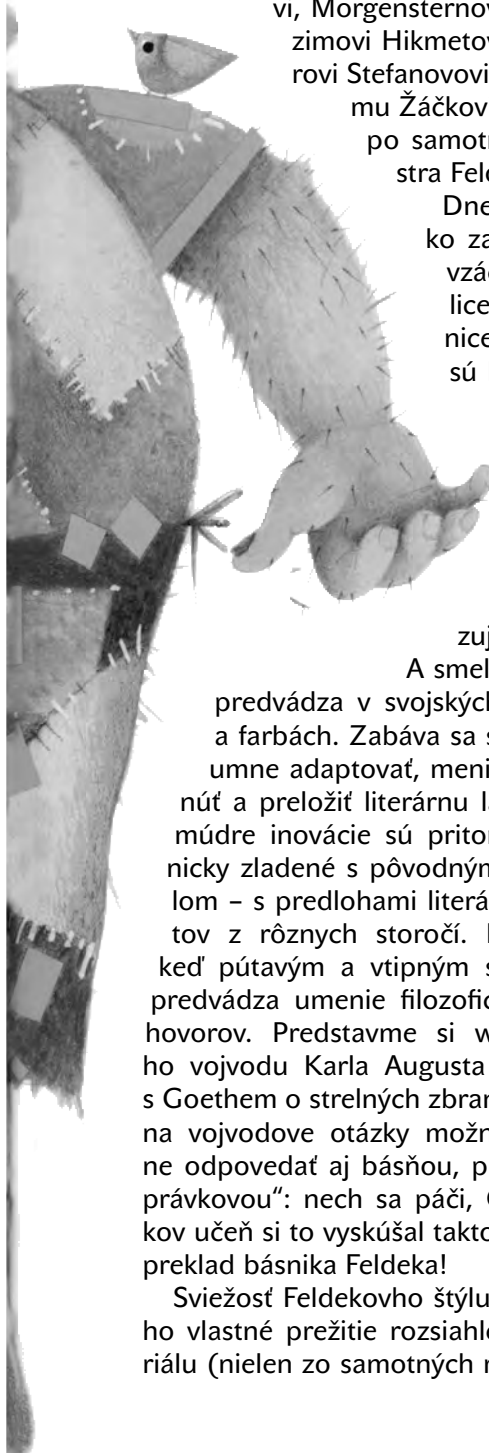
LUBOMÍR FELDEK:
Veľká kniha európskych
rozprávok

vydalo Vydavateľstvo Hlbiny.

Pri čítaní *Veľkej knihy európskych rozprávok* prichádzame k Ľubomírovi Feldekovi po básničky a rozprávky ako k majstrom. A ako to už pri výni-

močných majstroch býva, prekvapí nás. Ponúkne niečo, čo sme predtým neskušali, prípadne, o čom sme ani nechýrovali. A sadne to ako uliate.

Feldek spája moderné rozprávkarstvo s klasikou. Otvára dieťaťu staronové horizonty príbehov od najstarších čias. V jeho rozprávkarskej klenotnici nájdeme výber z osvedčených majstrov, ktorí rozprávkové tkanivo doteraz tvori-

li – básnici, prozaici, dramatici (od bájkara Ezopa, Hendrika van Veldekeho, Shakespearea, Perraulta, Puškina až napríklad k Ibsenovi, Rimbaudovi, Morgensternovi či k Nazimovi Hikmetovi, Dimitarovi Stefanovovi alebo Jiřímu Žáčkovi až, až, až po samotného majstra Feldeka).

Dnes sa ľahko zabúda. Na vzácne truhlice a klenotnice. Unejú látku z nej aj miery m o - d e r - ného človeka? Feldek ukazuje, že áno.

A smelo nám ich predvádza v svojských strihoch a farbách. Zabáva sa s tým, ako umne adaptovať, meniť prestrihnúť a preložiť literárnu látku. Jeho múdre inovácie sú pritom harmónicky zladené s pôvodným materiálom – s predlohami literárnych textov z rôznych storočí. Napríklad, keď pútavým a vtipným spôsobom predvádza umenie filozofických rozhovorov. Predstavme si weimarského vojvodu Karla Augusta v debate s Goethem o strelných zbraniach. Nuž na vojvodove otázky možno brilantne odpovedať aj básňou, priam „rozprávkovou“: nech sa páči, Čarodejníkov učeň si to vyskúšal takto. Výborný preklad básnika Feldeka!

Sviežosť Feldekovoho štýlu, ale aj jeho vlastné prežitie rozsiahleho materiálu (nielen zo samotných rozprávok,

no tiež z príbehov a vecných prameňov o ich európskych tvorcoch) púta a láka čitateľa, aby sa s ním zblížil a osvojil si ho po svojom. Umelecká „škola čítania“ to totiž uchádzačom umožňuje. Nuž a Feldekovi neodolal ani sám rozprávkár Andersen. Maestro ho osudovo pritiahol i k dunajskej víle, teda rovno k nám do Bratislavy. A nám neostáva iné, ako zobrať toto rozprávanie za svoje. Talafatky to určite nie sú! Napokon, autor sa opiera o poznatky z putovania literárnou históriou a biografiou Hansa Christiana. Teda aj o hlbokú skúsenosť Feldeka, majstra čitateľa. Zážitok a pobavenie tu prichádza s tým, že nám jeho autorská fantázia pripravila skvelý hravý a múdry čitateľský „plán“, pri ktorom sa môžeme zoznámiť so skutočným Andersenom, autorom i človekom. Stačí si dobre všímať Feldekove rozprávkarské odkazy a indície a spoznávanie andersenovského sveta sa môže začať. Ba zavedie nás možno aj do sféry medzikultúrneho poznávania. Veď ktožehovie, čo má spoločné a odlišné svet dunajských víl a svet Malej morskej panny?!

Feldekovo „čítanie“ z dejín literatúry je dobrým príkladom toho, koľko pôžitku čítanie i vzdelanie prináša. Je vzácnou degustáciou akostí zemí, ich podmienok, vplyvov a ingrediencií, ktoré sa podieľali na odrodách a prívlastkoch európskej rozprávky. Pre potechu niektorých jednotlivcov uvádzam – je to naša kultúrna „učebnica“ rozprávky. Nie v dnešnom zmysle slova – cudzo-informatívna. Písaná je pre zaujatie životom a pre radosť a pôžitok poznávať. Trochu mi pripomína Lagerlöfovej Nilsa Holgerssona (Nilsov príbeh mal byť v skutočnosti učebnicou švédskej vlastivedy). Aj tá Feldekova knižka je pre poznávanie „kultúry a mentality“ čitateľov podstatná.

KATARÍNA MACUROVÁ:**Ako naučiť Eda lietat?****a Lily a Momo**

vydal Albatros.

V posledných dvoch rokoch sa v slovenskej a už aj zahraničnej knižnej kultúre etablovala autorka obrázkovo-slovných kníh Katarína Macurová. Pre našu domácu knižnú tvorbu sú jej diela prínosné už samotným žánrom. Dlhé obdobie sme totiž nemali túto kategóriu zastúpenú takmer vôbec, nové pôvodné knižky sa objavovali len sporadicky (napríklad obrázkové knihy Ľuba Paľa).

Macurová sa svojmu žánru venuje s nasadením. Prenáša sa to do sviežeho podania príbehov. Jej rozprávanie je pestré. Motivicky, problémovo a najmä v tom, že čitateľom vytvára priestor skúmať situáciu aj z viacerých strán. Jej príhody sú zdanlivo jednoduché, no ich naratív sa symbolicky spája s viacerými významovými dimenziami, pritom odkazuje na zložité i menej zložité ľudské témy a dotýka sa širšej škály pocitov. A to je pre čitateľský kontakt s dieťaťom podstatné. Ľahšie sa v príbehu nájde. Napríklad v knižke *Lily a Momo* autorka hovorí o témach uchopiteľných aj na jednoduchej úrovni – napríklad o priateľstve. No odkrýva aj komplikovanejšie problémy, ktoré dieťa dokáže vnímať len sprostredkované cez symbolický jazyk – napríklad existenciálny pocit samoty alebo problém s trochu „strašidelným“ okamihom, keď nám niečo neznáme či niekto neznámy vstúpi odrazu do života. Možno pritom „začujeme“ otázky Lily: Naozaj ku mne patrí? Je pre mňa? Veď Momo prichádza do života malinkej Lily ako nadrozmerný balík. Symbolicky

tak vyjadruje aj okamih prekvapenia z takéhoto obrovského zážitku, možno až úzkostný: Čo to je? Kto to je? Aký je? A čo s ním? Ako sa s ním priateľiť? Ako spolupracovať? To sú dôležité témy. Pre každú vekovú kategóriu adresné z iného zorného uhla. Macurovej spôsob rozprávania túto variabilitu dieťaťu ponúka. Autorka sa v knižkách milým spôsobom dotýka aj tém budovania vzťahov, spolupráce či komunikácie. Dôležité témy pre každú vekovú kategóriu. Knižky sú určené začínajúcim čitateľom; sú ústretové a zrozumiteľné už batolátam; no dostatočne podnetné aj pre predškolákov a školákov. Autorka totiž nie je prvoplánovo epic-ká a deskriptívna. Nezviaže detského príjemcu príliš samotným príbehom. Naopak, dáva mu priestor, aby sa mohol sústrediť aj na detaily a vzťahy podľa vlastného výberu. Tak ako ho k tomu vedie jeho nálada, osobnostné založenie i momentálny vývinový proces.

TARAS A MARJANA**PROCHASKO:****Kto nám sype z neba sneh?**

preložil Ľubor Matejko

vydalo Vydavateľstvo Buvik.

Subtílne, jemné rozprávanie o zažívaní detstva v intímnom kruhu rodiny a priateľov prináša kniha ukrajinskej dvojice autorov Marjana a Taras Prochasko. Niekde v pozadí príbehu začína tou nádhernou detskou vetou: „keď som bol/ bola malinká... vieš, také bá-bätko“. A do diapazónu rozprávania sa už potom skutočne zmestí všeličo: pozorovanie rodinných rituálov, nečakané prekvapenia skutočne zažité alebo len prežívané vo fantastických svetoch. Presne tak, ako sa deti – v našom prípade krtekúlnce zoznamujú s realitou. Subtílne a jemne vnášajú autori

do rozprávania aj existenciálne otázky. A preto, ak sa pýtame na sneh, odpoveď je vlastne čaro krásna. Veď nám ho z neba posielajú tí, ktorí nás ľúbili – dedko krtko, teraz už snehovo biele, nebeský. Knižka poskytuje dieťaťu podnetný priestor, rozprávanie je plastické, významovo mnohohrstevné a príjemne poetické.

Ak rozprávame o kvalite knihy, nemôžem obísť preklad. Práca prekladateľa môže byť „nachádzačská“; v nájdení a sprostredkovaní textu a aj v objavení jeho našskej kultúrnej interpretácie. Nuž, a v tomto prípade bol Ľubor Matějko naozaj skvelým objaviteľom.

KATARÍNA KOSÁNOVÁ – ANDREA GREGUŠOVÁ:

Ako maliari vidia svet

vydalo Vydavateľstvo Slovart.

Myšlienka Ľudovíta Fullu, že „moderný maliar nemaluje len o tom, čo vidí, ale aj to, čo o veci vie,“ sa stala lajtmotívom podnetnej publikácie Kataríny Kosánovej a Andrey Gregušovej i ilustrátorky Nataše Štefunkovej *Ako maliari vidia svet. Zoznám sa s obrazmi slávnych slovenských maliarov. Galéria pre malých aj veľkých*. Autorky sa ňou inšpirovali k tomu, aby najmä deťom mladšieho školského veku priblížili jazyk výtvarného zobrazenia. Kniha poskytuje dieťaťu možnosť zamýšľať sa prostredníctvom obrazov aj nad vlastným svetom a nad tým, ako ho pozná. A to cez symbolický jazyk v malbách niekoľkých slovenských autorov: v reprezentatívnom výbere – od generácie nestorov slovenského moderného výtvarného umenia (Martin Benka, Miloš Alexander Bazovský, Ľudovít Fulla, Mikuláš Galanda) až po súčasných predstaviteľov (Erik Binder, Martin Knut). Nechýbajú ani významní au-

tori, ktorých výtvarnícka dráha zažiarila už v šesťdesiatych či sedemdesiatych rokoch (napríklad Miroslav Cipár, Milan Laluha, Ondrej Zimka).

Schopnosť hlbšieho spoznávania jazyka sa u detí i dospelých spája s emocionálnym zážitkom. Autorky si teda pre deti nachystali pestrú paletu zážitkových podnetov. Postupujú premyslene, cielene. Snažia sa nadviazať na tie typy vnemov, ktoré by dieťa mohlo nielen poznať z vlastnej životnej skúsenosti, ale ktoré by mu mohli byť aj v reálnom živote blízke – fyzický kontakt s mamou, priateľstvo, ale aj veselé, hravé okamihy pri výrobe masiek, zábava s prekresľovaním, dokresľovaním a rébusmi. Ide im pritom o to, aby dieťa navodenú skúsenosť efektívne využilo v tom, ako sa bude v priestore obrazov jednotlivých slovenských maliarov orientovať. V prípade Fullovho obrazu *Deti na pláži* je skúsenosť z priateľského kontaktu funkčnou indíciou k symbolickému jazyku maliara. Deti na obraze sa držia za ruky. Možno práve tak ako to zažila väčšina detí najmä v útlejšom veku pri bližšom vzťahu. Vzťah kamarátov na obraze naznačujú prepojené línie – akoby sa nikdy nemali rozdeliť. Dôležité je aj vnímanie prostredia. Deti na obraze kráčajú k moru. V knihe funkčne vstupujú „do hry“ ilustrácie Štefunkovej. Naznačujú dieťaťu, že horizont vnímania obrazu možno ešte rozšíriť o vlastnú predstavivosť. Deti na Fullovom obraze predsa smerujú k vode. Ako sa vodný svet pozerá na návštevníkov? Ako vníma ich kamarátstvo? Dialóg s malbami v tomto i v ostatných prípadoch rozvíjajú básničky Andrey Gregušovej. Ich úlohou je posilniť emocionálne prepojenie obrazov, komentára a úloh k vnímaniu obrazov a komentovaného textu.

Autorky sa však obrátne hrajú s té-

mami obrazov aj v širšom pláne. Ak sa pri Fullovom obraze detí spomína priateľstvo, autorky dávajú tento motív aj do kontextu maliarovho osobného života a odkazujú na Fullovo priateľstvo s Mikulášom Galandom. Pritom určite nie je náhodou, že Fullovmu obrazu v knihe predchádzal Galandov obraz matky s dieťaťom, pri ktorom si deti mohli študovať vzťahovú blízkosť vo výtvarnom spracovaní tohto autora.

Ilustratívne texty komentárov dieťa síce vhodne navádzajú k porozumeniu jazyka malieb, dôležité však je aj to, že si môže výrazové prostriedky jednotlivých autorov aj samo vyskúšať. Napríklad v prípade Fullových *Detí na pláži* vyskúšať si možnosť vpísať do farboplôch líniotvary.

Autorky pri úlohách striedajú techniky a menia kompozičný plán. Veď čítanie obrazu v nás môže iniciovať slová, príbehy. A práve tie sa môžu stať ďalším jazykom, cez ktorý k nám obraz hovorí. Napríklad pri predstave piesne, ktorú hrá pastier svojej milej na píšťalke na obraze Mikuláša Galandu. Týmto spôsobom dokáže aj dieťa lepšie vnímať významové vrstvy, ktoré vytvárajú jednotlivé prvky obrazu. Obraz maliara tak nie je len „nedotknuteľným kánonickým dielom“. Učí sa ho vnímať tvorivo a na základe procesov a vlastných skúseností rozmýšľať, ako sa mení atmosféra, keď sa menia hoci i drobné detaily.

DANIEL HEVIER:

ABeCeDárik

vydalo Trio Publishing.

Do klenotnice tohtoročných skvostov patrí aj ABeCeDárik, zbierka básničiek Daniela Heviera. Abecedáre sú špecifické žánre básní i básnických knížiek pre deti. Pomáhajú dieťaťu nad-

viazať kontakt s písmenkami. Autori vyšších literárnych ambícií však nezostávajú len pri prvotnom kontakte a primárnej účelovosti. Sprostredkujú dieťaťu aj hlbší vzťah k písmenám a navádzajú ho k prepojeniu písme- níek s čítaním ďalších kontextov. „Iko- nickým abecedárikom“ v našej literatú- re je už desaťročia *Maľovaná abeceda* Jána Smreka. Smrek vytvoril abecednú sériu miniatúrnych „scén“, ktoré dieťa- ťu oživovali „spojenectvo“ s písmenka- mi. Vytvárali mu k nemu zvukomaleb- ný príbeh. Hevierov počin je iný. Epic- ké básničky uvádzajú dieťa do hravého priestoru, v ktorom sa mu nielen zvu- komalebne hláskami ozývajú, ale mož- no si ich aj podľa tvaru predstavovať. Sú ako brány do širšieho sveta. Sa- mozrejme, každá je charakteristicky iná.

Čitateľa povzbudzujú k tomu, aby ich aktívne poznával aj prostredníctvom pozorného čítania. Pozorného, veď v písmenku A sa možno ukrýva- jú príbehy pozorovateľov. No tiež ak- térov. Aj stabilita v živote prichádza s rovnovážnym striedaním obidvoch rolí. Z Běčka zasa cítime motiváciu k fyzickej sile a vitalite. V Děčku sa ob- javí priesor k dobru i dobrodružstvu v slobode a hravosti, lebo čo ak sú na- blízku priatelia? Hoci i medzi delfínmi. Je osviežením čítať básne, nie veršo- vačky, (ktoré sa na knižnom trhu mno- žia ako spóry.) Básne, ku ktorým sa oplatí vracat' a rozmýšľať si v nich ale- bo si s nimi zvesela zahrať ako ten slon na saxofóne. Možno aj preto, že abe- ceda (aj podľa Heviera) je tak trochu aj cesta, plán, mapa, trasa. Ozaj, kam by vás mali odnieť vaše „nohy nohaté“? Nuž ABeCeDárik v tom trochu aj pora- dí. Veď je živým a nápaditým sprievod- com po svete, ktorý – ako inak – otvá- rajú písmenká.

IVONA BŘEZINOVÁ:

Krič potichu, braček

preložila Gabriela Futová
vydal Perfekt.

Ivona Březinová sa na domácej, českej literárnej scéne etablovala prózami pre deti a mládež, ktoré sú zamerané na problematické alebo i málo prístupné témy. Vytvorila napríklad sériu kníh, v ktorých cez rámcový románový príbeh súčasných mladých ľudí približuje autora a diela z klasickej českej literatúry. Napríklad próza *Básnik v báglu* je literárnym cestopisom po stopách Karla Hynka Máchu. Programovo sprostredkováva aj svet ľudí postihnutých chorobami alebo hendikepom. Napríklad v knihe *Lentilka pro dědu Edu* predstavuje mladším čitateľom problém Alzheimerovej choroby. Sériu kníh *Holky na vodítku* venovala aj problematike rôznych typov závislostí. Román *Krič potichu, braček*, v sviežom preklade Gabriely Futovej otvára problém autizmu. Odkrýva situáciu dospievajúcich súrodencov Pamelu a jej brata Jeremiáša, ktorý trpí nízkofunkčným autizmom a Pamelinho spolužiaka Patrika, ktorý je postihnutý Aspergerovým syndrómom. Březinová čitateľovi precízne sprostredkováva nielen samotný postih, no aj jeho sociálny kontext. Z tohto hľadiska môže byť próza veľmi podnetným čítaním. Pre slovenského čitateľa aj vďaka sviežemu prekladu Gabriely Futovej.

ZBYŇO DŽADOŇ –

JANA KALIXOVÁ:

Lara a nebo

vydalo Slniečkovo.

Čaro detského mudrovania, vynaliezavosť, hravosť a neskrývaná vrúc-

nosť rozprávania, či vlastne rozprávania sa, je zachytená v pôvabnom príbehu päťročnej Lary a jej strýka Ruda Giveta. Na pohľad bežná prechádzka, výlet do lesa. A predsa aj vážne putovanie, pri ktorom sa bytosť vnútorne posúva, dozrieva. Aj v prežívaní vzájomnej blízkosti. Autorom sa podarilo presvedčiť navodiť pocit autenticity. Dialóg Lary a Ruda plynie nenútené, zľahka, zvesela, v harmónickom emočnom naladení. Navyše aj s pesničkami. Kľúčikom k vzájomnému porozumeniu je totiž citové puto, nie racionálne vede-

KRISTÍNA ŠIMKOVÁ /
O. Sliacky: Rozprávky nad zlato – z pokladu Pavla Dobšinského

ný dialóg. Rozmýšľala som nad adresátom knihy. Je nesporné, že nuansy jej pôvabu zachytí najmä dospelý čitateľ. Kniha však je sama o sebe pozvaním k rozhovoru. A tak veľký i malý čitateľ spoločne na potulkách s Larou svoj kľúčik z neba ľahko objaví.

RICHARD ADAMS:

Ďaleká cesta za domovom

preložila

Lucia Nižníková-Kollárová

vydalo Vydavateľstvo Slovart.

Adamsov bestseller si našiel cestu k našim čitateľom až po 40 rokoch. Výber vydavateľstva zrejme podporil aj prísľub čitateľského záujmu vďaka súčasnej filmovej adaptácii románu. Oceniť treba prekladateľský počin Lucie Nižníkovej-Kollárovej, ktorá toto rozsiahle dielo pretlmočila slovenskému čitateľovi prístupným spôsobom.

Spleťtý príbeh o hrdinstve a hodnotách života podáva Adams ako román o zvieratách – o divých králikoch a zajacoch, o ich domestikovanom príbuzenstve. Autor vedie s čitateľom dialóg na viacerých významových úrovniach. Okrem nosnej myšlienky, ktorá sa spája s hlavnou dejovou líniou, načrtáva aj ďalšie významové kontúry odkazmi na klasické literárne diela. Tie pomyslene spája motív hľadania zmyslu pravého životného „pútnictva“ či hľadačstva, ale tiež hrdinstva, slobody a lásky. Podobne ako v Bunyanovom Pútnikovi sú postavy zajačích „pútnikov“ symbolické a stelesňujú hodnoty, vlastnosti alebo aj isté „životné priority“, ktoré si hrdina určí ako piliere a ktoré mu pomáhajú obstáť v okolnostiach pri dosahovaní cieľa.

Adams poukazuje na to, že hrdinstvo a túžba samy o sebe nepostačia, ak hľadáme pravé miesto, na kto-

rom sa dá „rozkošatieť“ a na ktorom sa môže plne rozvinúť náš potenciál života (či už uvažujeme o jednotlivcovi alebo i spoločensťve). Nestačí ani vízia a cieľ. Ba ani logicky premyslený organizovaný systém života. Ten sa dokonca môže stať väzením a tyraniou. Ak chce hrdina naplniť svoje životné poslanie, musí rátať aj s tým nevypovedateľným, tušeným či iracionálnym. Čítať ho zvnútra. To vnútorné miesto je ako hĺbina, z ktorej pramení vášeň pre putovanie, ale aj hlbšia múdrosť, než je poznanie zo skúseností alebo z logického posúdenia životných udalostí. A hoci sa nositeľ tejto myšlienky v zajačom svete volá len tak nenápadne – Máčik, je práve on ten, bez ktorého by putovanie tých zjavných hrdinov a vodcov veru nedošlo až k zasľúbenému miestu.

DANIEL HEVIER:

Chymeros – stopy vedú do temnoty

vydalo TRIO Publishing.

Román Daniela Heviera je napísaný vo forme fantasy, pričom autor skúma a pretvára výrazové i významové možnosti tohto žánru. Hlavným hrdinom je dospelávajúci chlapec. Symptomatically svojmu veku si v životnom priestore hľadá vlastné stopy, ciele, činy, vytyčuje si vnútorné hranice. Preto je mimoriadne citlivý na to, keď sa strýko – populárny reklamný textár – snaží vniknúť do jeho vnútorného sveta a „vykradnúť“ z neho inšpirácie pre svoju literárnu tvorbu. Naoko berie synovca na predĺžený víkend na chatu. Chlapec to vníma ako únos. A tento pocit je impulzom k tomu, aby vkročil, či vlastne prepadol sa do fantazijného sveta. Celkom opodstatnene. Hevier totiž nasleduje prirodzené dráhy

psychických procesov, ktoré človek pri spracovaní problému využíva. A fantázia je operačný priestor, v ktorom si človek už od mala vnútorne prežíva kontakt s realitou. Aj u chlapca sa poznané i nepoznané veci tvorivo pretavia do podoby symbolických obrazov a dejov. Veď človek v nich vyjadruje to, čo by nedokázal priamočiaro pomenovať, presne určiť či identifikovať. V nich sa učí o skutočnosti rozmyšľať, pozoruje ju, rozoberá a skladá detaily, dokonca môže aj čo-to vnútorné významne zmeniť. To pozorovanie, skúmanie a vyhodnocovanie v Hevierovom románe je súčasťou putovania krajinou, teda vnútorným priestorom. Hu-bu-bou je pre chlapca nebezpečným protivníkom, no v boji s ním spoznáva časť seba – stretol sa so zhmotneným vlastným strachom. Nabudúce s ním možno bude strategickjšie jednať. A kto sú skutočníci? Je ich svet založený na pravde, ako tvrdia? To všetko a omnoho viac musí hrdina objaviť a POME-NOVAŤ. Pomáhajú mu v tom aj iní spisovatelia, čo už o svetoch hovorili, či vlastne napísali. Zmienky o nich čitateľovi otvárajú ďalšie možnosti putovania.

A tiež pomenovávaní. Pritom platí to, čo hovorí autor Hevier ústami veľaváženého soviňona (jedného z protagonistov): "Kto povie slovo, zároveň vysloví slabiky, ktoré obsahuje. Je zodpovedný za všetky písmenká." Chlapcovo „čítanie“ priestoru je teda zodpovedná životná úloha. Pobyť vo fantazijnom svete môže byť i únik, mnohokrát s deštruktívnym podtónom. Chlapec však v tom svete neostáva sám. Do krajiny sa už vyberajú deti, ktoré v tom priestore aj vďaka knihe začínajú čítať. Hevierovi sa majstrovsky podaril mnoho-mnohonásobný presah: čitateľsky i literárne.

Teseus a Ariadna, prerozprávala
BEATA PANÁKOVÁ
vydal Perfekt.

Knižka *Teseus a Ariadna* je ďalším autorským podaním Beaty Panákovovej v seriáli z gréckych mytologických príbehov. Autorke pritom nejde o to, aby len opätovne sprístupnila či pripomenula deťom známe rozprávanie. V štýle starých majstrov tvorivo načiera do látky po obsahovej i formálnej stránke. Buduje tému ako homogénnu sceneriu, na ktorej vyniká podstata odkazu života hrdinskej dvojice. Predurčuje ho dráma „človeka na útese“. Stojí neohrozene, nebojácne. Pod nohami sa mu rozprestiera rozkvitajúca krajina ako znak jeho múdreho panovania. A pred ním širošie more, na ktoré sa vydávajú lode získavať diaľavy a do prístavu prinášajú bohatstvá. No predsa je „človekom na útese“, osamelý a bezmocný, hoci súčasne stojí a čelí okolnostiam ako mocný monument. Dokáže prežiť?

V takejto scenérii si možno vykladať život aténskeho kráľa Aigea. Ako príboje prichádzajú vlny prosperity a radosť, no súčasne sa odrážajú, spenia a zanikajú v šírine, padajú do smutných hlbín srdca. No aj v dráme sa čoto harmonizuje. V protikladoch. A tak sa do udalostného rámca života Aigea dostáva nová osnovná niť – vedie z malebného, prívetivého miesta – Troizény. A spája ho s nádhernou princeznou Aitrou. A v tomto dramatickom protiklade vyrastá potomok Teseus. Na jeho charakter sa podpíšu malebné, žirné háje Troizény. Sú symbolom bezpečia, stability, múdreho a láskavého zázemia, ktoré mu vytvorili starý otec a matka Aitra. No jeho život je od začiatku poznačený aj stratou. Otec sa musel od nich odlúčiť a vrátil sa do

Atén skôr, než sa mu narodil syn. Aj Teseus musí vykročiť a opustiť miesta, ktoré mu zabezpečujú pohodlie a pokoj. Čaká ho cesta hrdinu. Putovanie za otcom sa už nesie aj v znamení príbojov, ktorým musí čeliť. Zápas s protivníkmi až nadprirodzenej sily. Obrusujú útes. Symbolicky predstavujú méty, pri ktorých sa formuje Teseov hrdinský charakter. Príchod Tesea do Atén je príbojom novej sily. No stane sa aj zármutkom, tragickým koncom jeho otca Aigea, ktorý sa napokon vrhá do vln, keď si myslí, že Teseus zahynul. Dramatický konflikt sa prenáša aj do Teseovho života. V bojoch s protivníkmi vyhráva, o zátišie lásky však prichádza. Jeho údelom je hrdinská neochvejnosť

„útesu“ a monumentálny „pokoj krajiny“ za jeho panovania. Nejde mi o rekapituláciu príbehu. V podstate sa snažím interpretovať „pôdorys“ Panákovvej rozprávania. Presné, premyslené, no prirodzene plynúce. Osvojila si jazyk starobylých bájí a v ich súmernosti zručne modeluje figúry hrdinov. Až po nuansy funkčne a esteticky, s noblesou využíva dávnovekú poetiku priestoru, príznaky vonkajších udalostí, ktoré sú vlastne prívlastkami toho, čo žije vo vnútri postáv. Je to jej autorská licencia, jej rukopis. Pevný a svojský podľa toho, ako ho predurčuje naratív. Toľko alebo len toľko sa skrýva za slovom „prerозprávala“.

ZIMA

VOJTECH DANGL:

Bitky a bojiská v našich dejinách
vydal Perfekt.

Vojtech Dangel patril k renomovaným historikom vojenských dejín, stál pri založení Vojenského historického ústavu a pri založení časopisu Vojenská história, ktorého bol aj dlhoročným redaktorom. Je autorom mnohých publikácií a množstva vedeckých štúdií i odborných článkov venovaných problémom tejto oblasti historického výskumu. Okrem toho je však aj výborným popularizátorom svojej disciplíny. Kvality erudovaného vedca a skvelého autora literatúry faktu sa snúbia aj v ocenenom titule. Autor v ňom dáva nahliadnuť do taktiky, vojenského myslenia a vývoja zbraní naprieč storočiami od príchodu Slovanov až po I. svetovú vojnu. Ponúka čitateľovi nielen rozsiahlu faktografickú bázu, ale aj skutočne pútavé čítanie. Je smutné, že

táto najlepšia kniha zimy zároveň uctvorila jeho dielo. Osobnostne a ľudsky nám bude chýbať.

IVAN MRVA:

Mária Terézia, vladárka a matka
vydal Perfekt.

Mimoriadne vydareným dielom literatúry faktu je aj kniha historika Ivana Mrvu. Príťažlivým spôsobom sprostredkúva biografický portrét tejto monumentálnej osobnosti. Podarilo sa mu zachovať triezvy úsudok odborníka-historika a pritom predložiť čitateľsky pútavý obraz panovníčky, dcéry, sestry, ženy, matky ale najmä neopakovateľnej osobnosti, akou bola Mária Terézia.

Najlepšie knihy minuloročnej úrody sú akoby kóty na čitateľskom horizonte. Čitateľom by na mapách rozhodne nemali chýbať!

Cenu Kristíne Šimkovej odovzdávajú Valéria Marákyová a Viera Anoškinová z BIBIANY

KRISTÍNA ŠIMKOVÁ

– nositeľka

Ceny Ľudovíta Fullu 2018

VIERA ANOŠKINOVÁ

Cenu Ľudovíta Fullu 2018 udelili Fond výtvarných umení, Slovenská sekcia IBBY a BIBIANA Kristíne Šimkovej za fantazijno-realistickú, kultivovanú ilustračnú tvorbu pre deti, ktorá podnecuje ich predstavivosť.

Ilustračná tvorba je špecifický výtvarný žáner, ktorý v sebe zahŕňa jeden zvláštny fenomén. Dovoľuje jej tvorcom nikdy celkom nedospieť. Typy ilustrácií, štýly, ich charakter a uchopenie textu sú prirodzene rôznorodé, ale vždy orientované na najkritickejšieho respondenta – dieťa. Najsympatickejšie u ilustrátora je, ak sa nesnaží malému percipientovi výtvarným výrazom nadbiehať, ale ho považuje za rovnocenného partnera. Tak je to aj v prípade tohtoročnej nositeľky Ceny Ľudovíta

Fullu Kristíny Šimkovej, rodenej Hargásovej.

Narodila sa 21. januára 1953 v Košiciach. Študovala na Vysokej škole výtvarných umení v Bratislave na oddelení grafiky a knižnej tvorby u prof. A. Brunovského. Za ilustračnú tvorbu získala Cenu Matice slovenskej v súťaži Československé najkrajšie knihy 1979. Okrem kníh ilustruje aj pre časopisy Ohník, Zornička i Slniečko a venuje sa voľnej a užitej grafike.

Vo svojej tvorbe využíva sýtu, expresívnu farebnosť na zvýraznenie obsahovej stránky ilustrovaného textu. Jej postavy sú realistické s istou mierou štylizácie na zdôraznenie ich charakteru. Jej ilustračná tvorba je veľmi krehká a zároveň má v sebe jemne humorné prvky. Postavy štylizuje spôsobom, aby čo najlepšie dotvorili charakter ilustrovaného textu. Svoje ilustrácie tvorí tak, aby boli pre detského čitateľa čo najpríťažlivejšie, s pre ňu typickým nežnehumorným pohľadom. Štýlom svojej maľby je pre detského čitateľa veľmi zrozumiteľná. Obsahom svojich ilustrácií je takisto blízka detskému divákovi – jej figúry sú jemne štylizované s príjemným výrazom tváří. Dej rozprávok poníma lyricky a zároveň dramaticky. Kolor jej ilustrácií je pre ňu veľmi dôležitý – farebnosť je často žiarivá a výrazná, aby sa však v iných polohách kontrastne pretransformovala do tlmených, teplých tónov, čím

umocní obsah ilustrácie. Jej práca s farbou je veľmi kultivovaná a dotvára tak celkový príjemný a nevtieravý dojem. Ilustrácie majú svoju dynamiku, často sa gesto hýbe, je v ňom skrytý vzruch a temperament. Detail nie je pre ňu zvlášť podstatný, skôr je len sprievodným prvkom, ktorý dopovedá dej príbehu. Dôraz kladie na výraz postáv, ktoré odhaľujú celú škálu svojich pocitov od údivu, radosti, strachu až po hnev. Charakter rozprávkových postavičiek sa snaží vyjadriť väzbou k realite v rôznych situáciách.

Jej výtvarný názor sa rokmi kryštalizoval do mnohých podôb poeticko-realistického výrazu. Pri ilustrácií detských kníh je nesmierne dôležité, aby ilustrácia s textom vytvárala harmonický celok, aby sa deti ku knihám neustále vracali, či už kvôli obsahu, alebo kvôli obrázkom. Ilustrácia má úžasnú moc – svojou silou a kvalitou dokáže rozvíjať ďalšie fantazijné svety v mysli detského čitateľa alebo diváka. A Kristína Šimková sa vie prihovoriť detskému čitateľovi a zároveň naladiť jeho vnímavosť, rozjatriť predstavivosť. Pôvab a kultivovanosť jemného výtvarného prejavu sa uplatnili vo všetkých jej ilustráciách kníh pre deti.

V prípade Kristíny Šimkovej jednoznačne platí, že kvalitne urobená kniha nemusí byť len ilustrovanou knihou, ale môže byť samostatným umeleckým dielom.

Valéria Marákyová, Timotea Vráblová, Jana Šimulčíková a Boris Brendza

S Trojružou do otvoreného náručia

LUBICA KEPŠTOVÁ

Cenu Trojruža 2018 udelili Literárny fond, Slovenská sekcia IBBY a BIBIANA Jane Šimulčíkovej za literárny prínos v kvalitatívnom vývoji slovenského dievčenského románu a za básnickú tvorbu pre deti, ktorá prostredníctvom metaforického súčasného jazyka otvára dieťaťu svet lásky a porozumenia.

Spisovateľka, poetka, prekladateľka a publicistka Jana Šimulčíková patrí medzi autorky, ktoré sa na pôde autorkej a publicistickej tvorby, civilného povolania i osobného života pohybujú sebaisto, diskkrétne a cieľavedome. Prechádza sa súkromnou krajinou vlastného srdca a akoby mimochodom dví-

ha okolo seba kamienky so znakmi nevšednosti. Toľko ich obracia v dlaniach, toľko ich zohrieva, kým jej nevypovedia svoje najvnútornejšie tajomstvá. Jej tvorba je založená na dôvere. Na dôvere v silu každodenných príbehov, ktoré sa nedelia na veľké alebo malé, pretože každý z nich je dôležitou súčasťou neopakovateľnej mozaiky ľudského života.

Medzi autorkine prvé knižky patrili leporelá pre deti, ktoré vznikli počas jej päťročného pôsobenia vo vydavateľstve Mladé letá, kam nastúpila po absolvovaní štúdia slovenčiny a nemčiny na vysokej pedagogickej škole. Ďalšie tvorivé desaťročné pracovné obdobie, prerušované niekoľkomesačnými materskými dovolenkami, strávila v redakcii časopisu Slovenka, kde prispievala recenziami nových kníh, úvahami, fejtónmi a rozhovormi s osobnosťami slovenskej i českej kultúry. Na stránkach Slovenky sa zrodil aj jej prvý, čitateľsky úspešný román na pokračovanie. V tvorbe pre dospelých si autorka vyberala témy so silným rodinným kontextom, s naliehavými témami, ako je domáce násilie či problematika ne-

úplnej rodiny. Zaujíma ju myšlienkový a citový svet ženy s jej zápasmi vo vyhrotených situáciách, jej vnútorné konflikty citu a rozumu, zodpovednosti, vžitej morálky, pohodlnosti a túžby po slobode.

Aj vďaka tejto prvej autorskej skúsenosti a literárnej zručnosti získanej pri prekladoch viac ako tridsiatich knižných titulov z nemčiny sa autorka osmelila napísať svoj prvý dievčenský román *Dievča s bocianími nohami*, ktorý v roku 1981 vyšiel v edícii Čajka vo vydavateľstve Mladé letá. Za krátky čas sa jeho desiatitisícový náklad rozpredal. Román sa v roku 2007 dočkal aj druhého, prepracovaného vydania a úspešne nadviazal na to najlepšie v žánri dievčenského románu, či to bola Jediná Kláry Jarunkovej, alebo Fontána pre Zuzanu Eleonóry Gašparovej. Problematike dospievajúcich sa venovala aj v knižkách *Na hojdačke* (2000), *Nebud' labuť!* (2003) a *Kukučie mláďa* (2004). „Keby som nemala tri dcéry, nemohla by som písať dievčenské romány, hoci z ich života je v nich veľmi málo. Aj do prózy pre dospelých sa mi akosi vždy pripletie nejaké dieťa, čo mi u väčšiny autorov, ak nepíšu pre deti, chýba,“ hovorí autorka.

Okrem prvých dvoch leporel pokračovala v tvorbe pre najmenších pôvabnou knižkou *Ružový program* pre sestričku (1987), ktorú napísala počas svojej štvrtej materskej dovolenky, keď sa jej narodila najmladšia dcéra. Objavujú sa v nej prvky autopsie, použila v nej mená svojich detí a niektoré zážitky z Oravy, odkiaľ pochádza jej manžel.

Všetky životné etapy Jany Šimulčíkovej a autentické ľudské skúsenosti idú ruka v ruku s jej autorskou tvorbou. Tak vznikli jej vydarené knižky poézie pre menšie deti *Veselý telefón* (2004) s ilustračným sprievodom Aleny Wagnrovej a *Už dočiahnem na kľučku* (2008)

s pôvabnými obrázkovými metaforami Ľuboslava Paľa. V oboch knižkách autorka zvedavými detskými očami objavuje okolitý svet plný tajomstiev, opiera sa o zažitý vzťah dospelého k dieťaťu. Nepotrebuje sa mu podkladať, je jeho spoluhráčkou a partnerkou v spontánnych výmysloch. Je empatická a chápe, berie dieťa do vrúcneho objatia i pod svoju ochranu.

V najnovšej knižke poézie pre deti *Kufor na kolieskach* tvorivo rozvíja detské repliky a básnickým spôsobom ich graduje do prekvapivej či humornej pointy. Vedie s deťmi veselý dialóg, ide s nimi cestičkou do nevšedného sveta, rozpráva sa s nimi jazykom, ktorý korešponduje s ich špecifickým videním skutočnosti. Práve na ňom stavia autorka svoje čisté zrozumiteľné metafory, ktoré prinášajú neopakovateľnú atmosféru pohody, láskyplného porozumenia a očarenia svetom.

Jana Šimulčíková vo svojej tvorbe pristupuje k dieťaťu s odovzdanosťou a úctou, umne kladie slovíčko ku slovíčku, aby im dieťa porozumelo a zároveň dokázalo posunúť hranicu svojho poznania a obrazotvornosti o krôčik ďalej. Jej poézia je veselá, hravá, ale umne a citlivo modelovaná. Autorka je k deťom poctivá v tvorbe kvalitných rýmov, vo vytváraní zmysluplných slovných hračiek a v poetickej zvukomalbe slova. Najsilnejšie v nej rezonuje vrúcny a úprimný vzťah starých rodičov k vnúčatám.

Jana Šimulčíková ako autorka i ako človek je skromná, srdečná a neprehliadnuteľná. Pobavený úsmev, dievčenský smiech a iskra v očiach hovoria o jej neutíchajúcom záujme o dnešný svet, o mladých ľudí a o deti, ktoré jej v príbehoch i básničkách letia rovno do otvoreného náručia. Dnes za nimi letíme aj my s Trojružou v ruke.

magda baloghová

Žalmy o nevinnej (O poézii Milana Ráfusa)

„Ten dobrák všetko rozdal!“ nejdú mi z hlavy skoro rozhorčené slová Magdy Ráfusovej z nedávneho telefonátu. Nie, Žalmy o nevinnej iste nemám. Nemám? Nazerám do riadka Ráfusových kníh v poličke. Všetky tu zďaleka nie sú. A na túto, presmutnú a nenápadnú, som možno radšej zabudla. Neveľký formát, bledokávová šrafovaná obálka s bielym výsekom kvetu, detail prevzatý z ktoréhosi obrázka Gustáva Dorého, ktorými (v čiernej farbe) Ľubomír Krátky knižku ilustračne vyzdobil a decentne graficky upravil pre Kruh milovníkov poézie (1997). Listuješ, zovanie čosi z biblickej posvätnosti.

Znova sa s ňou zoznamujem aj lúčim – možno s najintímnejšou básnikovou knižkou. Napísaná so zovretým hrdlom. Presne podľa vstupnej básne: Otcovská samomluva. Mrazi-

vé prežívanie údely. Pokora a odozdanosť tomu, čo mu bolo dané žiť. Ťažoba aj skúška z Božej ruky. Nádej, že obstojí, aj prosba o silu. Odvrátená strana farebného Pamätníčka. V tom žiarivé farby obrázkov, navzájom dosť podobných a tematicky nevelmi rozohratých. Boli však prepojením duší: tak jeho večné dieťa vidí svet, v ktorom je on stredobodom. A tak zasa on svet, v ktorom mu je ona údelom. Skoro by som pripustila paralelu: žalmy zbierky sú v smutnom variante to isté, čo v pozícii básnik – Boh.

Obrázok z návštevy u Ráfusovcov: sedíme okolo stola pri rodinnom jablčníku. Zuzankina ruka sa nezachveje, pomaly nesie k ústam kúsoček, ani omrvinka z malej vidličky nespadne. Otcove oči ju sledujú s pochvalným prísvitom, jej oči – naozaj sú celkom fialkasté – sú skoro veselé. Dotkne sa mu predlaktia a akoby si viac zaslúžil pochvalu on, povie: Ty môj vtáčik spevákik.

Na stene korpus Krista. Bez kríža, s objímajúcim náručím nad všetkým.

Spieval. O nej, o Zuzanke, o tej, čo si ju (v Studničke) ako Snehulienku nosieval domov v rakve sklenenej – a s ktorou, či presnejšie povedané, skrze ktorú potom dlho a stále na-

novο detskými očami sledoval všetky zázraky sveta. Pri básni ako jednom z nich. Ona, Zuzanka i báseň, bola mu Veronikinou šatkou úľavy. Lebo bolesť z bytia – jej i svojho – prijal ako údel. V ňom sa cítil „*zabudnutý, mimo prúdu*“, ale nazval ho aj „*vláček Pre-mňa-česť*“ (Dialóg bez slov), zo sveta večných detí, čo ho vezie do večnosti „*v radostnom i šťastnom plači*“. Pre neho je báseň ustavičnou prosbou aj vďakou aj za detský obrázok, hoci sa musí deliť: „*To Tebe maľuje veľké a skvelé domy,/ to Tebe nosí kvety na dlani,/ to Tebe... // Vidíš ju, že mi leží/ tým vlhkým lícom rovno v údele.*“ (Otcovské pastorále).

Málokedy v slovenskej poézii – a našli by sme nejednu báseň očarenú či inšpirovanú dieťaťom (antológia *Dieťa v slovenskej literatúre*, KMP) – a to navyše zo zraneného detského sveta, je toľko poznania a údivu: „*Kto ťa mi, kadial', za mnou poslal takú?/ V ukazováčiku kľúče od zázraku/ a na malíčku prsteň od krásy?*“ (Odkiaľ). Ba viac: to ona je „živiteľka“ jeho básnickej prapodstaty, „*najdrobnejšia z víl,/ rusalka večnosti*“ (Mláďatko večnosti). Pre Rúfusa je dieťa vôbec „*ten záblesk zázvetia/tie trilky z hrdla Zeme*“. Obrazy, ktoré by mohli byť aj závratom z krásy – sú prameňom úzkosti: „*Čo sa s ňou stane, keď vstúpi do údelu/spod našich krídel,/ z našich náručí?/ Zašľapne ju to ako chorú včelu?/ Prijme ju svet?/Či svet ju umuč?*“ (Nokturno). Úzkosť až existenciálna.

A zasa od Rúfusovcov (z pramála návštev): sedí s nami šťastná. V denom stacionári sa detsky zaľúbila. Rozpráva. No šťastie a lásku dostá-

va hlavne tu. Zahľadená do otca. Na matku akoby trochu žiarlila.

Pre neho je dôvodom tvorby pre deti. Len si pripomeňme zbierky *Modlitbičky*, *Pamätníček* („*tá, čo celučká vie vstúpiť do obrázka*“ (Môj epitaf), *Studnička* (hoci tá je skôr o deťoch, ako aj veľká časť *Pamätníčka*), v *Knihe rozprávok*, čo detského príjemcu len zasahuje akoby zlatým, preslneným okrajom ťažšieho oblaku. Ten ukrýva zúrodňujúci dážd pre človeka: múdrosť rozprávky. Tú, na ktorú musí dieťa ešte dorásť. Medzi tými knižkami aj Rúfus „*priepasť medzi tragickým a šťastným/ preskakuje jak deti potôčik*“. (Na veky vekov).

Priznáva sa v básni: „*V nej prijímal som všetky deti sveta./ Po celý život, každý deň... Bola ich poslíkom a s nimi pri mne stála*“, ba: „*vodila ku mne všetky deti sveta*“ (Žiť s ňou).

Je skúšaný z mnohého a ešte ťažšieho: stále vo svojej samote. To, čo je v próze života krutou diagnózou epileptického záchvatu, je v duši básnika mnohonásobne ťažšie: „*Len pohľadzam ten spustošený chrám/ detského tela/ a žiada sa mi nebyť// A v tej chvíli/až na smrť tichý, sám,/ nie som si istý, Bože, či si tam.*“ (Epištola do pustej oblohy). Stále, i v slabosti, plný pokory: „*Odpusť srdcu./ A nesúd jeho žiaľ – /je celé jej.// No ty si mi ju dal.*“ (Epištola).

Jeho „*jazva na dlani*“ (Ktokoľvek by ublížil jednému z mojich najmenších).

Dieťa – dar do života aj ponad a za život. Nikdy sa neprestaneme o ne báť, vždy ostávajú na najcitlivejšom vlákenku pripútané k nášmu srdcu, aj keby to už nechceli vedieť. „*Je to vždy láska/ kto nevie, kedy*

prestať“ (Je to vždy láska). Nielen za seba hovorí o nej, o tej: „v ktorej vždy budem žiť/už zasypaý hlinou.“ (Môj epitaf). Čo ako ťažké je mu vymerať: „Nič nebudeme vracať, moja láska./ Nič, moja milá. / Budeme to žiť.“ (Čo s tým).

Zbierka Žalmy o nevinnej vyšla v roku 1997 – Milan Rúfus bol na prahu sedemdesiatky. Vtedy už roky ťažko chodí, palička, skôr dobrovoľná samota, kam návšteva prichádza ako mimoriadne vyznačenie, samozrejme, pre ňu. Na balkóniku smerom k Dunaju previevajú prepotené starodávne plátenné košele. Ako v balade mu ich dlho šila starnúca matka. Oslabená imunita zmáha chatrné zdravie. Úzkosť zo staroby nie pre vlastné neúprosne sa presýpajúce roky. Osmeluje sa na Otcov Otčenáš: „...podrž ma v službe./Ušetri moje kosti, chráň ich tak dlho, ako budú treba/ jej, živej skrze nás/ nie živej skrze seba.“ Tak prosí kvôli tej, ktorú „splodila s láskou bolesť“: To ju „po schodoch k Tebe nesiem na

šiji“ – „a čím som k sebe blíž, tým viac než pre svoj žijem pre jej kríž“ (Otcov Otčenáš).

Skladba sama v sebe nesie tragiku aj očistné vykúpenie:

Až prídem tam, kam oči stĺpom
hládä,
kam voda unáša, čo kolo namle-
lo,
oddám Ti, Pane, svoje veľké mlá-
dä.

Nešetri tuná svojich anjelov.
Podaruj jej ich, koľko bude treba.
A nehľadaj ju prstom boľavým,
ako si hľadal mňa.
Hladko ju priveď na prah svojho
neba. (Zo závetu)

Nikdy som sa neodvážila analyzovať Rúfusu poéziu. Ba myslím, že si to ani od vážnej literárnej kritiky nepýta. Rúfusova poézia len hľadá srdce, takmer s istotou vie, že všetko v nej, a tým aj o nej, už bolo povedané.

KRISTÍNA ŠIMKOVÁ /

O. Sliacky: Rozprávky nad zlato – z pokladu Pavla Dobšinského

milena šubrtová

Sto let od založení Československa je nezpochybnitelnou příležitostí k oslavám, ale také k bilancování. Zatímco kulturní instituce se předhánějí pestrou programovou nabídkou výstav, koncertů, divadelních a filmových představení a snaží se slavnostní okamžik využít i k sebehodnotícímu ohlédnutí za celým stoletím, stranou nezůstávají ani obchodníci, kteří na stoletém výročí staví marketingové kampaně. V jejich pojetí je však uplynulých sto let naplněno výhradně pozitivními obrazy, a tak obchodní řetězce vypisují soutěže o stoleté tradiční recepty, zařazují do sortimentu oblíbené retro výrobky a v reklamě zdůrazňují národní hrdost na prvorepublikové dědictví šikovných českých ručiček. Je nasnadě, že kulaté výročí se promítlo rovněž do edičních plánů

Stoletá dáma listuje vlastní minulostí

a na knihupeckých pultech se vynořila řada knižních titulů přibližujících vznik i pohnuté osudy stoleté republiky. Knižky určené dětem a mládeži se pohybují mezi oběma póly, ovšem nad kriticky sebereflexivními tituly jednoznačně převažují ty sebestochvalné.

Obrazová encyklopedie *Dobrých 100* má optimistické ladění vetknuto přímo v titulu, který využitím elipsy zdůrazňuje skutečnost, že každý rok s sebou přinesl radostnou událost, významný objev či úspěch, jež dodnes stojí za připomenutí. Bohatě ilustrované dvoustrany věnované vždy nějakému fenoménu spojenému s konkrétním rokem doplňují texty charakterizující souhrnně desetiletí. Knižní projekt pod vedením jeho iniciátorky Renáty Fučíkové a odborným dohledem historičky Lenky Křížové připravili studenti Fakulty designu a umění Ladislava Sutnara Západočeské univerzity v Plzni a nakladatelství Pikola načasovalo jeho edici přímo k vrcholícím oslavám státního svátku. Publikace inspirovala souběžně vydaný stejnojmenný soubor hracích karet, jimiž lze náměty obsažené v knize dále rozvíjet prostřednictvím společenské hry.

Obdobné soustředění na „krásné chvíle“ charakterizuje knížku Lenky Pecharové *Po stopách stoleté dámy: Naše země 1918-2018*, kterou s ilustracemi Lukáše Fibicha vydalo nakladatelství

Portál. Pochopitelně se nevyhýbá ani dramatickým událostem spjatým s koncem první světové války a dvěma okupačními režimy, vždy se však snaží prosvětlit i tyto temné dějinné okamžiky poukazem na statečnost, solidaritu a v neposlední řadě i na černý humor, které našim předkům umožnily tato krušná období přežít. Rok 1939 je tedy kupříkladu otevřen připomínkou projektu na záchranu židovských dětí, jimž Nicholas Winton zprostředkoval nový domov ve Velké Británii, Háchův rezignovaný podpis souhlasu s obsazením vlasti je vyvažován zmínkami o aktivitách československé vlády v exilu a statečných občanských postojích při formování domácího odboje, autorka však nezapomíná ani na běžnou životní realitu obyvatel protektorátu a přibližuje ji i za pomoci dobové anekdoty.

Obě publikace rezervují značný prostor reflexi uměleckého dění včetně tvorby pro děti a Pecharová často odkazuje i k dílům tematizujícím českou minulost.

Přístup založený na promyšleném střídání mezních historických událostí s dějinami všedního dne a zejména s životem tehdejších dětí umožnil uskutečnit náročný výchovně-vzdělávací cíl. Rok po roce se před dětským čtenářem odvíjí ve střípcích minulost vlastní země, která není redukována jen na osudové mezníky. Vždyť značné formativní působení je obsaženo i ve srovnání životních podmínek dětí dříve a nyní, v připomínkách sportovních výkonů, vědeckých objevů a komerčně úspěšných výrobků, jež se staly trvalou součástí českých domovů či se proslavily v zahraničí. Sprádá se z nich vlákno, jež nepateticky ukazuje význam lidské kooperace a mezigenerační inspirace: například Pecharová dvakrát zmiňuje

dnes již legendární kovovou stavebnici Merkur pro děti. Poprvé v souvislosti se zahájením její výroby v roce 1925, kdy byla uvedena na trh jako „radost malých inženýrů a stavitelů, která účelně zaměstnává a bystří důvtip“, podruhé pak přichází na scénu v roce 1961, kdy posloužila profesoru Ottu Wichterlemu, který z Merkurů sestavil prototyp „čočkostroje“ na odlévání kontaktních čoček.

A možná z dětských čtenářů těchto knih, akcentujících pozitivní a inspirativní momenty naší minulosti, vyrostou zodpovědní a sebevědomí občané, jimž nebude osud země a společnosti lhostejný a kteří nebudou svěřovat její správu do rukou autoritativních politiků, jež ve výsledku tuto společnost rozdělují. Hlavním poselstvím zmiňovaných knih totiž je, že republiku neurčují hranice či názvy, které se během století několikrát proměnily, ale společenství lidí. Z jejich soudržnosti i otevřenosti, pracovitosti a vynalézavosti, vzájemného respektu se rodí skutečná republika, jejíž kořeny sahají mnohem dál a hlouběji, až k univerzálním křesťanským hodnotám. Optimistické výčty československých a českých úspěchů v sobě také obsahují závazek tyto hodnoty bránit.

**GABRIELA
MIKULČÍKOVÁ**

Izba čítania ako experimentálne laboratórium

V minulom čísle sme priniesli stručný prehľad o činnosti a aktivitách Centra detskej literatúry, čítania a SK IBBY, ktoré vzniklo v januári 2018 v rámci BIBIANY ako centrum, ktoré si dalo za cieľ odborne, metodicky a konzultačne budovať a pestovať kultúru čítania na Slovensku a vyvíjať vlastné umelecké a kreatívne programy na podporu kultivovaného čítania detí s ohľadom na ich meniace sa potreby a súčasnú krízu čítania v spoločnosti. V tomto čísle sa budeme venovať špecificky jednému z nových programov – Izbe čítania.

Prvú Izbu čítania s názvom **Kniha Dierožrút ako scénické laboratórium** pripravila Timotea Vráblová, autorka námetu, spolu so scénografkou Máriou Bačovou, autorkou výtvarného spracovania. Inštalovali sme ju v priestoroch BIBIANY začiatkom apríla a deti vo veku od 5 do 12 rokov ju mohli navštíviť v čase od 5. apríla do 20. mája. Cez víkendy bola Izba čítania prístupná vo vyhradených časoch bez nutnosti nahlásiť sa vopred a počas pracovných dní sa na zverejnené termíny mohli prihlasovať škol-

ské skupiny s pedagogickým dozorom v maximálnom počte 15 detí.

Od zaradenia Izby čítania do programu BIBIANY sme takmer pravidelne dostávali od rodičov a pedagógov otázky typu: „A to sa tam bude nejako kreatívne čítať knižka?“ Áno aj nie. Nie, ak si niekto predstaví otvorenú knižku, deti sediace v kruhu na koberčeku a niekoho, kto im pôsobivým prednesom číta príbeh, vkladá doň kreatívne prvky alebo využíva názorné pomôcky. Odpoveď áno vyžaduje nazrieť do Izby čítania. Nech sa páči, ďalej!

Izba čítania začína námetom a starostlivým výberom knižky. Ťažko povedať, čo je skôr. Je to ako s piesňou – niekedy je prvý text, inokedy hudba, ale jedno bez druhého byť nemôže. Vznikne výstavný koncept, do ktorého autor so scénografom inštalujú príbeh (alebo jeho časť) a pripravujú pre malých návštevníkov knižné laboratórium. Deti sa po príchode do izby môžu voľne pohybovať uprostred knižky, experimentovať s príbehom, jeho hrdinami, udalosťami a prostredím. Timotea Vráblová prevádza deti rôznymi situáciami a ich zmenami a rozširuje kontext knižného príbehu tak, aby mal presah do situácií, s ktorými sa deti bežne stretávajú. Tvorivo pracujú s postavami, vstupujú do deja, dotýkajú sa objektov, riešia úlohy, skúšajú si kreatívne postupy a zažívajú nové situácie. Formulujú si vlastné názory, ku ktorým ich knižné laboratórium inšpiruje, čím sa ťažisko práce s knihou presúva od memorovania obsahu bližšie k osobnému prežívaniu, hlbaniu nad textom

a v konečnom dôsledku ku kultivovanému čítaniu.

V Izbe čítania – Kniha Dierožrút ako scénické laboratórium, sme využili obrázkovú knihu Dierožrút Slavky Liptákovvej s ilustráciami Fera Liptáka z Vydavateľstva SLOVART. Adaptácia náročnejšej knižky zaoberajúcej sa existenciálnymi otázkami bola zaujímavo prispôbena pre vek 5 – 12, takže na svojej úrovni bola každá veková skupina detí schopná rozvíjať vnímavosť a porozumenie, dôležité pre hlbavé čítanie. Deti putovali vlastným mikrokozmosom čítania a cez tvorivé hry pozorovali život malých tvorov, živiacich sa dierami. Prechádzali časť cesty s Dierožrútom, skúšali si odlišnú cestu s Dierožrútkou a zamýšľali sa nad tým, čo im ich spôsob života prináša a čo môžu diery predstavovať v reálnom živote ľudí.

V júni sme pripravili ďalšiu Izbu čítania – **Záhada hradného pokladu** na námiet Timotey Vráblovej a s výtvarným riešením Juliány Dubovskej, ktorá rozvíjala porozumenie symbolického jazyka povestí a rozprávok. Vychádzali sme z povesti Poklad na Červenom Kameni a z rozprávkovej tvorby Jána Milčáka, ktoré spájal motív hľadania tajomstva a téma zachovania identity a vnútornej integrity človeka. V izbe čakali na návštevníkov rébusy, ale aj indície k rozlúšteniu. Záhada hradného pokladu umožnila deťom cez interaktívne aktivity s objektmi (napr. bohato prestretý stôl na hostinu, kde na torte sedel vtáčik a okolo nej sa ovíjal had, v čaši vína ležal prsteň, na obruse bol tieň ruky a pod.) objavovať významy symbolického jazyka v uvedených literárnych textoch. Na záver mohli vytvoriť vo vlastnom symbolickom jazyku odkaz pre tých, ktorí prichádzali do izby po nich, aby im dali impulz k vlastným úvahám, alebo pomohli vyriešiť niektorý z rébusov.

Ku koncu roka sme pripravili tretiu Izbu čítania – **Pozor, nálezisko príbehov!**, ktorá umožňuje deťom pomocou objektov a exponátov skúmať vznik príbehov, čo im predchádzalo a čo sa do nich dostalo a prečo. Deti pokračujú aj v objavovaní významov symbolického jazyka a jeho používania vo vlastných príbehoch.

Námet Timotey Vráblovej tentoraz výtvarne stvárnil **Zoltán Mátyus**.

Za rok 2018 zrealizovalo Centrum detskej literatúry, čítania a SK IBBY celkovo do 50 workshopov Izby čítania.

Vráťme sa teraz k otázke z úvodu článku, či sa v tejto izbe nejako *kreatívne číta knižka*. Ak sa na čítanie pozeráme ako na proces a zručnosť, ktorá nám umožňuje nielen čítať knihy, ale aj čítať v knihách – čítať situácie, pocity, vedieť si ich rozanalyzovať, porozumieť im – tak áno. V Izbe čítania sa kreatívne „číta“ knižka. Vovádza dieťa do prostredia, v ktorom môže získavať nové skúsenosti a zažívať také druhy pocitov, ku ktorým sa bežne v svojom živote nedostane, pretože sa pohybuje len v istom prostredí, stretáva sa len s určitými situáciami... Preto ak dieťaťu od útleho veku prepájame životnú realitu s knihou, táto začína fungovať ako priestor, v ktorom vnútro dieťaťa reaguje na nové podnety, čo má vplyv nielen na to, ako rozmýšľa, ale aj na jeho emocionálny vývin. Rozširuje sa jeho porozumenie, empatia, schopnosť tvoriť, strategicky uvažovať. Prirodzene si buduje vzťahové väzby, rozvíja zdravé modely správania, učí sa vnímať, využívať predstavivosť a postupne si nachádzať aj stratégie na zvládnutie vlastných životných úloh a situácií. Ak naučíme deti takto kultivovane čítať v knihách, naučíme ich ľahšie sa orientovať a čítať aj v živote.

simona dávid balogová L džiak

Človek so znevýhodnením v rokovaní na Prešovskej univerzite

Problém inkluzívneho vzdelávania je významnou súčasťou reformnej agendy a inkluzívnej politiky nadnárodných inštitúcií (OSN, OECD, UNESCO, EU) a v tejto súvislosti sa aj Slovensko zaviazalo vytvoriť do roku 2020 inkluzívne podmienky v edukačnom procese. Na túto aktuálnu potrebu spoločenskej implementácie inkluzívnych ideí reagovala aj vedecká konferencia s medzinárodnou účasťou pod názvom *Človek so znevýhodnením (postihnutím, hendikepom) v literatúre pre deti a mládež a v inkluzívnej edukácii*, ktorá sa konala 18. – 19. októbra 2018. Na jej organizácii sa podieľali dve pracoviská Pedagogickej fakulty Prešovskej univerzity v Prešove, a to Kabinet výskumu detskej reči a kultúry a Katedra komunikačnej a literárnej výchovy.

Vedecké podujatie bolo organizované predovšetkým v rámci prebiehajúceho riešenia grantového projektu AP-VV-15-0071 *Človek s hendikepom v lite-*

ratúre pre deti a mládež (2016 – 2020, zodpovedná riešiteľka prof. PhDr. Zuzana Stanislavová, CSc.) na PF PU v Prešove. Hlavným cieľom konferencie bolo zmapovať stváranie rozličných typov znevýhodnenia v literatúre pre deti a mládež. Na podujatí sa zúčastnili okrem akademických pracovníkov Prešovskej univerzity aj odborníci z vysokých škôl a verejných inštitúcií v ďalších slovenských mestách (Banská Bystrica, Bratislava, Nitra, Ružomberok), ako aj vzácni hostia pôsobiaci na zahraničných univerzitách (Belehrad, Nový Sad; Brno, Liberec, Ostrava). Hlavnou premisou danej problematiky je presvedčenie, že umelecká literatúra sa vďaka svojmu zážitkovému rozmeru môže stať účinným pomocníkom pri odstraňovaní predsudkov a bariér medzi ľuďmi so znevýhodnením a intaktnou populáciou.

Konferenciu otvorila a hostí v mene vedenia PF PU v Prešove privítala dekanica doc. Ing. Jana Burgerová, PhD. Stretnutie pokračovalo v rokovaní šiestimi časťami rozdelenými do dvoch dní, pričom po každom vystúpení nasledovala diskusia. Prvú časť rokovania tvorili príspevky, ktoré predstavili stváranie hendikepu v his-

torických prierezoch slovenskej, českej, vojvodinskej a talianskej literatúry pre deti a mládež. Ako prvá vystúpila prof. PhDr. **Zuzana Stanislavová**, CSc., z PF Prešovskej univerzity v Prešove, ktorej prolegomena načrtla vývinové a tvarové modifikácie témy zdravotného postihnutia v literárnej tvorbe pre deti a mládež na Slovensku od polovice 19. storočia až po súčasnosť, zohľadňujúc rozličné aspekty. V závere formulovala aj stručnú charakteristiku termínu inkluzívna literatúra.

Nasledujúce dva referáty rozoberali českú literatúru pre deti a mládež s dôrazom na tematizovanie protagónistu s hendikepom. Doc. PhDr. **Milena Šubrtová**, PhD., z PF Masarykovej univerzity v Brne sa po krátkej literárnohistorickej sumarizácii zamerala na českú literatúru od 90. rokov 20. storočia po súčasnosť, pričom predstavila tri hlavné prúdy, a to návodné príbehy, autentické rozprávanie a lyrizujúce stvárnenie hendikepu. Zároveň sa zamýšľala aj nad stereotypmi a inovatívnymi prvkami v stvárnení hendikepovaného hrdinu. Druhý referát o českej literatúre predniesla Mgr. **Oľga Kubeczková**, PhD., z PF Ostravskej univerzity v Ostrave, so zameraním na súčasnú knižnú produkciu. Najväčší priestor venovala tvorbe I. Březinovej, ktorá sa k obrazu hendikepu opakovane vracia a pritom ho reflektuje rôznymi spôsobmi.

Literatúre pre deti a mládež vojvodinských Slovákov od obdobia realizmu až po súčasnú literatúru sa venovala prof. dr. **Jarmila Hodoličová** z FF Univerzity v Novom Sade. Najčastejším typom hendikepu v danej literatúre je podľa referujúcej sociálny typ, pričom analyzovala aj zdravotné postihnutie, rasovú odlišnosť a psychologický stav postáv. Taliansku literatú-

ru pre deti s tematikou znevýhodnenia predstavila dr. **Rosangela Libertini**, PhD., ktorá príspevok napísala spolu s doc. PaedDr. **Zuzanou Chanasovou**, PhD., z PF Katolíckej univerzity v Ružomberku. Analyzovali a interpretovali predovšetkým tvorbu autorov C. Collodiho (*Pinocchio*) a E. de Amicisa (*Srdce*) s dôrazom aj na ich čitateľskú recepciu.

Druhá časť rokovania sa začala príspevkom Mgr. **Timotey Vráblovej**, PhD., z Ústavu slovenskej literatúry SAV v Bratislave. Pozornosť sústredila na mnohostranné prenášanie symbolického významu ako tvorivého princípu v naratívach zameraných na ľudí s hendikepom, čím ponúkla okrem iného detailnú interpretáciu textov *Trinášť* od J. Bodnárovej a *KR. V. alebo KRAJINA V.*, čiže *Kráľovná Viktória* od D. Heviera. Jediný príspevok o lyrike mala Mgr. **Eva Pršová**, PhD., z FF Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici. Analyzovala a interpretovala poéziu M. Rúfusa, v ktorého tvorbe sa permanentne objavuje motív postihnutia a jeho variácie odzrkadľujú aj rozličné fázy a aspekty života rodiča dieťaťa s postihnutím.

K slovenskej vojvodinskej literatúre pre deti sme sa vrátili v referáte doc. dr. **Zuzany Čížikovej** z FF Belehradskej univerzity v Belehrade. Vo svojej štúdii analyzovala a interpretovala tri poviedky od J. Tušiaka (*Krivý čert*, *Obrat Samka Zlocha* a *Cigánik a jeho tamburka*), poviedku *Quasimodo* od P. Grňa a román *Biely cigánik* od V. Podgorca. Z pozície realistického fikčného sveta (B. Fořt) a naratologických stratégií si všímala najmä formovanie literárnych postáv a ich individuálno-psychologickú evokáciu, ako aj kategóriu rozprávača. Druhú časť rokovania uzavrel Mgr. **Radoslav Rusňák**,

PhD., z PF Prešovskej univerzity v Prešove s analyticko-interpretáčnym príspevkom o dvoch slovenských dielach tematizujúcich život na invalidnom vozíku – *Straka nekradne* od J. Tužinského a *Pol prázdnin s tetou Kolieskovou* od T. Revajovej, pričom Revajovej próza je podľa autora referátu umelecky presvedčivejším príbehom.

V tretej časti rokovania ako prvá vystúpila Mgr. **Dana Lešková**, PhD., z PF Prešovskej univerzity v Prešove, ktorá vo svojom príspevku poukázala na to, že naratívne (produkčné, textové) stratégie v literárnych textoch, recepcné mechanizmy (možnosti a limity) na strane čitateľa či dokonca samotná téma (hendikep) môžu zaistiť odlišnú povahu fikčnej a faktúálnej recepcie hendikepu. Zaujímalo ju najmä, v čom sa líši hendikep fikčnej literárnej postavy od hendikepu človeka „z mäsa a kostí“ (či od hendikepu vo faktúálnom diskurze). V nasledujúcom referáte Mgr. **Mariany Hraškovcej**, PhD., z FF Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre sme sa vrátili k českej literatúre, konkrétne k tvorbe I. Brezinovej. Vybranými dielami z jej tvorby autorka mapovala somatické, mentálne a sociálne postihnutie (telesný hendikep, Alzheimerova choroba, autizmus).

Mgr. **Dávid Dziak** z PF Prešovskej univerzity v Prešove sa vo svojom príspevku zamerail na motívy konania postáv bez hendikepu vo vzťahu k postavu s hendikepom v románe R. J. Palaciovej *Obyčajná tvár*. Na základe analýzy vybraného literárneho textu predstavil štyri kategórie motívov konania postáv bez hendikepu k postavu s hendikepom. V závere príspevku taktiež sformuloval niekoľko inšpiratívnych podnetov daného románu pre špeciálnu pedagogiku. Kultúru nepo-

čujúcich zmapovala prof. PhDr. **Marta Žilková**, CSc., z FF Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre. Sústredila sa predovšetkým na divadelnú tvorbu, pri ktorej vyčlenila tri divadelné druhy: 1. pohybové divadlo spojené s posunkovou rečou (i bez nej); 2. pantomímu; 3. dramaticko-pohybové divadlo. Druhým okruhom záujmu autorky bola obrázková kniha a posunková reč pre najmenšie nepočujúce deti *Päť prštekov na ruke*.

Štvrtú, a teda poslednú časť prvého dňa otvorili referáty rozberajúce ilustrácie kníh pre deti a mládež. Mgr. **Iveta Gal Drzewiecka**, PhD., z PF Prešovskej univerzity v Prešove sa vo svojom príspevku venovala obrazovému stvárneniu telesného postihnutia v ilustráciách kníh určených pre deti a mládež. Hlavnú pozornosť zameraila najmä na aspekt vzhľadovej nápadnosti človeka s telesným postihnutím a jej destigmatizáciu v ilustráciách kníh pre deti a mládež. Na problematiku inakosti protagonistov príbehov austrálskeho ilustrátora a spisovateľa Shauna Tana sa sústredil Mgr. **Slavomír Cappek** z PF Prešovskej univerzity v Prešove. Na príklade príbehov *Erik*, *Príbehy z predmestia* a *Príjazd* poukázal na „inakosť“ (výrazná vnímavosť a citlivosť voči okoliu, komplikovaný vzťah k okoliu) daných postáv, ktorá sa stáva ich špecifickým hendikepom a sťažuje im život.

S duševným hendikepom oboznámila účastníkov seminára Mgr. **Silvia Kaščáková**, PhD., z PF Katolíckej univerzity v Ružomberku. Zameraila sa na dielo švédskej autorky a ilustrátorky Anny Höglundovej *O tomto sa človek rozpráva len s králikmi*, v ktorom je duševný hendikep reprezentovaný najmä introverziou. Špecifický spôsob zobrazenia hendikepu v rozhlaso-

vej hre pre deti s témou vojny načrtla Mgr. **Adela Mitrová**, PhD., z PF Prešovskej univerzity v Prešove. Vo svojom referáte sa sústredila na interpretáciu pôvodnej rozhlasovej hry Ferdinanda Gabaja *Chorý kamarát*, ktorá patrí do vývinového obdobia hľadania rozhlasovej formy (1938 – 1948). Prvý deň uzatvorila PhDr. **Beata Panáková**, CSc., ktorá sa vo svojom príspevku zamerala na Louisa Brailleho ako na historickú a literárnu postavu. Tento objaviteľ slepeckého písma má podľa referujúcej všetky aspekty hrdinu. Svoju prezentáciu ozvláštnila aj zvukovými nahrávkami, čím sa naplnil prvý deň rokovania.

Druhý deň rokovania sa začal štúdiou doc. PhDr. **Ivany Gejgušovej**, PhD., z PF Ostravskej univerzity v Ostrave, v ktorej sa venovala najmä pohľadu špeciálnych pedagógov, vysokoškolských študentov odboru špeciálna a sociálna pedagogika a ľudí s postihnutím na hendikep v literatúre. Týmto príspevkom reagovala na prebiehajúci proces inklúzie v českom školstve. Mgr. **Marek Mitka**, PhD., z FF Prešovskej univerzity v Prešove analyzoval vo svojom príspevku románovú novelu pre mládež *V zrkadle*, v záhade nórskeho prozaika Jostei-na Gaardera. Všímal si najmä spôsob a estetické účinky literarizácie hendikepu hlavnej hrdinky Cecílie, ako aj spôsob komunikácie daného obsahu pubescentnému čitateľovi.

Na komparáciu opisu hendikepu z pozície vedy a jeho stvárnenia v umeleckom texte sa zamerala doc. Mgr. **Katarína Vužňáková**, PhD., z PF Prešovskej univerzity v Prešove. Východiskovými bodmi jej skúmania bol spôsob tvorenia, jazyková analýza a literárna interpretácia príbehu o autistickom chlapcovi *Krič potichu, braček!*

od Ivony Březinovej. V nasledujúcom referáte PhDr. **Alexandry Brestovičovej**, PhD., z PF Prešovskej univerzity v Prešove sme sa oboznámili s pragmatickou funkciou používania personálnej deixy v textoch dospeljej autorky s Downovým syndrómom – Zuzky Dvořákovskej. V príspevku analyzovala využitie osobných zámen *ja*, *my*, *oni* v dvoch denníkových záznamoch autorky, čím poukazuje na jej postoj k samej sebe, na jej vzťah k ľuďom, ktorí sú jej blízki, a aj k ľuďom, ktorí jej buď pomáhajú, alebo sa jej obracajú chrbtom.

V druhej a zároveň poslednej časti druhého dňa ako prvá vystúpila doc. PaedDr. **Bibiána Hlebová**, PhD., z PF Prešovskej univerzity v Prešove, ktorá sa vo svojej štúdii zaoberala interpretáciou emocionálneho prežívania inakosti detskej literárnej postavy z minoritnej rómskej komunity. Pri danej téme vychádzala z aktuálnej problematiky školskej inklúzie žiakov pochádzajúcich zo sociálne znevýhodneného prostredia (z marginalizovaných rómskych komunít). Začiatky a súčasný stav inkluzívneho vzdelávania v Srbsku, ako aj ponímanie inklúzie srbskými odborníkmi nám predstavila dr. **Daniela Marčoková**, ktorá napísala príspevok v spolupráci s prof. dr. **Jankom Ramačom** z FF Univerzity v Novom Sade. Pozornosť sústredili aj na priebeh inklúzie v menšinových školách v Srbsku, zvlášť v slovenských a rusínskych. Druhý deň konferencie uzatvorila Mgr. **Jana Ruščáková** referátom o identite a perspektíve žiakov so znevýhodnením v kontexte prózy *Chlapec bez mena*, na ktorom spolupracovala s doc. PaedDr. **Ivetou Šebestovou**, PhD., z PF Prešovskej univerzity v Prešove. Venovali sa aj formovaniu identity a vzájomnej interakcii jej

zložiek v identifikačnom procese jedinca.

Väčšina uvedených príspevkov konferencie vyšla v zborníku s názvom *Človek so znevýhodnením (postihnutím, hendikepom) v literatúre pre deti a mládež a v inkluzívnej edukácii* (Dr. zewiecka, I. G. – A. Brestovičová, eds., Vydavateľstvo Prešovskej univerzity v Prešove), ktorý bude dostupný aj online na stránke univerzitnej knižnice. Niektoré príspevky vyjdú v tohtoročnom druhom čísle vedeckého časopisu *O dieťati, jazyku, literatúre*. Zároveň zborník obsahuje aj príspevky prof. PhDr. Viery Žemberovej, CSc., o znevýhodnení v prózach J. Bodnárovej a E. Farkašovej, Mgr. Jany Bednárovej, Ph.D., o knihe *Podivný prípad se psem* od M. Haddona, PaedDr. Klaudie Košalovej, Ph.D., o muzikoterapii a príspevok Mgr. Patrície Ďuranovej a doc. PaedDr. Bibiány Hlebovej, Ph.D., o modifikácii stimulačného programu HYPO na posilnenie per-

cepčno-kognitívnych funkcií žiakov so stredným stupňom mentálneho postihnutia.

Konferencia prispela k riešeniu teoretických a praktických problémov spojených s človekom so znevýhodnením a jeho inklúziou, ako aj k prehĺbeniu vzťahov medzi jednotlivými pracoviskami. Možnosť konfrontovať svoje literárnovedné názory bude na ďalšej medzinárodnej vedeckej konferencii pod názvom *Premeny školy a učiteľské vzdelávanie v historickom kontexte a nové perspektívy*, organizovanej pri príležitosti 70. výročia založenia Pedagogickej fakulty v Prešove, ktorá sa bude konať 6. – 7. februára 2019. Príspevky v sekcii literatúry by mali súvisieť s problémom, ktorý je riešením grantového projektu VEGA 1/0095/18 *Umelecká hodnota, trivialita, brak a gýč v literárnej, výtvarnej a hudobnej tvorbe pre deti a mládež* (2018 – 2020, vedúca projektu prof. PhDr. Zuzana Stanislavová, CSc.).

KRISTÍNA ŠIMKOVÁ / E. Dzurillová: *Bambul'kine príhody*

VÝSTAVY V BIBIANE

A – AKO ANIMÁTOR

Výstava je oslavou práce animátorov, nenápadných a nekonečne trpezlivých ľudí, ktorí oživujú fantastické príbehy animovaných filmov. Rôznymi technikami animácie oživilí všetko, čo sa dá: kresbu, papierik, plastelínu, hračky. Deti sa zoznámia s prácou zakladateľa slovenského animovaného filmu *Viktora Kubala, jeho Panákom z križovatky* a v starej vani sa stretnú s postavičkami kocúrov *Pufa a Mufa*. Cez papuľu draka sa dostanú do miestnosti o plôškovom filme k podsvieteným pracovným stolom. Technická miestnosť s postavičkami *Ivana Popoviča* je pracovisko, kde budú kresliť podklady ku kreslenému filmu. Na bábkový film je určená miestnosť s diorámami interiérov zo známych filmov a modelovacie postavičky, na ktorých si vyskúšajú pohyb. Digitálny plôškový a kreslený film a 3D animácia sa tvorí najnovšou technikou počítačovej animácie. Aj tu si deti vyskúšajú, ako sa to robí.

Námet a scenár – H. Marčeková, výtvarno-priestorové riešenie – M. Dubravay, dramaturgia – K. Minichová. Termín: 9. 10. 2018 – 27. 1. 2019

SVET JAPONSKÝCH ROZPRÁVOK

Hoci na prvý pohľad sa nám zdajú japonské rozprávky exotické, v mnohom sa podobajú rozprávkam ostatných národov, napr. známa japonská rozprávka *Broskyňový chlapec* je podobná našej o *Jankovi Hraškovi*. Jej filmová podoba je v našej výstave ukážkou v rámci témy o nadprirodzených hrdinoch. Ďalšie témy výstavy sú: *Podivuhodné miesta* (reprezentované rozprávkou *Tajuplný hostinec*), *Dobré a zlé vlastnosti* (rozprávkou *O zázračnom bambusovom kvete*) a *Rozprávky a legendy o zvieratách* (rozprávkou *Vďačná líška*). V jednotlivých miestnostiach venovaných týmto témam, si môžu deti pozrieť aj ďalšie japonské animované filmové rozprávky z dielne významných európskych umelcov. Malí aj veľkí návštevníci sa oboznámia s touto nádhernou krajinou, jej umením, jazykom a písmom prostredníctvom vystavených kníh, ale dozvedia sa niečo aj o tradičnom jedle, čajovom obrade či o origami – umení z papiera. Jedinečné výtvarné riešenie výstavy inšpirované japonským umením vytvára neopakovateľnú atmosféru. Deťom poskytuje poučenie ale aj zábavu pri vytváraní origami, skúšaní japonskej výslovnosti a mnohých iných aktivítach, ktoré nájdú v tejto interaktívnej výstave.

Námet a scenár – M. Mertová, výtvarno-priestorové riešenie – M. Dubravay, dramaturgia – V. Marákyová. Termín: 9. 10. 2018 – 27. 1. 2019

ČESKOSLOVENSKO

Interaktívna výstava približuje deťom hravou formou reálie a udalosti spred sto rokov, počas ktorých vznikla prvá Československá republika. Ako vyzeral svet pred rozpadom Rakúsko-Uhorska? Svet jeho veličenstva *Františka Jozefa I.* predstavuje nielen jeho trón a figuríny generálov v uniformách, ale aj v podobe strelnice pre deti symbol jeho záľuby – poľovačky. Návštevníci sa ocitnú v zákopoch, kde zažijú atmosféru I. svetovej vojny. Vznik ČSR predstavuje postava *M. R. Štefánika* a model jeho lietadla, v ktorom sa deti môžu odfotografovať. Deti sa tiež dozvedia, čo sa zmenilo po vzniku ČSR, najmä o rozvoji školstva a kultúry a kvízovými otázkami si môžu otestovať svoje vedomosti.

Námet, scenár a výtvarno-priestorové riešenie – O. Slivka, dramaturgia – V. Marákyová. Termín: 26. 10. 2018 – 21. 1. 2019

DANIEL PENNAC

Vlčie oko

Bratislava, Asociácia Corpus, 2015, preklad
Beata Panáková, il. Zuzana Mlynarčíková, 79 s.

Pes tutulák

Bratislava, Asociácia Corpus, 2016, preklad
Beata Panáková, il. Zuzana Mlynarčíková, 81 s.

Francúzsky autor Daniel Pennac (1944) je u nás známy z prekladov viacerých kníh. Najprv cez preklad eseje *Ako román* (2012, preklad Elena Flašková), čo je múdra a tolerantná výpoveď o radoch z čítania a o tom, ako sa dá citlivo formovať láska k literatúre. V rovnakom roku ako táto esej vyšlo v slovenčine aj Pennacovo vtipne ladené autobiografické dielo *Trápenia so školou* (2012, preklad Katarína Benabdillah a Ivana Studená). Prvú časť knihy tvoria spomienky autora na trampoty nie práve úspešného študenta, druhá časť otvára pohľad do vnútorného sveta učiteľa, akým autor sám býval, keďže celé štvrtstoročie učil. Príbehy, námety, nástroje pomoci a motivácie môžu byť užitočnou inštrukciou pre rodičov i učiteľov, ako sa dá láskyplne a efektívne približovať k mladým a nenápadne stimulovať ich pozitívny vzťah k literatúre a škole. Naposledy vyšli vo vydavateľstve Asociácia Corpus v preklade Beaty Panákovovej dva Pennacove príbehy pre deti: *Vlčie oko* (2015) a *Pes tutulák* (2016).

Próza *Vlčie oko* (jej interpretáciu pozri aj v štúdii B. Panákovovej *Byť v obraze*, Bibiana 2017, č. 4, s. 27 – 35) je komorným rozprávaním s dvomi protagonistami, dômyselne komponovaným do štyroch častí. Prvá a štvrtá časť majú charakter prológu a epilógu, rámcujúcich dva príbehy, ktoré retrospektívne vypovedajú o osude dvoch protagonistov –

dvoch pútnikov, ktorí sa proti svojej vôli ocitli z kanadskej Aljašky (vlk) a z Afriky (chlapec) v priestore presnejšie nesituovanej európskej zoologickej záhrady. Dominantnú rolu v kontakte oboch postáv (a vo všetkých štyroch častiach knihy) hrá oko; v prvom pláne ho môžeme interpretovať v zmysle tradičného symbolu „okna do duše“. Pre vyjadrenie posolstva príbehu má tento motív rozhodujúcu úlohu – nie náhodou sa dostal do nadpisu celého príbehu.

Prvý z dvoch príbehov vo vnútri rámca hovorí o jednookom vlkovi, ktorý o druhé oko prišiel v bitke s ľuďmi a podstatnú časť svojho života prežil rezignovaným pohybom sem a tam v klietke zoologickej záhrady, väčšinou osamote. Naučil sa pozeráť na ľudí, ale nevidieť ich – ignorovať ich pozeraním sa takpovediac „cez nich“. Jeho spôsob osamelosti naruší raz chlapec, ktorý sa deň čo deň postaví pred klietku a bez slova sa na neho pozerá. Keď sa vlk jedného dňa postaví zoči-voči chlapcovi a oči sa im stretnú, chlapec si v zdravom vlčom oku prečíta jeho príbeh. Stane sa tak však až potom, keď sa stane „hodným“ tohto poznania, teda keď sa sám rozhodne byť rovnocenným vlkovi – ergo jeho jednookým partnerom v komunikácii: keď teda zavrie jedno oko. Príbeh vlka je príbehom o rodinnom pute, láske a oddanosti, ale rovnako aj príbehom o chamtivosti a krutosť, s akou ľudia zasahujú do života prírody, o zvrátenej potrebe človeka „byť zberateľom“, teda za každú cenu vlastniť to, čo je najkrajšie a najzvláštnejšie – ako bola vlkova zlatistá sestra Čačka. Pre jej krásnu kožušinu je vlčia svorka neustále štvaná, príde o vodcu, pri jej záchrane stratí vlk slobodu a zmysel života. Následne, v tretej časti knihy, si aj vlk prečíta v oku chlapca jeho príbeh. Je to príbeh o tragédii malého človeka v obklúčení ľudskej agresie, vinou ktorej zostane sám na svete,

odkázaný na cudzích. Je to aj príbeh o sile slova a o vzájomnej pomoci a súcite, ktoré sa podpíšu pod chlapcovu záchranu. Jeho meno (Afrika) sa stáva symbolom utrpenia a sile bezmocnosti tých, z ktorých vzišiel. Symbolický význam má v kontexte príbehu fakt chlapcovho zatvoreného oka: stalo sa to, aby sa stal rovnocenným jednookému vlkovi, a zostane to tak napriek snahe prírodných liečiteľov či európskych lekárov. Tento akt možno v danom kontexte vnímať ako akt pokánia človeka za chamtivosť a krutosť jeho rodu. A ak napokon v závere prózy vlk otvorí svoje druhé oko, kedysi zranené ľuďmi a aj neskôr (hoci už uzdravené) stále zatvorené – lebo veď v neslobode „na toto všetko jedno oko bohato stačí“ (s. 78), možno to vnímať aj ako akt vyrovnania sa s minulosťou a odpustenia skrze nevinnosť jedného z rodu ľudí. Symboliku obrazu dvoch vnútorne osamelých bytostí, ktorých bezslovný dialóg prebehol „z oka do oka“, umocňuje v závere prvok imaginácie: chlapcovo zatvorené oko, ktoré nedokázal vyliečiť žiadny lekár, sa otvorí hneď po tom, ako sa otvorí vlkovo choré oko. Azda to okrem iného môže byť aj symbol „novej zmluvy“, dôvery a harmónie človeka a prírody.

Próza *Vlčie oko* je významovo mnohovrstvová, premýšľavého mladého čitateľa bude vábiť nevyhnutnosť „dourčovať“ si jej významy a zmysel postupne, opakovaným čítaním. Príbehovejší a aj „rozprávkejší“ je Pennacov *Pes tutulák*, ale citlivo vnímaný a podaný vzťah človeka a prírody pretrváva. Knihu možno čítať ako skvelú sondu do psej duše, ako dobrodružné rozprávanie o láske, priateľstve, oddanosti a vernosti, ktoré prekonávajú prekážky i vzdialenosti, ale aj ako vtipnú karikatúru rozličných ľudských typov. Próza ponúka príbeh o psovi, ktorý neoplýva krásou a už od narodenia musí nástojčivo

zápasíť o miesto na svete a o výsadu patriť k niekomu. Stáva sa tak symbolom húževnatosti, ktorá sa vyplatí, aj toho, že na priateľstvo a lásku má právo aj nie práve krásna bytosť. Alebo aj toho, že pravá krása a hodnota každej bytosti sa ukrýva pod povrchom. Jeho príbeh vyjadruje (podobne ako ten predchádzajúci) nesmierne porozumenie autora pre dušu zvierat, pre právo každej živej bytosti na dôstojný život. Konfrontácia psej vernosti s ľudskou vierolomnosťou vyúsťuje napokon do oslavy priateľstva, ktoré sa nerodí ľahko a ktoré spočíva na vzájomnej tolerancii a dôvere. To a všeličo ďalšie mladý čitateľ nasáva, ak sleduje životné peripetie psa Psa, cestu nechceného šteniatka vyhodeneho na smetisko a vyrastajúceho na smetisku niekde v okolí Nice, tvrdú školu života, ktorou prejde v parížskych uliciach pri hľadaní „paničky“, ktorú by si „skrotil“, až po zakotvenie v náručí rozmazaného dievčatka, ktorému však spočiatku slúži len ako hračka na kratochvíle. Až po rôznych životných peripetiách pes sám pochopí, čo u ľudí hľadal, a dosiahne to, že danú skutočnosť pochopí a akceptuje aj dievčatko: totiž že vzťah medzi dvomi bytosťami funguje len na báze vzájomnej tolerancie, v tom zmysle aj láska najlepšie funguje na dohodnutej miere slobody každej zo zúčastnených strán. Na to, aby k tomuto poznaniu dospeli aj rodičia dievčatka, bola nevyhnutná ešte jedna krutá skúsenosť psieho hrdinu, po ktorej už nasledovala (okrem protestnej hľadovky dievčaťa) psia odplata: byt zdemolovaný svorkou jeho psích a mačacích kamarátov. V týchto súvislostiach sa žiada podotknúť, že na pozadí excelentne rozvíjanej psychológie animálneho hrdinu a paralelne vedenej línie animálneho a ľudského sveta (bez akéhokoľvek prekročenia autorom stanovenej delimitačnej línie) má scéna devastovania

bytu zrazu neočakávanú a neprimerane vysokú mieru personifikácie. Až po túto scénu je ponor do animálneho sveta blízky prístupu J. Londona, hoci pravdaže s vyššou dávkou personifikácie, a pohľad na svet ľudí je viditeľne poznamenaný postupmi karikatúry (čo je výsledok aplikácie animálneho aspektu videnia a nenápadným zdrojom komiky). Scéna devastácie bytu rodiny dievčatka a vyzdobenia jej izby je síce dramatickým vyvrcholením príbehu, predstavuje však príliš explicitný signál odsúdenia konania dospelých.

Príbehy D. Pennaca, veľmi kvalitne pretlmočené B. Panákovou, patria k tomu najlepšiemu, čo v ostatných rokoch bolo zo svetovej tvorby pre slovenských mladých čitateľov preložené. Príťažlivý dej a psychologicky hlboké postavy čitateľa nenápadne vedú k premýšľaniu, láske a tolerancii. Pôvab oboch publikácií umocňujú esteticky pôsobivé ilustrácie. Nie najšťastnejšia voľba veľkosti písma, jeho ťažšia čitateľnosť, môže však vo vzťahu k detskému čitateľovi predstavovať určitú receptnú bariéru.

ZUZANA STANISLAVOVÁ

ZUZANA LÍŠKOVÁ

Ako sa Ela naučila vidieť neviditeľné

Bratislava, TRIO Publishing, 2018, il. Simona Balážová Dudášová, 96 s.

Jedným zo znakov súčasnej literatúry pre deti a mládež je kontaminácia rozprávky, ktorej substanciou je fantastika, so spoločenskou prózou, ktorá je, naopak, kreovaná mimeticky, čo potvrdzuje aj debutová kniha Zuzany Líškovej *Ako sa Ela naučila vidieť neviditeľné*. Líškovej nie je neznáme tvorenie

a písanie textu, keďže je okrem iného aj filmovou a rozhlasovou (spolu)scenáristkou (napríklad rozhlasové rozprávky *O Bojazlivom schodisku*, rozprávkový film *Johankino tajomstvo* či seriál *Aféry*).

Osamelé dieťa, ktorému chýba mama, otec a priatelia, s čím súvisí absencia saturovania potrieb fyzického kontaktu a komunikácie: „a tak objíme aspoň tmavý monitor“ (s. 17), si kompenzuje nežiaducu realitu fantáziou: „ten, kto v nás neverí, škriatkov nikdy neuvidí“ (s. 13). Hlavná hrdinka Ela, ktorej mama pracuje v zahraničí, otec ich dávno opustil a najlepšia kamarátka sa odsťahovala, našťastie spoznáva škriatka, ktorý žije v komore: „Nie je k mame celkom úprimná: o škriatkoch nepadne ani slovo [...] mama by sa zbytočne strachovala, či Ele nešibe [...] Nechce jej pridávať starosti“ (s. 16). Rodina škriatkov, ktorú desaťročná Ela spozná, tak vyplní jej prázdne medzery, čím sa vnáša do Elinho života priateľstvo, komunikácia a šťastie.

Protagonistka Ela je sympatická hrdinka, ktorá predstavuje pozitívny vzor pre detského čitateľa. V jednotlivých častiach príbehu postupne spoznáva šesť škriatkov, ktorí sa stávajú jej priateľmi. Zároveň im rôznymi spôsobmi pomáha, uteší, uzmieri alebo zachráni ich, za čo Ele v závere škriatkovia spojením síl splnia želanie. Tým sa recipientovi medziriadkovo naznačuje význam recipročnej pomoci a priateľstva. Desaťročná Ela však nie je dokonalá postava, čo je účinný umelecký prostriedok, keďže sa približuje detskému recipientovi, t. j. miestami sa poháda s mamou a babkou, nepáči sa jej mamin nový priateľ: „Má krivé nohy a chlpy na prstoch v sandáloch“ (s. 60) alebo vybuchne od zlosti: „Ste obyčajný gauner!“ (s. 22). Škriatkovia disponujú taktiež pozitívnymi (priateľstvo, pomoc, empatia), ale aj negatívnymi vlastnosťami (sebaovládanie, namyslenosť, precitlivosť).

Jednotlivé časti knihy funkčne sprostredkovávajú recipientovi aktuálne problémy, ako je práca rodičov v zahraničí, rozpad rodiny, materializmus či problémy súvisiace s ekológiou: „*Obzerajú sa po hučiacich ťažkých strojoch a padajúcich stromoch*“ (s. 21). Líšková, rešpektujúc detský aspekt, tematizuje aj problémy, ktoré môže prežívať samotný detský čitateľ, napr. samota, hádka s najlepšou kamarátkou, život bez otca a mamin nový priateľ: „*Nechcem sa o mamu deliť s nejakým chlapom. Aj tak je veľmi málo doma. Odkedy je s ním, ani si tak často nevoláme*“ (s. 60). Zobrazenie uvedených problémov považujeme za najväčší prínos daného titulu. Zasadenie knihy do aktuálnej doby autorka dotvára aj využitím aplikácie Skype, cez ktorú Ela aspoň takto komunikuje s mamou a kamarátkou, a predmetu iPod, čím upozornila na materiálnosť súčasných detí: „*vracia Ela prehrávač. Pretože je strieborný, lesklý a klzký, pošmykne sa jej pri odovzdávaní [...] Dávaj pozor, daj to sem, vieš, aké to bolo drahé!*“ vykrikuje a tvári sa urazene (Miša, najlepšia kamarátka Ely, pozn. D. Dz.)“ (s. 44).

Vyzdvihujeme aj prostredie textu, t. j. česko-slovenské reálie (Liptovská Mara, Šumava) a ich príjemnú atmosféru (hory, lesy, voda, opekanie). Líšková pracuje taktiež s kontrastným priestorom mesto – les, poukajúc tak na rozličné podoby vzťahu človeka k prírode: „*les uprostred sídliska je úplne iný. Tu namiesto hribov nájdete plechovky a plastové fľaše, namiesto veveričiek na stromoch sú zvyšky igelitiek*“ (s. 27). Environmentálne problémy sú však v texte zobrazené hyperbolickejšie, čo potvrdzuje aj posledný uvedený citát.

Textu možno vyčítať len miernu schematickosť, v každej časti Ela spozná ďalšieho škriatka, a do istej miery logické chyby príbe-

hu, ktoré však detský recipient nepostrehne: (1) Elu zaujme viac les ako fantastický škriatok; (2) Ela má slzy na krajíčku, keď škriatok odchádza za svojím bratom na návštevu, hoci ho pozná len jeden deň, absentuje teda istá procesualnosť ich vzťahu; (3) mama ostáva dva dni čítať knihu na chatke, hoci sa s dcérou vidí zriedkavo.

Kniha sa, našťastie, nekončí happy endom v zmysle, že by sa Elin vlastný otec natrvalo vrátil k svojej rodine, vytvárajúc tak kompletnú a harmonickú rodinu, ako možno očakáva recipient. Optimistická túžba detského čitateľa po harmónii však bude čiastočne naplnená, keďže Elin vzťah k otcovi a babke sa zlepší: „*Už ti (babke, pozn. D. Dz.) dlho nevolal žiadny gavalier, [...] Akože nie? Čo myslíš, prečo sa tak fintím? Rande? Na to vezmi jed, [...] Alebo mu zavolám, že ma bolí hlava? usmeje sa šibalsky. A bolí? Nie, [...] Ale mohli by sme si spraviť babský deň, ak by si chcela.*“ (s. 92). Ako naznačuje uvedená citácia, autorka narušila stereotyp zobrazenia starej mamy: „*Babka má rada sladké, ale do pečenia sa nehrnie*“ (s. 6), ktorá v danom texte výrazne dbá na svoj vzhľad a často chodí na rande: „*taháš svojich gavalierov za nos a aj tak si sama*“ (s. 7).

Líškovej knižný debut pôsobí v kontexte súčasnej slovenskej literatúry pre deti a mládež ako lepší priemer. Kniha je z hľadiska tvorenia a písania remeselne dobre zvládnutá, príbeh postupuje plynulo a text sa číta ľahko. Titul je správne určený recipientovi od osem do dvanásť rokov, ako sa uvádza na jeho prebale. Fantastickí škriatkovia zaujmú dieťa mladšieho školského veku, zatiaľ čo tematizované problémy upútajú pozornosť čitateľa staršieho školského veku. Líškovej viac sedí mimetické kreovanie príbehu, preto jej potenciál možno vidieť v tvorení spoločen-

skej prózy pre čitateľa na rozhraní mladšieho a staršieho školského veku. Uvedeného recipienta určite oslovia aj jemné, fialovo-zeleno-žlté ilustrácie Simony Balážovej Dudášovej.

DÁVID DZIAK

JANA ŠAJGALÍKOVÁ

Ema a Max. Rozprávka o psíkovi Gagarinovi

Bratislava, Literárne informačné centrum, 2018, il. Daniela Olejníková, 77 s.

Kniha *Ema a Max. Rozprávka o psíkovi Gagarinovi* je debutovým dielom autorky Jany Šajgalíkovej, v ktorom citlivo spracúva aktuálne problémy dnešnej spoločnosti. „*Dospelí ani netušia, čo všetko my už vieme, lebo sa okolo seba pozorne dívame a ešte pozornejšie počúvame – aj to, čo nie je určené pre naše uši. My vieme veľmi veľa o svete dospelých, ale tak sa mi zdá, že dospelí vedia veľmi málo o tom našom*“ (s. 14). Medzi svetom detí a svetom dospelých existujú rozdiely, ktoré dospelí občas nevidia, pretože sa okolo seba nepozerajú tak pozorne. Preto sa hlavní protagonisti príbehu *Ema a Max. Rozprávka o psíkovi Gagarinovi* rozhodnú, že dospelým napíšu knihu, ktorá bude akýmsi „návodom“ na pochopenie detskej duše: „*Veľa dospelých predsa píše knihy pre nás, deti, a tak teraz ja napíšem knihu pre dospelákov*“ (s. 14).

Rozdielnosť svetov detí a dospelých sa postupne odкрýva na pozadí príbehu o stratenom psíkovi Gagarinovi. Spolu so stratou Gagarina sa zo života detí vytráca porozumenie, sila priateľstva, vzájomné puto medzi ich rodinami a s tým aj chuť do písania knihy. Hľadanie strateného Gagarina sa preto stáva

metaforou hľadania spoločnej cesty k pochopeniu toho druhého. Prostredníctvom rozprávania Emy a Maxa autorka veľmi jemne a vnímavovo spracúva neľahké témy, ako je rozvod, striedavá starostlivosť, nehody či odlúčenie, ktoré sú súčasťou života mnohých detí.

Názvy jednotlivých kapitol v náznakoch ukazujú, akým smerom sa uberá vnútorné prežívanie detí. Samotný podtitul „*Alebo prečo sa nás naši neopýtali, prečo sme bez dovolenia išli von*“ vypovedá o odlišnej optike nazerania na svet v ponímaní detí a dospelých. Túto odlišnú optiku nazerania na svet autorka pretavuje do bežných životných situácií, v ktorých máme možnosť vidieť, ako deti vnímajú stoické životné múdrosti dospelých („čas všetko vylieči“, „život ide ďalej“). Nechápam, ako môže ísť život ďalej, keď prišli o verného priateľa Gagarina, na ktorého boli všetci „*niekedy oveľa lepší ako na seba*“ (s. 19), s ktorým vždy bola zábava a ktorého im neustále všetko pripomína. Nechápam, prečo dospelí konajú tak, akoby vôbec nerozumeli svojim deťom.

Aj napriek tomu, že sa dospelí z celých síl snažia deti chrániť, častokrát sú práve oni tými, ktorí im najviac ubližujú: „*To, čo som teraz chcela úplne najviac, bolo, aby sme nešli do iného mesta. Do inej školy, s inými deťmi. Bez Maxa. To som chcela úplne najviac. Ale nevedela som, ako to ockovi povedať. Stále som dúfala, že to vie sám od seba a že mu to nemusím hovoriť*“ (s. 53). Dospelí však vnímajú svet ináč ako deti a aj napriek tomu, že sú to dobrí dospelí a dobrí rodičia, nepoznajú najtajnejšie priania svojich detí, pretože medzi ich svetmi sa nachádza akási komunikačná priepasť, ktorú nevedia prekonať.

Ema a Max teda v dôsledku nepochopenia a slabej komunikácie zo strany rodičov neprichádzajú len o Gagarina, ale aj jeden o druhého. Po čase sa však ukáže, že čas

naozaj všetko vylieči. V závere knihy sa obnovuje stratené puto medzi oboma rodinami, a tak majú Ema a Max možnosť dokončiť svoju knihu, ktorá s nadhľadom, humorom a malou dávkou irónie ponúka zrkadlo svetu dospelých. Aj napriek tomu, že sa Gagarin nenašiel, nikdy ho neprestali hľadať. Všetci však vedeli, že je tam, kde ich oči nikdy nedovidia, a preto je stále s nimi.

Príjemnú atmosféru knihy výborne dotvárajú nádherné ilustrácie Daniely Olejníkovéj, ktoré príbehu dodávajú špecifický charakter. Starostlivo vypracované obrázky, nesúce sa v tónoch modrej, červenej a žltej farby, ponúkajú iný pohľad na vnútorné konflikty a prežívanie jednotlivých postáv.

SIMONA BALOGOVÁ

Prezentácia knihy Chlapček z hrášku na Srbskom veľvyslanectve v Bratislave

Dňa 15. októbra 2018 sa uskutočnilo na Srbskom veľvyslanectve v Bratislave slávnostné uvedenie knihy Márie Ďuríčkovej Chlapček z hrášku, ktorú ilustroval mladý slovenský inšitný maliar zo srbskej Hajdušice Miroslav Hraško a vyšla vo vydavateľ-

stve BUVIK. BIBIANA knihu venovala každému prvákovi, ktorý nastúpil tento rok do slovenských tried v Srbsku. Knižku uviedol do života riaditeľ BIBIANY Peter Tvrdon za účasti veľvyslanca Srbska v Bratislave pána Momčila Babiča.

Marián Potrok

Lada Ratković-Bukovčan, Peter Suska, Peter Tvrdoň a Miroslav Regitko

Slovenská kultúra v Záhrebe

Zastupiteľský úrad SR v Záhrebe v rámci propagácie slovenského umenia a kultúry v Chorvátsku zorganizoval v dňoch 19. – 20. novembra 2018 šiesty ročník projektu „**Slovenská kultúra v Záhrebe**“. Slávnostné otvorenie sa konalo v priestoroch záhrebského historického múzea Mimara. Súčasťou projektu bola vernisáž výstavy „Slovenskí ilustrátori ocenení na BIB 1967 – 2017“. Ko-

lekcia predstavuje reprezentatívnu, umelecky kvalitnú vzorku tvorby slovenských ilustrátorov kníh pre deti za obdobie 50-tich rokov. S prednesom poézie Miroslava Válka vystúpila študentka slovenského jazyka Univerzity v Záhrebe Maja Novković. K výnimočnej atmosfére vernisáže prispeli aj výtvarníci Miroslav Regitko a Juraj Martiška, ktorí divákov priamo na mieste potešili svojím kresliarskym kumštom. Výstavu otvoril Peter Tvrdoň, riaditeľ BIBIANY, za účasti veľvyslanca Slovenskej republiky v Chorvátsku pána Petra Suska, riaditeľky Múzea Mimara pani Lada Ratković-Bukovčan a ďalších hostí.

Čestná listina IBBY 2018

Medzinárodná únia pre detskú knihu (International Board on Books for Young People – IBBY) udeľuje ocenenie autorovi, ilustrátorovi a prekladateľovi za knihu pre deti a mládež, ktorá vyšla za ostatné tri roky pred nomináciou. Návrhy predkladajú národné sekcie IBBY v dvojročných intervaloch.

Diplomy Čestnej listiny IBBY 2018

dostali nasledovní tvorcovia a vydavatelia ocenených kníh:

Daniel Pastirčák za knihu **Rozprávka o lietajúcej Alžbetke** a vydavateľstvo **Artforum**;

Jana Kiselová-Síteková za ilustrácie a **Ľubomír Feldek** za preklad knihy Jaroslava Seiferta **Mamička** z produkcie Vydavateľstva **BUVIK**.

BIBIANA na 63. knižnom veľtrhu v Belehrade

Aj v tomto roku BIBIANA ako jediný účastník zo Slovenska vystavovala na 63. medzinárodnom knižnom veľtrhu v Belehrade. V samostatnom stánku sme prezentovali súbor ilustrácií ocenení na BIB 2017 a kolekcie Najkrajších kníh Slovenska 2016

a 2017. Okrem množstva rokovaní s účastníkmi veľtrhu bola na stánku BIBIANY prezentácia knihy Márie Ďuričkovej Chlapček z hrášku za účasti autora ilustrácií Miroslava Hraška – mladého slovenského inšitného maliara zo Srbska. Jeho prvá knižka vyšla vo vydavateľstve BUVIK aj s pričinením BIBIANY. Miroslav Hraško sa s ilustráciami tejto knihy zúčastní na BIB 2019 za Srbsko. Na prezentácii boli prítomní aj študenti z Belehradskej univerzity, ktorí študujú slovenský jazyk a kultúru.

Marián Potrok

Hlbokomorské rozprávky v Dánsku

Počas Knižného veľtrhu v dánskej Kodani 26. 10. – 28. 10. 2018 sa konala reinštalácia výstavy Hlbokomorské rozprávky Veroniky Klímovej, ktorá bola prvýkrát prezentovaná počas BIB 2017 v BIBIANE.

Veronika Klímová (rod. Holecová) sa narodila 13. 4. 1989 v Bratislave. Študovala na Katedre grafiky a iných médií Vysokej školy výtvarných umení v Bratislave. V roku 2013 absolvovala študijnú stáž na Akadémii krásnych umení Jána Matejki v poľskom Krakove a v roku 2015 študijnú stáž na UMPRUM v Prahe.

Tvorba mladej a talentovanej ilu-

strátorky Veroniky Klímovej je dôkazom toho, že slovenská ilustračná tvorba má veľmi vysokú úroveň. Potvrdzuje to aj fakt, že už počas štúdia jej vyšla prvá kniha – *Hlbokomorské rozprávky*, ktorá okamžite zaujala odbornú i laickú verejnosť. O kvalite jej tvorby však svedčí aj skutočnosť, že ako jediná zo Slovenska mala ilustrácie z tejto knihy vystavené na Veľtrhu detskej knihy v Bologni v roku 2013 a dostala za ne aj cenu v súťaži Najkrajšie knihy Slovenska. Zatiaľ posledným jej ocenením je Cena primátora Bratislavy na Bienále ilustrácií Bratislava 2015. Vystavovala počas festivalu BRaK v Pisztoriho paláci v Bratislave, počas festivalu Zázračný oriešok v Piešťanoch, v International Centre of Graphic arts v Krakove, v Japonsku – Bologna illustrators exhibition, Itabashi Art museum (Tokio), Otani Memorial Art Museum (Hyogo), Takaha-

ma Kawara Museum (Aichi), Ishikawa Nanao Art Museum (Ishikawa) a v Bologni počas medzinárodného veľtrhu detskej knihy. Okrem ilustráčnej tvorby sa venuje aj úžitkovej grafike.

Jej ilustrácie sú veľkorysé a vzdušné. Tvorí ich klasickou technikou linorytu, ktorú odľahčuje digitálnym spracovaním a využitím perokresby. V niektorých scénach využíva aj textové vstupy, ktoré jednotlivé výjavy oživujú. Jej rozprávkový svet je poetický, živý a veselý a ilustrátorka v ňom prepája reálne bytosti s fantazijnou mystifikáciou. Vo svojej tvorbe uplatňuje klasickú grafiku, najmä sieťotlač a linoryt, kresbu, ale rada experimentuje aj s inými technikami. V ilustrácii sa snaží o čistý, neprehustený výtvarný prejav, v ktorom by nemali chýbať odľahčujúce humorné prvky.

Viera Anoškinová

**NAJKRAJŠIE A NAJLEPŠIE DETSKÉ KNIHY
JARI, LETA, JESENE A ZIMY 2017**

NAJKRAJŠIE DETSKÉ KNIHY

JAR

Tomáš Janovic: **Dínom-dánom**, ilustroval **Tomáš Klepoch**,
vydalo **Literárne informačné centrum**
Ľubomír Feldek: **Veľká kniha európskych rozprávok**,
ilustroval **Miroslav Cipár**, vydavateľ **Hlbiny, s.r.o.**

LETO

Beatrica Čulmanová: **Slovenské povesti o strašidlách**,
ilustroval **Svetozár Košícký**, vydal **Ikar, a.s.**

JESEŇ

Milan Rúfus: **A čo je krása?**, ilustrovala **Katarína Vavrová**,
vydal **Perfekt, a.s.**
Nana Furiya: **Namiko na hubách**, ilustrovala **Nana Furiya**,
vydal **Perfekt, a.s.**
Peter Karpinský: **Teta Agáta a jej mačacia sedmička**,
ilustroval **Peter Uchnár**, vydal **Perfekt, a.s.**
Vanda Rozenbergová: **Websterovci**, ilustroval **Boris Šima**,
vydali **Vydavateľstvo SLOVART, spol. s r.o., Fool Moon, s.r.o. a Rozhlas**
a televízia Slovenska
Teseus a Ariadna, prerozprávala Beata Panáková,
ilustrovala **Júlia Piačková**, vydal **Perfekt, a.s.**

ZIMA

Ján Turan: **Zo žltého krčiažteka**, ilustroval **Martin Kellenberger**,
vydalo **DAXE, spol. s r.o.**
Zuzana Štelbaská: **(Takmer) dospelé poviedky**,
ilustrovala **Ivana Šáteková**, vydal **Ikar, a.s.**
Ondrej Sliacky: **Rozprávky nad zlato**, ilustrovala **Kristína Šimková**,
vydalo **Vydavateľstvo Matice slovenskej**
Peter Karpinský: **Ako sme s Ťukťukom ťukťukovali**, ilustrovala **Martina**
Matlovičová, vydalo **Vydavateľstvo SLOVART, spol. s r.o.**

**NAJKRAJŠIE A NAJLEPŠIE DETSKÉ KNIHY
JARI, LETA, JESENE A ZIMY 2017**

NAJLEPŠIE DETSKÉ KNIHY

JAR

Juraj Šebesta: Bájky 1, vydala **Asociácia Corpus**
Gabriela Dittelová: Letí, letí, všetko letí, vydalo **TRIO Publishing, s.r.o.**
Lubomír Feldek: Veľká kniha európskych rozprávok, vydavateľ **Hlbiny, s.r.o.**

LETO

Katarína Macurová: Ako naučiť Eda lietať? a Lily a Momo,
vydal **Albatros**
Taras a Marjana Prochasko: Kto nám sype z neba sneh?,
preložil **Lubor Matejko**, vydalo **Vydavateľstvo BUVIK, s.r.o.**
Katarína Kosánová – Andrea Gregušová: Ako maliari vidia svet,
vydalo **Vydavateľstva SLOVART, spol. s r.o.**
Daniel Hevier: ABeCeDárik, vydalo **TRIO Publishing, s.r.o.**

JESEŇ

Ivona Březinová: Krič potichu, braček, preložila **Gabriela Futová**,
vydal **Perfekt, a.s.**
Zbyňo Džadoň – Jana Kalixová: Lara a nebo, vydalo **Slniečkovo, o.z.**
Richard Adams: Ďaleká cesta za domovom,
preložila **Lucia Nižníková-Kollárová**,
vydalo **Vydavateľstvo SLOVART, spol. s r.o.**
Daniel Hevier: Chymeros – stopy vedú do temnoty,
vydal **TRIO Publishing, s.r.o.**
Teseus a Ariadna, prerozprávala Beata Panáková, vydal **Perfekt, a.s.**

ZIMA

Vojtech Dangl: Bitky a bojiská v našich dejinách, vydal **Perfekt, a.s.**
Ivan Mrva: Mária Terézia, vladárka a matka, vydal **Perfekt, a.s.**

ŠTÚDIE a ČLÁNKY

Anoškinová, V.: Mladí vo dverách (Najkrajšie knihy jari, leta, jesene a zimy 2016), č. 1, s. 28-30; Najkrajšie detské knihy jari, leta, jesene a zimy 2017, č. 4, s. 26-28.

Dzadíková, L.: Niekoľko hroziencov z koláča slovenského divadla pre deti 2017, č. 2, s. 59-63.

Drzewiecka Gal, I.: Maľovanie na bielych klávesoch, č. 1, s. 4-8; Na istotu – s dieťaťom (K životnému jubileu ilustrátora Petra Cpina), č. 2, s. 11-15.

Faithová, E.: Fakt ako umenie (Seriály literatúry faktu v Slniečku 1927-1990), č. 3, s. 33-43.

Gallik, J.: Cyrilo-metodská tematika v literatúre pre deti a mládež, č. 1, s. 36-45.

Horváthová, L.: Najlepší slovenský žiak Jožko Mrkvička, č. 3, s. 54-60.

Kačala, J.: Jazyk a jazyková kultúra v časoch Česko-slovenskej a Slovenskej republiky, č. 4, s. 14-25.

Mitrová, A.: Štandardne na dobrej úrovni (Mediálna dramatická tvorba pre deti a mládež 2016), č. 1, s. 48-54.

Orvošová, R.: O kresbe čo ožila alebo O modernom evanjeliu pre pluralitnú spoločnosť, č. 2, s. 46-49.

Pršová, E.: Ako jeden deň podenky (O zmysle jestvovania v rozprávkach H. Ch. Andersena), č. 2, s. 1-10.

Sliacky, O.: Prv než zasvietilo Slniečko, č. 1, s. 56-61.

Stanislavová, Z.: Kričať nahlas (Človek s postihnutím v próze pre deti a mládež po roku 2000), č. 2, s. 25-34; Rozprávkové variácie (v pôvodnej tvorbe pre deti a mládež 2017), č. 3, s. 1-12; Fikcia, faktualnosť, inštruktivnosť v knižnej produkcii pre deti a mládež 2017, č. 4, s. 2-13.

Vráblová, T.: Sezóna s dobrým výhľadom (Najlepšie knihy jari, leta, jesene a zimy 2016), č. 1, s. 21-27; „Sviatočné udalosti“ knižného roka, č. 4, s. 30-40.

Žilková, M.: Kde bolo, nebolo... alebo nie je?

(Generačné vnímanie rozhlasovej rozprávky), č. 3, s. 29-32.

ROZHOVOR

Kepštová, L.: Potulky krajinami srdca (S jubilejcou spisovateľkou Paulou Sabolovou), č. 2, s. 16-24.

Sliacky, O.: Od lajtry k Pegasovi (Jubilejný rozhovor s maliarom a ilustrátorom Martinom Kellenbergerom), č. 1, s. 9-16.; Rozhovor s odbornou garantkou Centra detskej literatúry, čítania a SK IBBY Timoteou Vráblovou, č. 2, s. 50-58.

RECENZIE

Balogová, S.: Šajgalíková, J.: Ema a Max. Rozprávka o psíkovi Gagarinovi, č. 4, s. 62-63.

Dziak, D.: Džadoň, Z.: Lara a nebo, č. 1, s. 64-65; Itcho Pčelár: Sofie, č. 2, s. 68-70; Líšková, Z.: Ako sa Ela naučila vidieť neviditeľné, č. 4, s. 60-62.

Kačala, J.: Sliacky, O. a kol.: Časopisecký fenomén Slniečko v kontexte slovenskej detskej a národnej literárnej kultúry, č. 3, s. 66-68.

Klímovič, M.: Rojček, F.: Na zmrzline so žirafou, č. 3, s. 68-69.

Kuderjavá, M.: Hlavatá, D.: Ako sa Berta a Oskar nezmestili do kože, č. 1, s. 65-67.

Magalová, G.: Kuchtová, J.: Keby som mal brata, č. 3, s. 69-71.

Naščák, P.: Boyne, J.: Úžasná cesta Barnabyho Brocketa okolo sveta, č. 1, s. 62-63; Kästner, E.: Malý muž, č. 3, s. 65-66.

Stanislavová, Z.: Pennac, D.: Včie oko, č. 4, s. 58-60; Pes tutulák, č. 4, s. 58-60.

Tatarková, M.: Mráziková, D.: Nádherný utorok, č. 1, s. 67-68.

Žilková, M.: Kapitáňová, D.: Aby to čert vzal, č. 1, s. 63-64; Verešpejová, A.: Vianoce poštára Samuela, č. 1, s. 63-64; Tomáš Procházka: Kráska a zviera, č. 2, s. 67-68; Vzor či nevzor?, č. 2, s. 70-71.

LITERÁRNA PUBLICISTIKA

Anoškinová, V.: Cena Ľudovíta Fullu 2017 Daniele Olejníkovéj, č. 1, s. 19-20; Sen a skutočnosť Kataríny Ševellovej-Šutekovej, č. 1, s. 20; Maliar tajomstva a sna (K životnému jubileu Dušana Kállaya), č. 3, s. 13-16; Ilustrátori ocenení na BIB 2017 v Izraeli, č. 4, s. 29; Kristína Šimková – nositeľka Ceny Ľudovíta Fullu 2018, č. 4, s. 41-42; Hlbokomorské rozprávky v Dánsku, č. 4, s. 66-67.

Baloghová, M.: Galéria otvorená každý deň (K nedožitej sedemdesiatke Svetozára Mydla), č. 2, s. 64-66; Dve drobné bielučké dečky (Za Máriou Haštovou), č. 3, s. 26-28; Tajomstvo storočného atramentu (Pred 110 rokmi – 28. 8. 1908 sa narodila národná umelkyňa Maša Haľamová), č. 3, s. 44-46; Žalmy o nevinnej (O poézii Milana Rúfusa), č. 4, s. 45-47.

Balogová, S. – Dziak, D.: Človek so znevýhodnením v rokovaní na Prešovskej univerzite, č. 4, s. 52-56.

Dzadíková, L.: Laureát Ceny medzinárodnej asociácie divadelných kritikov Vladimír Predmerský, č. 1, s. 31.

Kellenberger, M.: Spomienky žijú a usmievajú sa (Za Jánom Švecom, 1930 – 2017), č. 1, s. 46-47.

Kepštová, L.: S Trojružou do otvoreného náručia, č. 4, s. 43-44.

Magalová, G.: Priestor sacrum (Poznámky k pojmu meditatívna rozprávka), č. 2, s. 35-40.

Michalová, J.: Zmysel to má aj bez zmyslov (Knižno-hravá rodinná výstava v BIBIANE), č. 3, s. 47-51.

Mikulčíková, G.: Centrum detskej literatúry, čítania a SK IBBY v prvom polroku 2018, č. 3, s. 62-64; Izba čítania ako experimentálne laboratórium, č. 4, s. 50-51.

Panáková, B.: Cena Trojruža 2017 Danielovi Pastirkovi, č. 1, s. 17-18.

Potrok, M.: Insitný maliar z Padiny (Životné jubileum Jána Bačúra), č. 1, s. 34; BIBIANA opäť v Belehrade, č. 1, s. 55; BIBIANA v Bologni, č. 2, s. 34; Prezentácia knihy Chlapček z hrášku na Srbskom veľvyslanectve v Bratislave, č. 4, s. 63; BIBIANA na 63. knižnom veľtrhu v Belehrade, č. 4, s. 65.

Revajová, T.: Knižky na javisku (Žilinské Dni detskej knihy 2018), č. 3, s. 17-25.

Sliacky, O.: Náš a svetový (Životné jubileum Dušana Rolla), č.1, s. 1-3; Cesty do ticha (Za Blankou Votavovou), č. 2, s. 43; Kto obnovil zrušené Slniečko? č. 3, s. 61.

Šubrtová, M.: Listy spoza Moravy: Analfabeta Negramotná na návšteve v Brne, č. 1, s. 32-33; Studenti ve stopách sportovních legend, č. 2, s. 44-45; Paměť versus čas, č. 3, s. 52-53; Stoleťá dáma listuje vlastní minulostí, č. 4, s. 48-49.

Tvrdoň, P.: Revue Bibiana jubiluje, č. 4, s. 1.

Zandere, I.: Malé je v knihe veľkým, č. 2, s. 41-43.

PREZENTOVANÍ AUTORI

Adams, R.: č. 4, s. 38.

Andersen, H. CH.: č. 2, s. 1-10.

Bačúr, J.: č. 1, s. 34.

Balogh, J.: č. 1, s. 30.

Belan, J.: č. 3, s. 8; č. 4, s. 4.

Bodnárová, J.: č. 1, s. 54.

Boyne, J.: č. 1, s. 62.

Brat, R.: č. 3, s. 9.

Brauns, A.: č. 2, s. 32.

Březinová, I.: č. 2, s. 28, s. 30; č. 4, s. 37.

Cipár, M.: č. 4, s. 26.

Cpin, P.: č. 2, s. 11-15.

Csontosová, Z.: č. 3, s. 6.

Čulmanová, B.: č. 4, s. 11.

Dangl, V.: č. 4, s. 40.

Dzurindová, Z.: č. 3, s. 4.

Džadoň, Z.: č. 1, s. 64; č. 3, s. 2; č. 4, s. 37.

Demovičová, S.: č. 4, s. 7.

Dittelová, G.: č. 4, s. 31.

Doerr, A.: č. 2, s. 28.

Eliašová, K.: č. 3, s. 9.

Feldek, L.: č. 1, s. 26; č. 4, s. 32.

Fitzgeraldová, L. M.: č. 1, s. 32.

Furiya, N.: č. 4, s. 27.

Garguláková, D.: č. 1, s. 49.

Gasko, K.: č. 1, s. 28.

Gertli Danglár, J.: č. 1, s. 30.

Gregušová, A.: č. 4, s. 12, s. 35.

Haľamová, M.: č. 3, s. 44-46.

Haštová, M.: č. 3, s. 26-28.

Hevier, D.: č. 3, s. 10; č. 4, s. 36, s. 38.

Hlavatá, D.: č. 1, s. 65; č. 3, s. 9.

Hlušíková, M.: č. 1, s. 53; č. 4, s. 2., s. 4.

Christensen, L. S.: č. 2, s. 29.

Inštitutorisová, D.: č. 3, s. 4.

- Ivaničková, M.: č. 4, s. 3.
 Janovic, T.: č. 1, s. 24.
 Jobus, B.: č. 3, s. 10.
 Kalixová, J.: č. 4, s. 37.
 Kállay, D.: č. 3, s. 13-16.
 Kapitáňová, D.: č. 1, s. 63.
 Karpinský, P.: č. 1, s. 25, s. 52; č. 3, s. 4.
 Käßtner, E.: č. 3, s. 65-66.
 Kellenberger, M.: č. 1, s. 4-8, s. 9-16, s. 30; č. 4, s. 28.
 Kerekesová, K.: č. 3, s. 4.
 Kiselová-Síteková, J.: č. 1, s. 30.
 Klenovský, O.: č. 3, s. 10.
 Klepoch, T.: č. 4, s. 26.
 Klímová, V.: č. 4, s. 66-67.
 Kosánová, K.: č. 4, s. 12, s. 35.
 Košícký, S.: č. 4, s. 27.
 Košková, H.: č. 3, s. 9.
 Křížková, Z.: č. 1, s. 51; č. 3, s. 4.
 Kubašáková, Z.: č. 3, s. 5.
 Kuchtová, J.: č. 4, s. 9.
 Kuchtová, J.: č. 3, s. 69-71.
 Kupčo, M.: č. 1, s. 50.
 Lapšanský, S. V.: č. 4, s. 11.
 Lasicová, H.: č. 4, s. 3.
 Leksa-Pichanič, V.: č. 4, s. 8.
 Líšková, Z.: č. 4, s. 60-62.
 Macurová, K.: č. 3, s. 2; č. 4, s. 34.
 Martiška, J.: č. 1, s. 30.
 Mašlejová, D.: č. 3, s. 5.
 Matlovičová, M.: č. 1, s. 29; č. 4, s. 28.
 Matúšková, R.: č. 4, s. 11.
 Miklínová, G.: č. 1, s. 30.
 Milčák, J.: č. 1, s. 27; č. 4, s. 10.
 Mišák, P.: č. 4, s. 10.
 Mrázková, D.: č. 1, s. 67.
 Mrva, I.: č. 4, s. 40.
 Mydlo, S.: č. 2, s. 64-66.
 Nagy, P.: č. 3, s. 4.
 Necpalová, J.: č. 3, s. 5.
 Nerádová, M.: č. 1, s. 29.
 Olejníková, D.: č. 1, s. 19-20, s. 29.
 Opet, P.: č. 4, s. 9.
 Palaciová, R. J.: č. 2, s. 29.
 Paľo, L.: č. 1, s. 29.
 Panáková, B.: č. 4, s. 39.
 Papačová Cabanová, M.: č. 3, s. 5.
 Pastířák, D.: č. 1, s. 17-18, s. 25; č. 2, s. 46-49; č. 3, s. 2.
 Pčelár, I.: č. 2, s. 68-70; č. 3, s. 8.
 Pennac, D.: č. 1, s. 22; č. 4, s. 58-60.
 Piačková, J.: č. 4, s. 28.
 Predmerský, V.: č. 1, s. 31.
 Prochasko, T. a M.: č. 4, s. 34.
 Procházka, T.: č. 2, s. 67-68.
 Raýman, J. a V.: č. 3, s. 4.
 Riečanská, L.: č. 4, s. 6.
 Rojček, F.: č. 3, s. 68-69.
 Roll, D.: č. 1, s. 1-3.
 Rozenbergová, V.: č. 3, s. 4.
 Sabolová, P.: č. 2, s. 16-24.
 Seifert, J.: č. 1, s. 25.
 Skovajsa, J.: č. 4, s. 10.
 Slaninková, K.: č. 1, s. 28.
 Sliacky, O.: č. 1, s. 26; č. 3, s. 66-68; č. 4, s. 10.
 Slovák, J.: č. 3, s. 5.
 Srnková, M.: č. 4, s. 12.
 Staviarska, M.: č. 3, s. 8.
 Stoličný, P.: č. 3, s. 9.
 Stork, F. X.: č. 2, s. 32.
 Šajgalíková, J.: č. 4, s. 62-63.
 Šáteková, I.: č. 4, s. 28.
 Šebesta, J.: č. 4, s. 30.
 Šebová, V.: č. 3, s. 12.
 Šima, B.: č. 4, s. 27.
 Šimková, K.: č. 4, s. 28.
 Šinkovicová, Z.: č. 3, s. 8.
 Škorupová, K.: č. 4, s. 3.
 Štefunková, N.: č. 4, s. 12.
 Štelbaská, Z.: č. 3, s. 9; č. 4, s. 6.
 Švec, J.: č. 1, s. 46-47.
 Švihran, L.: č. 4, s. 13.
 Uchnár, P.: č. 4, s. 27.
 Uličná, N.: č. 1, s. 49.
 Válek, I.: č. 4, s. 11.
 Vanek, M.: č. 1, s. 24.
 Vavrová, K.: č. 4, s. 27.
 Verešpejová, A.: č. 1, s. 63.
 Votavová, B.: č. 2, s. 43.
 Weiner-Kráľ, I.: č. 1, s. 21, s. 28; č. 3, s. 1.
 Zappie, F.: č. 2, s. 32.

SUMMARY

This year BIBIANA celebrates an anniversary. In the editorial, **Peter Tvrdoň** recalls the existence of the magazine for the past 25 years, as well as the first edition issued by BIBIANA, The International House of Art for Children, that was published in 1993. He continues with mentioning the difficult period due to the lack of funds, and concludes with commenting on the gradual stabilisation and regular issuing of the Revue 4 times per year. With the enthusiasm of the editor-in-chief Ondrej Sliacky, who has been in this position since the beginning, BIBIANA has a wide range of external co-workers and experts on the children's literature.

One of the main co-workers is **Zuzana Stanislavová**, who regularly presents evaluations of literature for children and youth which is published every year in Slovakia. In the article *Fiction, Factuality, Instructiveness in Book Production for Children and Youth 2017*, she focused on the assessment of the 2017 prosaic genres and she considers this year in terms of artistic values as an average one only. There is a tendency to incite explicitly the child's knowledge and ethical standards, and the tendency to create dialogues and series of stories is also visible, however, unfortunately, in most cases it is not created in the best way. The author evaluates the work for pre-schoolers and younger schoolchildren, that are represented predominantly by fairytale, fantasy, and adventurous stories. She also devotes to the stories for teenagers of 2017, which achieved a remarkable increase in both quantity and qualitative diversity. In the article she also analyses several books of legend genre, which had been in recent years in a retreat, but in 2017 it had its comeback. She also evaluates one book of the factual literature and one educational publication, both issued in 2017. **Ján Kačala** focuses on the development of the Slovak language in his article *Language and Language Culture in the period of Czechoslovakia and Slovak Republic* since the First Czechoslovak Republic. The most important outcome of the entire development period was that the Slovaks confirmed their identity and autonomy and developed a viable communication tool. The 20th century also brought our national language a social status in the form of legal recognition. **Viera Anoškinová**, in the article *The Most Beautiful Children's Books of Spring, Summer, Autumn, and Winter 2017*, evaluates the previous year as a rich in the number of books submitted, however their quality did not always meet the criteria for this competition. Of the total, 12 books were awarded. In the contribution „Festivities“ of the book year, **Timotea Vráblová** reviewed *The Best Books of the year 2017*. She considers the year 2017 to be fruitful for publishers (over 120 titles of original production), but not all titles have

been recognised with a higher quality mark. Traditionally, at the end of the year, we awarded national awards for literary and illustrative work Triple Rose Award (Trojruža) 2018, Ľudovít Fulla Award 2018, and International Prize – IBBY Honour List. **Viera Anoškinová** in the laudation *Kristína Šimková* presented this illustrator, the winner of the Ľudovít Fulla 2018 Prize, which she won for a fantasy-realistic, cultivated illustrative work for children that stimulates their imagination. **Ľubica Kepštová**, in her contribution *With Triple Rose into the Open Arms*, commented on the literary work of Jana Šimulčíková, who won the Triple Rose Award (Trojruža) 2018 for her literary contribution to the qualitative development of the Slovak girl's novel and for poetry for children, which opens a child's world of love and understanding through the metaphorical contemporary language. **Magda Baloghová** in the article *Psalms of the Innocent* deals with the poetry of Milan Rúfus. **Milena Šubrtová** writes as usual the *Letters from behind Moravia*, where she has been screening 100 years since the founding of Czechoslovakia in editorial plans of publishing houses and on bookshelves. The Centre for Children's Literature, Reading and SK IBBY prepares innovative programmes for children to support their reading. The Programme *Room of Reading* was presented by **Gabriela Mikulčíková**. The **reviews** in the Revue were written by **Zuzana Stanislavová** (books *Wolf's Eye* (Vlčie oko) and *Dog Tramp* (Pes Tutulák) by author Daniel Pennac), **Simona Baloghová** (*Ema and Max* (Ema a Max), *The Story about the Dog Gagarin* (Rozprávka o psíkovi Gagarinovi) by Jana Šajgalíková), **Dávid Dziak** (book by Zuzana Lišková *How did Ela Learn to See the Invisible* (Ako sa Ela naučila vidieť neviditeľné).

Simona Baloghová and **Dávid Dziak** report on the international conference „A Hero with Disability (Handicap or Special Needs) in Literature for Children and Youth“, held on October 18-19, 2018 at Prešov University in Prešov.

On the last pages of the Revue, BIBIANA informs about the reinstallation of the *Fairy Tales from the Sea Depth* Exhibition by Veronika Klímová in Denmark, which was first presented during BIB 2017 at BIBIANA. In the premises of the Tel Aviv Town Hall on the Rabin Square, an exhibition entitled *Illustrators of BIB 2017 Awards* was opened on October 25, 2018. Even this year, BIBIANA, as the only participant from Slovakia, exhibited at *The 63rd International Book Fair in Belgrade*. On October 15, 2018, a ceremony was held on the Embassy of Serbia on presenting Maria Ďuričková's book *Little Pea* (Chlapček z hrášku), illustrated by a young talented Slovak artist from Hajdušice, Serbia. The final pages of the Revue traditionally cover the exhibitions at BIBIANA, The International House of Art for Children.

